VITAE BEATORUM APOSTOLORUM PETRI & PAULI DESCRIPTAE A PAULLO AEMILIO...

Paolo Emilio Santoro, Aldo Manuzio

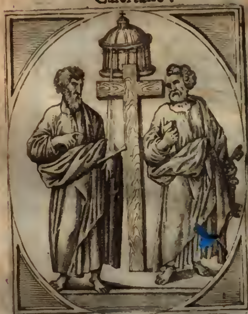

BIBLIOTECA NAZIONALE VITT. EMANUELE
14
25 E
7

VITAE
BEATORVM
APOSTOLORVM
PETRI
&
PAVLI

Descriptae

a Paullo Aemilio Sanctorio
Casertano.

ROMAE. CIↃ IↃ XCVII
Ex Typographia Antonij Zannetti.
Superiorum Permissu.

ILL.^MO ET R.^MO D. D.

AVGVSTINO · VALERIO
S. R. E. CARD. AMPLISS.

VODECIMVS agitur annus, ex quo Venetijs Bononiam; decimus, ex quo Bononia Pisas; octauus, ex quo Pisis Romam appuli. Dicam libere, ut natura mea fert. Cum antea saepe, tum in primis in hac mea peregrinatione, nihil esse certum in rebus humanis, nihil simplex, nihil molestia uacuum, animaduerti. Ad Vrbem cum ueni, mira laetitia, ac uoluptate, gestiebat animus meus: non quia, quod omnes fere solent, ex adspectu huius Orbis terrarũ emporij, aut ex interfluente Vrbem Tiberi, ex amoenissimis collibus, ex

Templorum, & aedium magnificentia, uiarum descriptione, antiquis operibus, oblectationem mihi ullam proponerem: quamquam haec & iucunda sunt, nec splendore carent: sed erat ex alio genere uoluptas mea: ut scilicet, post datam religioni operam, illustrium, & doctorum uirorum beneuolentia, & consuetudine, fruerer, & cum ijs totos dies essem. Contra cecidit. Spem, opinionemq. meam frustratus est euentus. Septennium enim ipsum, molestissimis curis implicitus, ita Romae fui, uix ut umquam Romam uel a limine salutauerim. Sic sunt humana. Estq. hoc huius caeli proprium, ac peculiare, ut in summo otio negotiosissimi semper simus. Sed tamen, multorum benignitatem expertus, ingratissimus sim, si eam silentio obuoluam. Vna me praecipue domus, una, inquam, non solum humane, sed etiam liberaliter admodum, & benefice, toto tempore excepit, fouit, aluit, alit. Iulius Antonius Sanctorius S. R. E. Cardinalis est, quem ore Tuo saepissime celebratum recordor, propter insignes, maximasq. uirtutes, & ob unam, incredibilem in primis, ac paene diuinam, animi magnitudinem, nec calamitate umquam fractam, aut debilitatam, nec secundis rebus insolescentem: cuius me beneficio spiritum ducere, & hucusque honeste seruatum, & profiteor, & glorior. Vel unus Paullus Aemilius, eiusdem Illustrissimi, & Reuerendissimi Iulij Antonij, Cardinalis, fratris filius, cuius ego familiaritate Pisis maxima sum usus, cuiusq. inexhaustam be-

nigni-

nignitatem, Familiae propriam, quotidie Romae experior, me ſuis ad omnem laudem directis ſermonibus exhilarat. Scripta uero, multorum uoluminum, inter enarrationem ſacrarum, profanarumq. rerum, quid habent, quod illi cum alijs ſit commune? ijs ego mirifice capior: & optime tunc mecum agi exiſtimo, cum ea legere datur. Superioribus diebus impetraui, uel potius e manibus ipſius extorſi Beatorum Apoſtolorum Petri, & Pauli Vitas. Eas, diu in ſcamno neglectas, ueluti pubeſcentis partum aetatis, animo maioribus iam uoluminibus diſtento, cum pluries legendo contriuiſſem, neque umquam e ſinu deponerem, ne inuidiae crimen, a quo longe abſum, mihi quiſquam obijceret, alijs communicare ſtatui; ad reprimendam eorum maxime opinionem, atque ſententiam, qui, futili, atque inani prorſus iudicio, negant, inſigni eloquentiae ſtylo celebrari poſſe res ſacras. Cumq. iudicium meum ſaepe a Te de ſingularibus Paulli Aemilij animi dotibus cōprobari memoria tenerem, eas Tibi tradendas iure optimo decreui. Accedit, quod, cum ego Tibi, ſiue ob ueterem Paulli Patris mei neceſſitudinē, cuius memoria delectari Te ſaepiſſime ſenſi, ſiue ob eam, quam erga bonos viros exerces, humanitatem, quorum in numero me a Te collocari, eſt, cur, mirifice gaudeam, plurimum debeam, hoc officium meum Tibi non inſuaue futurum certo ſciam. Noui ego, quo ſis ſenſu. norunt plane omnes Te, uel qui Tuam tantum faciem norunt, animi indicem. Nihil

Te

Te umquam inane cepit: nihil humile dilexiſti. prima Tibi ſemper fuit innocentia: addidiſti ad eam, Philoſophiae primum, deinde ſacrarum litterarum, praeſtantem cognitionem: in congreſſu, in ſermone, in reliqua omni uita, modeſtiam, & grauitatem, ſingulari refertam humanitate, retinuiſti. Quae uero litteris mandas, bone Deus, qualia ſunt? Vtinam aut plus Tibi uacui temporis a ſummis Romanis occupationibus, quibus maiores eſſe non poſſunt, cõtingeret, ut doctrinae Tuae collectos diuturno ſtudio theſauros effundere, & communicare nobiſcum poſſes; aut exſiſterent multi, quod optare potius, quam ſperare, licet, qui, quod eripit Tibi Romana haec commoratio, id per otium, imitatione Tui, praeſtare, aliqua ſaltem ex parte, conarentur: reuiuiſceret, atque exſurgeret, uetus ille Chriſtianae uirtutis amor: ſecũdas res humilitas, aduerſas patientia, comitaretur: non quaſi numen diuitiae colerẽtur: non animorum aciem, traditam homini, praecipuo quodam, ac ſingulari, munere, ad diuina contemplanda, ſplendor inanis, & fucata ſpecies humanae gloriae, praeſtingueret: denique ſine lolio, & zizania, triticum naſceretur: nec eſſent, quos utinam non eſſe plurimos uideremus, qui Domini Vineam diſſiparent. quòd Tu malum, atque omnino quaecũque & praeter opinionem, & contra uoluntatem noſtram accidunt, recte noſtris criminibus aſſignare ſoles. quae ſi tollantur, pijsq. precibus iuſtam Dei Omnipotẽtis iram, minime iam dubijs declara-

tam

tam ſignis, lenire, ac minuere, ſtudeamus: quis dubitet, quin publica res, quam communis hoſtis quotidie labefactat magis, &, niſi nos reſpiciat caeleſtis ille Pater, etiam conuelleret, breui reſtituta, atque confirmata, omni felicitate, & gloria, redundet? In quo Tua nos, Cardinalis Ampliſſime, innocentia, Tuae preces, Tua plurimum, ut ſperamus, adiuuabit interceſſio. alij enim, uel conſuetudine corrupti, nondum reſipiſcunt; uel, memoria peccatorum deterriti, afflicto animo, oculos ad caelum tollere non audent.

Ex Vaticano, ubi Clementis IIX. Pont. Max. Pontificia beneficentia annum iam uiuo, Idibus Febr. CIↃ IↃ XCVII. qui mihi primus dies eſt anni LI.

Ill^{MAE}., & R^{MAE}. D. T.

addictiſsimus,

Aldus Manucius, P. F. A. N.

BEATVS · PETRVS APOSTOLVS

ASCENTIS primordia Ecclesiae Romana excepit felicitas, magnitudoque: siquidem, terrarum orbe deuicto, gentibusq. subactis, Pompeio, Caesareq. occisis, deinde Cassio, Brutoque, demum M. Antonio nauali ad Actium proelio fugato, & Alexandriae ferro cadente, Octauianus Caesar, Magni Caesaris ex sorore nepos, Augusti cognomento honestatus, summa rerum capessit; sedatisq. tot procellarum fluctibus, qui paullo ante Romanum nomen ciuili rabie prope ad interitum agitarant, domi, militiaeq. ita Remp. instituit, ut Populo Romano nequaquam paenitendus exstiterit. Cuius felicitatem in tam longe lateq. fusis opibus, annumq. XLI. cuius Imperij CHRISTI ortus mire auxit, illustrauitque, cum in censu Romani orbis IIX. Kal. Ianuarij, Cn. Cornelio Lentulo, & M. Valerio Messallino Consulibus, ab Vrbe condita IↃ CCLI. Olympiadis CXCIV. anno II. Bethlehem paruo in Opido in lucem fuerit editus immortalis Deus, mortali carne

uestitus, ut genus humanum, primi parentis scelere funestatum, mortuumque, suo mactato corpore, ab interitu uindicaret, inferorumq. Principem late regnantem, & opimis spolijs cum trophaeo deceptae mulieris tumentem, prosterneret. Igitur, iam grandis, ad confluentem Iordanis a Ioanne Baptista lotus aqua, (non quod ipse ea expiatione indigeret, quippe integerrimus, & Deus; sed tradito nobis praecepto, trinae in hypostasis nomine, sacra ut aqua ad abluenda crimina, fruendamq. simul sempiterni auram aeui abstergeremur) duodecim sibi auditores elegit, quos uocari Apostolos uoluit, uiles quidem animas, & nullo in terris nobilitatis fuco turgentes, sed caelesti fulgore clarissimas, ita, ut ad earum nomen prostratus Caesarum, Regumq. fastus inhorresceret, pieq. submissis fascibus ueneraretur. Nihil illo ordine praeclarius, nihil sanctius, nihil augustius: ueluti qui socij Christi in laboribus, comites in itinere, sodalesq. fuere. infirma ante Christi mortem fides; obtusum ingenium; fracti animi; sed ab anastasi lymphati almo spiritu nulla pericula expauere. Quorum insignem cum pietate gloriam Simon Cephas, a CHRISTO Petri cognomine insignitus, longe transscendit, & claritate uirtutum, & dignitatis praerogatiua: cum ab ipso IESV, adhuc in humanis agente, omnium Princeps, & Pastor sit appellatus. Sed haec postea suo loco dicentur.

PETRVS igitur natus est Iuliae, ad lacum Genesarenum, (quae & Bethsaida nuncupatur, a Philippo Dynasta condita) Ioanne patre, ex tribu Zabulon, aut Nephtalim, loco humili, ueluti qui piscatoriam egerit. uestitus illi obscurus, nec sordidus tamen. unica substricta contentus tunica, pallioque: in uictu oleam, lupinos, aut herbas adhibere: & sitim aqua sedabat. Haec illi in cibis uoluptas, hi mensarum apparatus: & nunc uariis irritata gula saporibus spernit Assyricos luxus, & Canopeiam mollitiem, nec Cleopatrae, Veriq. Aurelij, cenis acquiescit: tantum nos a pristina morum sanctitate degenerauimus: at praeterita cum praeconio celebramus, nec amplexari enitimur, spernimus praesentia, & futura anhelamus. Sed Petrus, simplicitate ciborum commendatus, parem in rebus omnibus abstinentiam seruauit. habuit & uxorem,

quae

quae praeſtantiſſimo animo datis poſtea ceruicibus Chriſtianam gloriam auxit, ipſo adhortante, uidenteq. uiro, filiam Ariſtobuli, ueteri Hebraeorum more, cum caelibatus minime in tanta exiſtimatione eſſet, ignotaq. apud eam gentem tantae uirtutis gloria ſordeſceret, praeterquam apud Eſſenos, qua mortalis beatarum mentium naturam tranſſcendit. Ex quo matrimonio geminus illi natus eſt partus: ſed Petronilla filia praecipua in fama eſt, ob inſignem corporis formam, miramq. ſuauitatem morum, quae paternam ſanctimoniam imitata perſancte uixit, adamataq. a Flacco Comite caelebs migrauit in Caelum. Sic tradidere maiores: licet apud peritos antiquitatis ſuſpicio oboriatur, fuerit ne illi Petronilla filia ex taedis progenita, an ob pietatem in ius filiae adſcita. Nos certe, placitis maiorum pie inſiſtentes, Petronillam inter caelites adſcriptam, ac Chriſtianis Faſtis memoratam, illuſtratamq. coemeterij memoria, ſancte, religioſeq. ueneramur. Erat Petrus, (ut ex imaginibus, & ſignis perſpicere licet) corpore haud indecoro, nec tamen exiguo, erecta ceruice, ore ſubpallido, & albicanti, atris, ac uiuacibus oculis, ſanguineam tamen redolentibus aciem, euulſis ſupercilijs, praelongo naſo, & ſimo, preſſoq. ad extrema, denſo, criſpatoq. capillo, animo haud uerſuto, &, ante datam terrarum orbi legem, non dum immenſa illa Dei magnitudine uirgineo reſtricta utero, Moſaicae legis non contemptor, (cum quota gentis pars ſpoliata libertate extero ſub Rege uetuſtos etiam, pioſq. mores abijceret) diſcendi auidus, & ingenio pugnaci, ex Galilaeorum natura, ac moribus, ſemper arma poſcentium, & iuſti tenax: fratrem habuit Andream, maiorem natu, pari animi candore, pariq. in quaeritando uictu ſtudio: ſed, cum ille Ioannem Baptiſtam (cuius mira elucebat morum ſanctitas, quiq. poſtea datis Machaerunte ceruicibus immanem Antipae Herodis feritatem teſtatur) ſectaretur, audiuiſſetq. a doctore, Ieſum eſſe, de quo Vates tam alte cecinerant, quiq. cruore ſuo noſtra ſcelera lauaturus erat, ſtatim ad Chriſtum ſe applicuit, Simonemq. fratrem ad illum adducendum curauit, qui, Petri cognomen ſortitus, non tamen apud eum tunc re-

mansit, sed, cum Genesarenum ad lacum, piscium nobilitate celebrem, quadragintaq. stadiis in latitudinem patentem, centumq. excurrentem in longitudinem, tota nocte esset piscatus, nullamq. praedam fecisset, Iesus, dimissa populi concione, cum Petro dimittere retia imperasset, paruissetq. Petrus, tantam piscium copiam cepit, ut rete paene dirumperetur. Quod alte in pectus demissum cum diu uoluisset Petrus, cogitassetque, & supra humanas uires reputasset, stricto pietate animo, ad Christi Pedes se abiecit, illiq. ita adhaesit, ut ne cubito postea ab eo discesserit. Quem benigne Christus affatus, consolatusque. ait, irretisse eum quondam pisces, tracturum mox ad retia homines, hoc est ad Christi ditionem, precibus, ac corporis afflictione. Hinc, relictis omnibus, Apostoli Christum sequuntur. Inter Sacramenta Baptismatis Petrus ad aeternum decus Christi manu abluitur, cum ipse reliquos, iam expiatus, pari beneficio beasset. Inde, orta de edendo Eucharistiae Corpore, hauriendoq. Sanguine mentione, cum id perperam nonnulli accepissent, abijssentque, id incredibile prorsus opinantes, Diuinam haudquaquam metientes potentiam, conuersus ad XII. Christus, percunctatus ab illis est, Num & ipsi discedere uellent? Tunc Petrus, Domine, ad quem ibimus? Confessusq. est, illum esse uerum Deum. Hinc, cum Christus ꝟ hominum, praeter paruulos, & mulieres, trans mare Galileae, ad Consulatum Tiberij Augusti quinctum, & Aelij Seiani, quinque panibus & piscibus duobus satiasset, oratumq. in montem secessisset, stantibus in scaphis Apostolis, mare graui, atrociq. uentorum impulsu tumuisset, Apostolis summum in terrorem coniectis, nec CHRISTO ignotum periculum foret, quarta noctis uigilia ad eos accessit, pedibus mare premens. Quem conspicatus Petrus, cum se in undas deiecisset, properabat ad illum: cumq. suo pondere in ima traheretur, Christi contacta manu, periculo eximitur, a Doctore castigatus, quod eo in discrimine fide labasset. Inde, cum Christus Caesaream accessisset, quaesiuissetq. a discipulis, quae de ipso apud mortales opinio esset: cum respondissent illi, Alijs Hieremiam, alijs Eliam, aut Ioannem Baptistam uideri: Rursus Iesus, ij uero quid sentirent, expostulat: tamen Petrus, illum filium Dei ui-

ui esse, respondit. Quamobrem Christus ipsum beatum esse dixit, quando ei non caro, aut sanguis, sed Pater eius, qui in caeleſtium domorum solio regnaret, talem de eo opinionem, scientiamq. aperuisset; eumq. Petrum esse professus, supraq. petram illam aedificaturum se Ecclesiam suam, quam nec uis inferorum, nec mortalium inuidia labefactare, atque conuellere posset, pollicitus est. Deinde, cum multa Christus de morte, supplicioq. suo dissereret, noscceretq. Petrus, Hierosolymorum Vrbem illi in exitium stare, cupiebat auertere magistrum, & discrimini eximere, nescius mortalis, & nimio amore obcaecatus, quantum in Christi nece ad salutem gentium staret. Quod Christus indigne ferens, hostem eum appellauit, seq. ei ut sequeretur, imperauit. Sexto post die hominem, cum Iacobo, atque Ioanne, Itaburium in montem, inter Scythopolim, magnumq. campum xxx. stadijs se in altitudinem attollentem, Baraci quondam nobilitatum uictoria, Sisara infeliciter cadente sub Hebraeo mucrone, ad Iabim, Cananaei Regis, infamiam, clademque, secum duxit, cum repente tantus uultum fulgor, tantusq. uestes candor occupauit, ut nihil in terris gloriosius, nihilq. augustius conspici posset. Eodemq. tempore Moses, & Elias, duo Iudaici populi decora, colloqui cum Christo uisi sunt. Tunc Petrus, loci amoenitate captus, & eo iucundissimo adspectu mire exhilaratus, rogauit Magistrum, ut ibi commoraretur, statutisq. tribus tabernaculis, ibi reliquum aeuum degeret. Nullo responso dato, tantum caelo emissa uox intonuit, Christum filium, patri carissimum, ut audirent, imperans. Quo audito, attoniti, humi strati, procubuere. Ad quos Iesus accedens, ut surgerent, nec pauerent, imperauit, remq. in praesentia pectoribus occluderent. Illi, stupidi, cum circumtulissent oculos, praeter Iesum uidere neminem. Eo postea, in uertice montis, (xx. quippe stadiorum planities expanditur) tria erecta sunt templa, in clarissimi memoriam mysterij sempiternam. At Petri in Christum amor cum fide in dies maior pubescebat: summa in Magistro fiducia, summum studium illius spectabatur: in illum, Ioannemque, caeterorum ora, atque oculi coniecti: illos fama uehere, & admirari, tanquam Christo carissimos, adamatosque: illum au-

ctorita-

ctoritate,ac canitie uenerandum,alterum decora iuuenta, augusta facie, & in flore roboris, aetatisq. castimonia singulari,animo,atque amore in Christum, supra quam credi potest,constantissimo,atque firmissimo, adeo, ut illi Christus in dolore cruciatuum, tormentorumq. matrem commendaret, daretq. matri illum in filium. At, post solutum Capharnai Caesari tributum per Petrum,nummo piscis in ore reperto. (quippe Iudaea Mithridatico bello in eo cursu uictoriarum M. Tullio Cicerone,& C. Antonio Consulibus. Olympiade CLXXIX. infestis illuc cum signis illato Pompeio,abductoq. in triumphum Aristobulo cum finitimis Prouincijs,Romana iura susceperat) cum sermo apud Christum de contemnendis fortunis esset, exsurgens audacter Petrus quaesiuit ab eo,quae tandem praemia,abiecta huius praesentis uitae,cum uoluptatibus,fortunisque, cupidine, apud illum essent consecuturi? Cui Christus, perennem caelestium orbium sedem, ferendamq. mortali de genere nouissimo die sententiam pollicetur. Atrox interea,ac dira prorsus in Christi caput coniuratio coquitur, facto initio a potentum inuidentia,ac peculiari,inueterataq. in sanctos uiros grassandi consuetudine. gentem auaram,atque nefariam,tot uirorum cruore funestam,nullum umquam beneficium pacarat:quippe Isaiam,grauissimum, sanctissimumq. uatem, crudelissime dissecauerant, Zachariam ferro conciderant, & alios aut lapidibus obruerant, aut alio taeterrimo mortis genere affecerant: & tum Christi stupenda, ac prorsus diuina signa efferatis in animis, ambitioneq. uastatis, altam irarum iecerant molem: nam tot mortuos ab inferis excitatos, tot caecis redditam lucem, paucis cum pane piscibus saturata tot hominum millia, claudos, & uario alios morbi genere conflictatos ad ualetudinem reuocatos,sui in contumeliam,Mosaicaeq. obitum legis,fieri interpretabantur. simul coarguta a Christo diu animis inhaerentia scelera,ac ficta pietate uelata, & palam populo facta, uitae sanctitas, morum integritas, concursusq. gentium, (cum iam tantorum fama prodigiorum nequaquam Palaestinae finibus terminata trans Euphratem late uolitaret) elatos animos, obaeratosq. sceleribus exangebant: uereri simul seditionem, si forte is Regiam potestatem,paratis populi ad seruiendum

animis, cuperet, quasi, ablaturus, non daturus, Regna hominibus, caelo esset delapsus. caeca hominum mens, & suo commodo prorsus insaniens, pauere simul Romana arma, ne Caesarum maiestate abolita funestas aquilas, & signa tot gentium cruore madentia, patria ante moenia conspicerent. & haec in uulgus. sed altior cogitatio insederat priuatas amittendi fortunas, spoliandiq. dignitate, acerrimoq. inuidiae telo transfigi. itaque, in immēsum se attollentem Christi gloriam oppressuri in consilium occidendi hominis descendunt: cumq. inter eos dispari animorum motu certaretur, (alij enim nequaquam in aperto, prae fauore, tumultuq. populari, interficiendum, alij publice, & in conuentu populi accusatum, alij dolo mactandum censere) exsurgens Iosephus Caiphas, e Principibus unus, auctoritate, dignitateq. ingens, malorq. scelere, acriter in Christum inuectus, multa cum elocutus esset, eam in sententiam ceteros oratione traduxit sua, ut Christum omnino occidendum decernerent; addens etiam in cursu orationis, mentis inops, & scelere uaecors, in morte unius staturam uniuersi populi salutem. Hoc igitur probato consilio, occasionem opperiundam rati, tempus, locumq. circumspectare. nec fugiebant ea Christum. itaque multis argumentis firmare auditorum animos, & blandis orationibus mulcere non destitit, necesse, ad salutem humani generis, ipsum occidi; sed triduo post, propria potentia, triumphato cacodaemone, morteq. deuicta, reuicturum praedicans. colligerent se modo, & forti animo aduersa perferrent, ne ue timori succumberent: quando sita in arduis summa sit uirtus, & periculis, ac discriminibus probetur; in prosperis nulla laus, nisi moderationis fama, datumq. rerum fastigium, uitaeq. tranquillitas, ne in fastum, alteriusq. uersa contemptum. intremiscere ad haec auditores, & magno periculo metu circumueniri: amor, reuerentia, metusq. omnia raptare: sed Petri maxime mens nulla consolatione erigi; tristabaturque, uno ex duodecim, uti praedixerat Christus, hosti magistrum prodituro; &, amore amens, & sceleris magnitudine attonitus, instanteq. discrimine pauidus, animum diuersas in partes trahere, uariaq. moliri, atque incerto, uehementiq. curarum aestu fluctuare, modo Christi maiestatis tam foede proculcaturae ab inimicis remini-

minisci, modo nefarias manus, & sceleſtiſſimum proditorem ante oculos sibi proponere, modo magiſtri amore flagrare, hiscere, atque mori. Impatiens ergo, & dolore commotus, silentio Ioannem precatur, ut is, qui tanti, tamq. exsecrandi sceleris (nam omne facinus in homine turpe, sed dolus atrocissimum, atque indigniſſimum) auctor eſſet futurus, Chriſti ore excerperet. Igitur Ioannes, obsecuturus Petro, a Saluatoris sedens latere, quippe torus, Chriſtum, Ioannem, ac Petrum accubantes suſtentabat, ex aduerso Chriſti discumbente Iuda: noscit proditorem, & summi pariter Dei arcana haurit. Sed Petrus haudquaquam uoti compos factus. nam obtegitur impia manus, dum Chriſti epulas tangit, uesciturque. hoc Chriſtus signo proditorem notarat, uerum occulte, ne notus ceteris communi furore ad piandum inexpiabile scelus discerperetur. In ea sacratiſſima cena quiſque ex discipulis caſtitatem uouit, etiam uxoratus: nec epulae illae feſtiuo celebratae sunt carmine, non magno illuſtres apparatu, sed triſtibus exceptae pectoribus, propter suspicionem facinoris, magnitudinemq. discriminis. ab epulis Chriſtus ita suos ad submiſſionis, claritatisq. munia edocens, abiectis ueſtimentis, cenatoria dumtaxat opertus, haec candida sindon erat, & demiſſa ad talos, linteo succinctus, ad abluendos, abſtergendosq. auditorum pedes se accingit, ab Iuda (ut nonnulli tradunt) incipiens, si forte furibunda mens tanto fauore miteſceret, reuocareturq. ab infando consilio ad priſtina obsequia, amoremq. magiſtri. Sed, ubi ad Petrum eſt uentum, tanti motus ipse dignitate imperantis, exemploq. tam immenſae demiſſionis attonitus, recuſare, & uehementer obſiſtere, nec ullo pacto se paſſurum inclamare. Sed flammatam Petri mentem, & erga magiſtrum obseruantiam, compeſcuit, exſuitq. Saluator, nequaquam illum caeleſti potiturum aula, niſi auctoritati pareret, referens. Qua uoce perculsus Petrus, non pedes modo, sed manus, ac caput ut lauaret, annuit. His peractis, inſtante iam mortis hora, iterum Chriſtus apud suos concionatur; &, eorum conſtantem fore neminem in ipso diſcrimine, sed fuga protinus omnes delapſuros, praenuntiat. Sed Petrus praeſenti animo reſpondit, in ueſtigio se prius moriturum, quam digito ab eius latere

discessu-

discessurum: cumq. instaret, & bis, terq. id polliceretur; Christus, intuitus hominem, ter, antequam gallus caneret, se ab illo abnegatum iri asseruit. Inde, traijciens torrentem Cedron, qui ad ima decurrit Olıueti, alte ipsis in saxis pedum impresso uestigio, in ipsum perrexit Oliuetum, ab Oriente spectantem Hierosolyma, sexto discreta stadio, subseditq. ad ipsius radices, ubi defixa genu uestigia remansere petra cedente. erexere pij, in loci, factiq. memoriam, sacram postea aedem. ac, secum abductis Petro, Iacobo, & Ioanne; & noctem illam insomnem traducere, interq. preces iussis, ipse stratus humi fundebat Deo preces: pauloq. post tres illos discipulos a somno excitat, & denuo in precationes se effundit, ut hoc suo nos doceret exemplo, a precibus numquam cessandum esse; quando & saepe peccamus, saepeq. oratione erigendi sumus. At armatorum cohors, circumdato statione loco, multis luminibus accensis, uasto clamore irrupit in hortum, ardensq. rabie, Christo, proditoris iam osculo noto, propinquat, iam iamq. manus in illum inijcere tentat. Non tulit audaciam Petrus, strictoq. emicans cultro, Malco, Pontificiae famulanti aulae, uim primo inferenti, obtruncat aurem, &, inimico sanguine degustato, generoseq. ferocientem inhibuit Christus, sua se tutum potentia, & innumeris caelestium militum legionibus succinctum cedere in praesentia inimicorum furori ostendens. Itaque, discipulorum fuga passim facta, deuincitur Christus, trahiturq. ad Annae, magno LXXII. Seniorum praepositi consilio, quod erat sanctissimum, augustissimumq. apud Hebraeos; vnius e Principibus, coniuratisque, aedes; non deserit eum Petrus, sequiturq. cum Ioanne, multo tamen interiecto spatio: intransq. demum Pontificis aedes. quid fieret, circumspectabat, quando excelsus ille animus, immensusq. amor, nullo antea turbine, nec tot armatorũ adspectu quassatus, unius mulierculae uoce infringitur, abnegato Magistro. Nec multo post ad focum stans, (quippe frigente bruma) bis eundem in errorem delabitur. sed ad tertiam vocem galli cantus, intentiq. in illum Christi oculi palam homini fecere scelus: recordatusq. Magistri uaticinij, rubore perfusus, & graui simul maerore anxius, deserta Pontificis domo, lacrymabundus secessit; tantusq. mentem horror cum paenitentia subijt, ut confi-

tendo scelus mori percuperet. Fama etiam tenet, post conceptum illud scelus, infaustamq. caeca in nocte uocem, ad galli sonitum, ingentem semper uim lacrymarum effudisse Petrum, adeo, ut ora lacrymis rigata semper madescerent. At Christus, cum, stupenda uirtute ab inferis excitatus, mulieribus sese ostendisset, id Petro nuntiari mandauit, qui statim ueloci cursu ad tumulum cum Ioanne cucurrit, haerenteq. foris Ioanne ad secundam non intrante speluncam intrauit audacter ipse, procumbensq. ad Aquilonarem partem, quippe sepulturae locus tribus in marmore palmis erat excisus, proclinatis nonnisi corporibus in adspectu cadens, adspexit diffusa linteamina, ac sudarium. Quibus uisis, anceps diu stetit, inter spem, metumque. Nec multo post, co ipso die, Christus se illi uiuentem, & gloriose triumphantem exhibuit, depulso Petri ex pectore angore, & deleto infelicis illius noctis erratu, quo pristinae oblitus reuerentiae tam impie in Magistrum peccarat. Sed sic sinebant secreta caelestia, ut Princeps Ecclesiae labaretur, quo facilius ceterorum criminibus indulgeret. At semel iactatus timoris undis animus nullo postea hostium impetu fuit labefactatus, atque conuulsus: non Iudaeorum fraudes, non stricta Romana securis, non crux alte sublata multiplici uirtutum robore firmatam illius a Christo abduxere mentem. Igitur, cum Christus suos persaepe diuino adspectu, alloquioq. consolatus exhilarasset, uni praesertim Petro diuinae mentis ardores large rorabat, tradito imperio aperiundi, claudendiq. ostia superni Regni, eiusq. uigilantiae, atque diligentiae Ecclesia commendata, adoraturis mox gentibus numen, & thura laturis in omnem aeternitatem. Nec multo post, cum XL. dies fuisset in terris commoratus, euolauit ad caelum. Itaque Apostoli, ceteris cum auditoribus, ad centum uiginti in unum coiuere, cumq. illis Maria Deipara. Ingens in illam cunctorum beneuolentia, mirum obsequium. nam decus oris illud eximium, totius corporis dignitas, summa uenustas, summa castimonia, mitissimi mores, suaue alloquium, vterusq. non tactus elargitus Christo lucem, demissaq. ceruix nullo fastu praecincta, cunctos in se traxerant. At, cum uniuersi consedissent in Senatu, erectus Petrus, diuina afflatus aura, ostendit Collegis, oportere, ut ueterum implerentur Patrum uaticinia,

cinia, & in proditoris locum ex ipso numero sufficeretur aliquis, ne sella inanis illa perenne dedecus sacro in ordine testaretur. praeuidisse Dauidem mille & amplius ante annis cum scelere etiam expiationem peccati, abstergendâq. communem maculam edocet. Quibus uerbis ceteri assensi, duorum nomina in sitellam proiecere, ut is sorte duceretur, qui sedem proditoris impleret. hi fuere Iosephus, qui Barsabas dicitur, & Matthias; sed Matthias felicior. Is igitur in duodecim Apostolorum Senatum cooptatur. Postea, octo consequentibus diebus, vnanimes almi Spiritus aduentum praestolantur, omnibus corpora afflictantibus, in precesq. effusis. Itaque momento temporis quati domus, & uehementiori flarè aura, & in unumquemque ignitae linguae caelo delabi uisae, adeo, ut almo omnes spiritu implerentur, altissimaq. intelligerent, nudarentq. mysteria. Obstupesceres, cuncta illis concessa gentium eloquia, summam dicendi uim, ita, ut omnes Athenis natos, educatosq. crederes. augebatur admiratio, a personis tam antea inscijs, ac rudibus, simulq. in sonitu uocis multarum linguis gentium auditis, notatisque. Ciuitas ipsa Hierosolyma, tunc florentissima, Iudaeaeq. regina, par quondam Susis, Ecbatanisque, & concursu nationum clarissima, stupida, Christi discipulos concionantes, & ita subtiliter sacrorum arcana librorum interpretantes, admirari. par omnium stupor, inaequalis animorum iactatio, & dispares sententiae erant: laudare alij, & caelo factum tribuere; irridere alij, & uino languidos, grauatosq. ea effutire iactantes: indigena cuncta in deterius, peregrinus pie accipere, credereque. Quod ubi sensit Petrus, eundum arrogantiae obuiam, & premendam Iudaeorum impietatem ratus, ita in conspectu populi coepit: Si uobis ad coetum, viri Iudaei, mendacium adornandum esset, ne sim, nisi longius accersita uerborum ornamenta, & lenocinijs omnibus fucatas sententias exquirere praestaret. nunc, quando pro ueritate standum est, quid orationem calamistrem? nudam illam, & sic elegantiorem, nullisq. ornamentis phaleratam excipite. Par erat, Auditores, uos in re post homines natos inaudita, & in omnem posteritatem praedicanda, quia supra nostram humanitatem fieret, facti diuinitatem agnoscere: non omnia per inuidiam obcaecatos in deteriorem partem

interpretari. Modo paullo ante ciues ueſtros,conuictores, & fratres meos, quod ex omnibus gentibus conuenae audientiam feciſſent, omnium regionum ſermonibus diuinitus perceptis, ueritatem inſinuare uidebatis. audiebant ſingulae gentes Ciuitatis ſuae uoces ſuas. Hieroſolymis peregrini ſe eſſe apud ſuos putabant, &, ſi fateri uera ſineret odium, illi nobis ſecus rem accipere, quam uos, uidebantur, cum unuſquiſque, attonito ſimilis, locutos profireretur ſocios meos humano more maiora: diuino illa motu fieri, non humanitus illa patrari, caeloq. reddebat, quae mei afflatu caeleſtis, & praepotentis aurae inſtincti dixiſſent. furere uos exiſtimabatis,& muſtum ſcilicet exſpumare ieiunos: eos ipſos, quos ſuo iudicio gentes exterae collaudaſſent; eos ipſos, quos diuina uobis, diſſimilibus quidem uocum ſonis, ſenſu tamen plane ſimillimo, enuntiare audiebatis; eos ipſos, quos luculentiſſima ſacrarum litterarum teſtimonia futuros, quos uates diuino afflati ſpiritu ceciniſſent, quos Ioelis in primis ſanctiſſimi animus numine aperiente uidiſſet, quos ſuis omnibus coloribus ad uiuum uaticinando expinxiſſet, uos callidi rerum aeſtimatores uino languentes per ludibrium edormire crapulae, & exhalare uinum temulentos uidebatis. Quid num uobis ueri confeſſio fulminibus excutienda eſt? Num naturae uoces inclamantis exſpectaris? Atqui, ſi quidem uobis liceret,per maleuolentiam meridie uidere,non mutarum rerum uoces, non fulmina defuerunt. Quid illa ſignificabant, cum impia nuper efferatiſſimae immanitatis exempla apud uos edebantur? Cum magiſtrum meum, ducem ueſtrum, uitae lumen, rerum parentem, mundi moderatorem, per inauditam crudelitatem uerberibus diuexatum, & in Crucem etiam, Praeſide Romano diu recuſante, cum uos, offendi Caeſarum maieſtatem,& proculcari Romanum nomen uociferaremini, actum etiam num uerbis lacerabitis? Quid illa lamentantis naturae fluctuatio? quid diei lumen interdiu uel exſtinctum ſubito, uel in noctem abditum? quid montium nutationes,ſuccuſſionesq. terrarum? quid maris, ſceleribus ueſtris irati, concitatio? quid emota ſedibus ſuis Hieroſolyma? quid auguſtiſſimi templi tamquam horror, atqne iactatio? quid (infandum dictu) functorum luce corporum e tumulis exſilientium in uulgus, & uobis audientibus,

bus, uidentibus uobis, ad detestandi facinoris immanitatem ingemiscentium, emissae uoces, quid significabant? Miserum me, lugebant Solem suum exstinctum pullata sidera, atratum caelum Regi suo mortuo parentabat, & tamquam parenti suo funus Natura produceret, lamentatrices ad Cenotaphij, hoc est mundi luctuosissimi, molem, aquā, terram, res omnes adhibere: &, ut uiuorum lacrymas exprimeret, ui propulsos diuina ab inferis mortuos excitabat. Vos interea, securi rerum, obsesso, tamquam uallo, praesidijs busto, fulgentibus signis, tessera data, excubantibus cohortibus, tonanteq. classico, ad spectaculum sedebatis; &, ne nihil omnino agere uideremini, tripudiabatis in luctu rerum omnium; &, immanissimi sceleris reliquias exsequentes, Deum infra mortuos amandabatis; eum ipsum, cuius occasu, desiderioq. caelum, terra, maria, natura, orbata luce, fluctuare: atque uestrae immanitatis machinamenta in irritum cecidisse, modo saperet, quiuis intelligebat, modo oculos haberet, uidebat. Ille scilicet interiret, cuius interitum saxa lamentabantur? ille apud inferos detineretur, qui ad superos inferos expelleret? non se uiuum exhiberet post triumphatam mortem, qui uiuere homines a morte iussisset? luce perfunctos luce donare, quo donarat alios, ipse careret? Quo igitur modo illa uobis toties decantata, audita, & intellecta numquam Dauid uates egregius tueri posset, quae diuinitus edoctus ea de re cecinit? Quoniam (inquit) non derelinques animam meam in inferno. Quis non derelinquet? Deus, & rerum omnium, & ipsius parens. Nec dabis sanctum tuum uidere corruptionem. Quinam sanctus? Qui mortuus per immanitatem uestram sepulturae non corrumpendus, sed paullo post iterum uicturus traditus est. Enimuero, libere, quae noui, dicam, & quanta maxima uoce cōtendam, facit audacem ueritas. Illum ipsum, quem uos ex humanis rebus exegistis, quem corpore spoliastis, quem uos interemptum apud inferos esse putatis, illum ipsum uiuum, spirantemque, & longe diuiniore luce renidentem, morte deuicta, Deus, ad superos reuocatum, nobis rursus uidendum, tractandumq. obiecit, obiectum ipsi inter oculos, interq. manus habuimus: supra modum humanitatis nostrae uigentes oculos, uultum, corpus denique totum agnouimus, & incredibili uoluptate

delibuti

delibuti exosculati sumus. Itaque deponite istum, quaeso, furorem, uosq. colligite: confitemini scelus, ueniamq. deposcite: nullum enim tam graue scelus, quin non paenitentia expietur.

Hac oratione, repressa nobilium arrogantia, & redditus nostris animus, simulq. ingens fiducia popularibus addita. Quamobrem tria millia hominum Petri hortatu commota eo ipso die Christo adhaerent. Hinc postea concessa ad speciosam templi ianuam, quae ex aere Corinthio mirabili artificio inter fulgorem auri, argentique, & operis praestantiam omnibus anteferebatur alijs, sedenti inopi, assiduo membrorum horrore correpto, stipem exposcenti ualetudine Christi nomine, maior terror nobilitatem inuasit, quando nec Magistri morte rescissam legem, frenataue ora conspiceret. fremere igitur, ac tormenta respicere, apprehensumq. cum Ioanne Petrum (quinque alijs hominũ millibus Christianam religionem amplexantibus) in Annae aedes trahunt, statimq. synedri aduocata, Anna, Caipha, Alexandro, Lysimacho, & Ioanne Annae filio praesidentibus consilio, produci Apostolos, rationemq. reddere iubent, cuius inuocato nomine ea admiranda opera efficerent. Tũc Petrus, magna animi fiducia, mirari se quidem magnopere aiebat, quando tam uulgata ex se potius, quam ab alijs, quos publice docuisset, scire mallent. Sed, quoniam sic illis libuisset, haud recusaturum se, quo minus tantarum rerum redderet rationem. Omnia igitur illa prodigia haud exigui stuporis fieri IESV nomine, atque uirtute, quem ipsi immanissime cruciatum foedissime interemissent, ac tamen tertia illum die ab inferis ad lucem a Patre reuocatum, & cuncta illi tradita, abiectumq. modo lapidem apud eos in capite anguli locatum: stare praeterea in illo omnem spem, omnia bona, salutemque. Obturbauit Auditores Piscatoris oratio, & perculit simul non clamdestina cum magnitudine sceleris ueritas, quam ipsi uarijs inuolucris circumdare, ac supprimere nitebantur, & libera uox elatis, fontibusq. in animis stomachum cum admiratione mouit. Itaque, amotis consilio aliquantisper Apostolis, quid agendum foret, ipsi consultant: non ultra celari illustrem populo rem, nec se ire infitias: cecidisse in irritum tot labores: frustra susceptas uigilias, aut machinamenta exquisita: concussos

Magi-

Magiſtri morte iterum uigere animos, ſedatosq. efferueſcere: nec pulſum ex hominum memoria exſtincti deſiderium; abſciſſo uno capite plura enaſci, ac pullulare; neç nouarum rerum finem umquam futurum: abiectiſſimae conditionis hominibus Diuina conceſſa eloquia, cunctas diſciplinas; contra, ſua muteſcere, & obſtrui, obiecta pra ueritate, ingemiſcebat. at, ne omnino uicti uiderentur, cum in Gamalielis ſententiam, praeclari ſenis, &, licet Chriſtiana pietate inſignis, nondum in conſeſſu ſeniorum Chriſtiani deprehenſi, ab uniuerſis itum eſſet, flagris caeſos, propoſita graui poena, ſi quis Chriſtum nominaret, aut concionibus illius facta iactaret, Apoſtolos minaciter increpitos, nulla in eos inuenta acerbius ſaeuiendi cauſſa, dimittunt, haud ſtratis Apoſtolorum animis, quin non Chriſti doctrinam populo enudarent, publiceq. profiterentur, inter tormenta ſui, & uictorias magnanimi, laetique. Interea Eccleſia mira uirtutum indole pubeſcere, latiusq. tot millibus in eius complexum ruentibus propagari. Declaratur a Petro Iacobus cognomento Iuſtus, Hieroſolymorum Antiſtes, ſummo omnium aſſenſu, nulla ambitione perturbante ſuffragia, aut Principis mentem capite conſecrati bractea aurea fulgente ad inſignia maieſtatis, ac Sacerdotalis decoris. aſſiduae iam preces, ingens demiſſio, corpora ieiunio fatigata, compreſſus ueſtium luxus, quas tam profuſis ſumptibus parari noſtra uidit aetas: non fulgere oſtrum, aut fluitare toga, non palmata conſpici, non caudis uerri humus, non urgeri bombyces, non ſollicitari maria, non effodi uiſcera telluris, non e Panchaia accerſiri odores, nihil priuata cupiditate poſſeſſum: tenues epulae, cõmunis ſtratus, communeq. domicilium erant. Sed tam glorioſa religionis exordia nixa uirtutibus, admotis infeſtiſſimi hoſtis machinamentis, obtremuere. Enimuero, cum auaritia (ex qua omnia propemodum mala mortalium in animos irrepſere, quamq. furibundam, uictricemq. noſtro exſultantem ſaeculo uidimus) uirum quendam Ananiam inuaſiſſet, conſcia etiam Sapphira uxore, ita, ut, diminuto agri pretio, partem ſurripuiſſet pecuniae, Petrus (cui magna ex parte caeleſtia arcana patebant) fraudem intelligens, accerſitũ hominem, ac pertinaciter negantem, coarguit, (raro quippe mortalis perpetratum, contractumq. peruerſitate inge-

nij scelus gaudet esse in aperto, aut fatetur: fortuitum uero, si non spernit, haud magni aestimat) simulq. grauiter reprehendit. Quibus auditis Ananias statim corruit, atque animam exhalat, eadem etiam infelici morte subtracta uxore, quae, par scelere uiro, eadem peruicacia agitabatur. Horum inopinata morte tremefacti ceterorum animi, omnem penitus abiecere simulandi artem, lucriq. cupidinem: ita ex metu redintegrata uirtus, auctumq. obsequium. At Petri sanctitas, cunctorum praeconio celebrata, ac mira in curandis morbis felicitas, ingensq. nominis fama Iudaeam, gentesq. finitimas peruagata, summū omnibus uidendi hominis desiderium fecerat: aegroti, debiles in uias passim deferri, ut non tactu, sed umbra illius, ualetudini redderentur. ingens fauorum praerogatiua, sed digna uertice Apostolorum, omnium ore Petri laudes decantari, celebrarique. Lyddae, ad mediterranei litus id Oppidum maris situm, Diospolis inde dictum, Aeneas, octo annorum cursu morbo fatigatus, eius precibus in pristinam ualetudinem restituitur; & Ioppae, Tabita, multis nominibus commendata mulier, & in egenos satis liberalis, a Petro ad uitam reuocatur, ita, ut momento temporis scissae mulierum comae, flebiles uoces, luctusq. in laetitiam uerterentur, tractis etiam illo prodigio quingentis ad Christianam religionem mortalibus. Illud quoque miraculum summa in fama est. nam, cum duos ipse ex discipulis, Gregorium, & Martialem, (etsi alij Frontonem dicunt) qui, Gallicarum uictor superstitionum, terrorq. Druadum, frementes Rhodani, ac Isarae undas compescuit, Christi uexillis prope Oceanum erectis, uel pallente Rheno, ac trepidante Mosa, ad enuntiandam populis Christi ueritatem dimisisset, uellentq. ij & exemplo, & uerbo docere mortales iuxta Apostolica praecepta, Gregorius, cum inediam ferre non posset, itineris labore exanimatus, fato fungitur; tristisq. Martialis, carissimo orbatus comite, flensq. ad Petrū reuertitur, remq. illi, ut gesta erat, enarrat. quem Petrus statim repetere iter, scipionemque, cui innitebatur, admouere defuncti cadaueri iubet: qui, nulla rerum tardatus difficultate, libentissime parens, reuertitur; factoq. ut illi Petrus iniunxerat, statim Gregorius iam XL. dierum interuallo, e uiuis exemptus, lucem, solemq. adspexit. tantos Ec-

clesiae,

clesiae; eiusq. Principi Petro caelum fauores fuerat elargitum. Enimuero, quid tale umquam Iudaeus uidit? commemoret licet Eliae, atque Elisaei miracula, quid? nulla hic circumplicatio manuum, non flatus in ora ingestus, non pectora calcata pectoribus, non praesentia, cantusue uerborum, nec madefacta lymphis corpora, sed sicca uirga uitales in exstinctos afflantur aurae. At Sebasten, (quae & Samaria nuncupatur) nobilem Vrbem, & uetustate illustrem, Simon ex Gyttho uico quidam Magus ita praestigijs, diroq. murmurum carmine, sui in admirationem allexerat, ut caelo illum missum plerique uenerarentur. astutus homo, & suo tumens ingenio, arteque, eloquentia non spernendus, rudes accolas fama nominis, euentuq. rerum, quo lubebat, circumducere: nam elicere manes, quatere solum, immutare effigiem, caelumq. obtegere nubibus, inductisq. fulgoribus turbare, aut grandinem superfundere, micante etiam Sole. Sed, Sebasten accedente Philippo profugo a Iudaea, post Stephani necem grassante in nostros Iudaeorum crudelitate, confutata eius doctrina, & ignotis antea praestigijs detectis, multi cum ipso Mago Christum confitentur, & baptisma suscipiunt. Qua re perlata, Hierosolyma laeti Christiani, eo Petrum, Ioannemq. delegarunt: siquidem surgens iam inter infestissimos hostes res Christiana, ad stabilienda Sacramenta capite, & Principe Christiani dogmatis indigebat; utq. Petrus fundamentum aeternum in soliditate, & duritie petrae attollentem suae haeresis uenena, ac colla serpentem confringeret, & primus Christiani nominis Imperator, primum haereseos inuentorem, auctoremq. detecta, & triumphata impietate prosterneret ad reliquorum terrorem, atque ignominiam. Igitur Petrus Sebastenos, post solitas preces, iniectis capiti manibus, almo Spiritu, quem obstinate negarant, insigniuit. Quod ubi uidit Magus, miratus eo modo concedi almi Spiritus gratiam, ab Apostolis enititur, quod uirtute, ac sanctimonia nequiret, ui pecuniarum ad tam grande donum accedere, oblato Apostolis pretio. Quod indignissime ferens Piscator, conuersus ad hominem, Pecunia, inquit, tua sit tibi exitio, quando Dei immortalis munus pecunia aestimari, stareq. tibi persuasisti. nefanda

merces detegit impia uota, & male sanus animus impio scelere foedatur. ficta pietas. exsecrabile scelus. armari ergo aduersus Deum tu postulas, ipsius opibus, ipsius uirtute? Commonefecit etiam hominem sceleris, ut paeniteret, rogaretq. Deum, si forte, precibus lenitus, tam dirum, praeposterumq. iudicium remitteret. ille, mire territus, caelestemq. ueritus iram, quam assidua scelerum consuetudine irritarat, exorauit Apostolos, uti sui apud Deum meminissent, ne, quod ipsi uaticinati essent, sibi contingeret. Hinc dirus ille mos mercandi Ecclesiasticos honores, ac commoda, qui uniuersam fere maculauit Europam; nataq. haeresis illa, quae non a Deo, sed a superna quadam uirtute prouenire humanum genus, simulq. gratia, non operibus beatum effici, affirmabat. At non mediocris animi Magum ea repulsa diu noctuq. sollicitum habere; modo artibus suis inflari; modo ueteres furoris, atque arrogantiae ignes, quibus paullo ante impatientissime deflagrarat, excitare; modo suum eo in solo nomen paucorum, egentissimorumq. auctoritate hominum ad ima prostratum indignari. Ergo cum caelo mutandam uitam, prius attentatis Iudaeorum animis, mire in nostros crudescentibus, ratus, Romam adnauigare constituit, maxime laetus Claudij Caesaris socordia, atque inscitia, qui facile cunctas in impietates impellebatur; cum & ignarus rerum, ad nutumq. uxoris circumductus, & facilis ad credendum esset. in comitatum insuper sibi Magus, societatemq. Helenam Tyriam, impurissimam, sed egregia forma, mirisq. artibus scortum, adsciuerat: quam homo leuissimus, impudentissimusque, abductam a prostibulo, redemptamq. a lenonibus, mentem rerum, & genitricem omnium, ac Troici illam belli, excidijq. decantatam Graecorum paginis Helenam esse per corpora uiuorum ex Pythagoreorum disciplina transfusam, totq. per aeua seruatam incolumem, inuerecunde, nefarieq. iactabat: ut duabus rebus, audacia astui commista, & efflorescente meretricia gratia, ad facinus aptissimis, mortale genus pronum in uoluptatem traheretur, mollireturque. Quid enim simulata, adumbrataq. ueritatis specie doctrina apud imperitos; aut quid gratiosa leporibus uenus in perfricata petulantissimae mulieris fronte, & in illa quidem

dem erudita scortatorijs lasciuijs, excultaq. munditijs lubricam, aestuantemq. sua ui iuuenum apud aetatem non assequitur? Aderant apud illum uenenata tela, scilicet impuri libri aduersus Christum conscripti: simul praecepta de uitando martyrio, colendisq. idolis, cernebantur & impura sacrificia, & pollutae arae, muliebribus menstruis semini uirorum admistis, in diro carminum sonitu, inter infandos amplexus, circumlata effigie Mineruae, Iouisq. inter uaporem thuris, & profanas uoces. At Petrus, peragrata Iudaea, finitimisq. aditis gentibus, cum Ioppae apud Simonem sutorem commoraretur, esurienti iam, uesciq. cupienti ad sextam diei horam, quippe nefas apud Iudaeos ad sollemnia festorum dierum prius edere, & gulae indulgere, mirum caelo prodigium uisum: uidere namque sibi uisus est expansum caelum, ex eoq. magnum linteum quatuor initijs, orisq. in terras dimitti, omni bestiarum quadrupedum, uolucrum, atque serpentum copia refertum, insecuta mox uoce seu monentis, seu imperantis, ut ea occideret, uesceretur que: cumq. se attrectaturum immunda negaret, tum uocem audire uisus dicentis, quod Deus sacrasset, expiassetque, profanum ne duceret. quod cum iterum ac tertio factum esset, uas illud, specimen lintei praeferens, caelo recipitur. Colligenti se Piscatori, uersantiq. animo, quid ostentum illud portenderet, multa occursare. Interim Cornelius Romanus, Italicae cohortis ex sexta legione Centurio, Caesaream psiraedio obtinens, Vrbem insignem Phoeniciae, Ioppem inter, Doramq. secundum pelagus ad Aegyptum uergens, ab Herode Idumaeo in Caesaris honorem conditam, Olympiade CXCII. plurimum apud suos, indigenasq. auctoritate pollebat, habebaturq. cum uirtutum concursu eximius, tum liberalitate in inopes uir illustris, tantoq. populo gratior, quanto immanior ceterorum Praesidum auaritia exstabat, cum, emergente iam Iudaico bello, (quod, summa pertinacia sumptum, funestissime, cum tot Vrbium excidio, luctuq. populorum, desijt) magnae, crebraeq. caedes Iudaeam uiduarent, certarentq. cum Praefectis libidine milites Alexandrinis, Babylonijsq. apertam in caedem Iudaeorum ruentibus, minitante etiam Caio, inter cruorem, & stragem laeto,

& extremum illis moliente excidium clarissimi animi Principe, & omni flagitiorum genere infami, nec inter uenerem, & uoluptates mitigato ad dedecus penatium, maeroremq. clarissimarum familiae imaginum, iam ex tunc infandi sceleris poenas uel inuita, Christo, Iudaea pendebat, cuius tam miserando, crudelissimoq. facto indoluerat Cornelius. huic tam pie uiuenti, & ad nonam Deo fundenti horam preces, diuina iuuenis forma, niueo candore praefulgens, uisus est, qui & preces eius, erogatasq. pauperibus stipes Deo acceptas fuisse commemorat: proinde accersiret Ioppa Petrum, &, quidquid ille imperaret, efficeret. Itaque statim tres armigeros Ioppem ad euocandum Petrum dimittit, qui ingressi Vrbem, adstantesq. ad sutoris fores, num ibi Petrus esset, exquirunt. Quibus Piscator, Diuina praemonitus aura, ultro se illis offert, & quem quaererent, se esse confirmat; cumq. his una Caesarem contendit, excipiturq. a Cornelio, obuiam illi progresso, magno uerborum honore, & summa ueneratione, adeo, ut se ad illius pedes adorans prosterneret. Sed inhibuit hominem Piscator, se quoque mortalem esse demonstrans, edoctusq. de ostento Centurioni oblato, suumq. in linteo praemonstratum intelligens, etsi ipse Iudaeus lege, cum Ethnicis societatem communicare prohiberetur, parendum Christo, impertiendamq. cunctis gentibus gratiam ratus, Cornelium cum uniuersa familia in Christi militiam adscifcit, domumq. eius in templum erigit; multa de Christi signis, multa de uirtute, de potentia, de anastasi, aduentuq. in terras Sancti Spiritus praefatus. Concionanteq. adhuc Piscatore, alma aura in omnes flauit, magna eorum, qui cum Piscatore uenerant, admiratione, quoniam exterae quoque gentes tam praeclaro munere ditarentur. Reuertenti postmodum Hierosolyma Piscatori grauiter obiurgato succensuere Iudaei Christiani, Cerinthio praesertim oblatrante, homine profligatissimo, & post Simonem Magum haeresis inuentore, quoniam exteras ad gentes descendisset, usque adeo Apella tumuerat, tantis in illum usque diem immortalis Dei nobilitatus bonis, ut fauorem, sanctissimumq. roratum in ligno cruorem, alijs cum gentibus communicatum indignaretur, quasi Iudaeae angusto

in angulo,& in solo tot sanctissimorum sanguine uirorum funesto,seruientibusq. Hierosolymis,& non in Vaticano, aeternaq. Vrbe, statura, habituraq. perennem imperij sedem,Christi nomen,atque maiestas,& non in luce,triumphisq. Martiae gentis, aut in tam latis opibus, terroreq. fascium tam sublimis, excelsiq. Dei humano cum genere foederis pignus seruandum foret. Sed Piscator, (cuius cruore aeternum stabilienda in aeuum Pontificia Romae maiestas erat) reddita ratione, quoniam Christus pro omnium gentium, nationumq. salute mortem obijsset, continuo mitigauit. Sed ad Consulatum Claudij Augusti secundum, & C. Licinij Largi Ecclesia Iudaeorum, scelere turbata, graue uulnus accepit, Hierosolymis,sub Herodis ditione,occiso Iacobo, Ioannis fratre, & Piscatore in dubio uersato capitis discrimine. Sed,quoniam ad hunc locum est deuentum, quot fuerint Herodes, ad claritatem historiae pauca facere, non abs re fuerit. Antipater Idumaeus,inter suos nobilissimus, commendatusq. propter egregij nominis opinionem a Caesare Dictatore, occiso iam Ptolemaeo,profligatoq. Alexandrino bello, lustrante Asiam, Cyprim, Arabum Regis filiam, matrimonio sibi iunxit, ut per paternas eius opes clarius enitesceret, potireturq. Iudaea,cum iam diu in eam conieciisset oculos,socordia Hircani,& gentis peruicacia,leuitateq. adductus. huic inter alios Herodes filius nascitur, insignis uirtutis, prudentiaeq. haud spernendae, ueluti qui in robore iuuentae constitutus Parthicis Euphratem Romanas in Prouincias Iunioris Labieni auspicijs effusi, & late Iudaeam uastantis frustratus iram, ciuiliumq. inter armorum fragorem, in colluctatione Asiae, Europaeq. euitatis Cleopatrae insidijs, quae formosa illa pulchritudine,uenustateque,& Canopeis illecebris euertere hominem nitebatur, ab Antonio, in Cyrrhestica regione,ductu L.Ventidij legati,uilissimi quidem hominis, sed ad illam diem unici Parthicarum strатoris opum, fastusque,& Crassorum non ignobilis cinerum ultoris,profligato Partho,occisoq. insuper Pacoro, Hyrodis Regis filio praestantissimo,iuuene haud infelici,iam antea Marte Romanae uirtuti luctato, Iudaeae regnum accepit, confirmatumq. illi postea ab Augusto in praemium transitionis

sitionis terribile finitimis & euentu, & uirtute reddiderit sua, stratis sæpe latronibus, & Arabe obtrito, Iudaeorumq; fastu (qui, nulla prope in Deum reuerentia obstricti, beneficiorum immemores, conculcatisq; patrijs legibus, postquam Romana sub arma seruitum ierant, peruicacia animorum, & multo odiorum incendio uastabantur) compresso; sed domestico dissidio infelix, & multorum cruore saginatus, penitus exsecrandus: nam Mariamnem, nobilissimam, pulcherrimamq totius Orientis feminarum, fulmine suspicionis irritatus, cum tot liberis, totq; millibus insontium occidit, sustulisſetq. pari immanitate Iudaeorum nobilissimos, nisi peracerbe sibimet infestus, exosusq. perijsset. Huic Herodes Antipas successit, pari crudelitatis nota infamis, sed uirtutibus inferior, cuius scelus, & atrocem, detestandamq. feritatem Ioannis Baptistae in flore iuuentae detruncata ceruix ostendit, quando incesto, pudendoq; Herodiadis, Philippi fratris quondam coniugis, amore inflammatus, ad exsaturandam scelestissimae nuptae pruriginem, in puellae saltu obligata temere dextera, inter pocula, ac feralem mensam sanctissimi Vatum principis cruorem exsorbuit, elusa quoque in Christo diuinitate inter ludicra purpurae, & dedecorosum sceptrum inter cachinnum aulae, exercitusque. Sed, in eum breui post tempore iusta fulminante superum ira, magnis Arabe ab hoste incommodis affectus, deiectusq. Regno ab Romano, tamquam Seiani consiliorum particeps, Parthiq; fautor Artabani, Lugduni in Gallia emoritur. Tertius Agrippa dicitur Romae diu Tiberio imperante catenis oneratus, sed mox, re Romana in Caij Germanici Drusi filij nutum translata, in Iudaeam cum sceptro dimittitur, addita Lysaniae etiam Tetrarchia, in bubone facta illi quondam spe regni, cui per septennium imperio grassato Agrippa, Berenices, nuptijs Herodi patruo iuncta, & Mariamnes, & Drusilla liberi fuere. Drusilla a patre septennis desponsata Iulio Archelao, Chelciae filio; Mariamnes decennis. Epiphani Comageni, Antiochi Regis filio, nupserat. Igitur Agrippa, cum occidisset Iacobum, (quamquam ea caedes non omnibus grata fuisset) tamen ad mulcendos nobilium animos,

mos, quos Christianis iratos, infestosq. intelligebat, & ad comprimenda nouae religionis incrementa, uti terrore, & alijs bacchari caedibus statuit: quamobrem in celebritate panis fermento discreti (Pascha Iudaei nuncupant) comprehendi Piscatorem, & stringi uinculis iuber, ut illius cruciatu corporis Iudaeorum ora, oculosq. exsaturaret. nec in uinculis piorum preces destitutum apud Deum Piscatorem sinebant, cum nocte, quam spectaculi dies subsequebatur, duobus militibus saeptus, geminaq. reuinctus catena Piscator dormiret, seu malorum oblitus, seu in Deo spem collocans suam, seu anxia periculo mente uictus torpore futuros angores leniret, custodesq. alij carceris ostia obseruarent, mens e beatis una caelo missa experrectum Piscatorem surgere, uesteq. circumdare, & se sequi iubet: ille, decidentibus catenis, (quas nunc pietatis ergo tangimus ore, ueneramurque, insigne donum Eudoxiae Augustae, doctissimae, sapientissimaeq. feminae, Theodosij iunioris coniugis, Romam transmissum, concessaq. illis in Exquilijs augustalia, deleto auctoris nomine) libera dextera ueluti obiectum oculis ostentum sequi coepit, nec prius illi eximitur dubitationi, quam, primis, secundisq. praeteritis excubijs, portaq. ferrea, quae ultro se illis expandit, tuto in loco, abeunte iam Angelo, constitit. Quamobrem, recollecto animo, summas Deo gratias agens, quod se ab Herodis impierate, Iudaeorumq. exspectatione eripuisset, domum Mariae Ioannis (qui Marcus dictus est, ipsi Apostolorum Principi perquam carus) petit, in qua pia familia subsedens in precationibus affictabatur. nec pulsanti ostia nota uoce Rhode puella e fenestra prospectans adaperuit, sed, elata gaudio, rem ceteris enuntiat, nequaquam habita illi fide: nam id mortalibus insitum, ut, cum maximo alicuius desiderio tenemur, prae potiundi libidine minime nos assecuturos procul a spe positos credamus, animusq. in plura distractus metu, spe, ac cupidine agitur, nec uni umquam firmiter inhaeret. Lugebant nostri Piscatorem, nec illius tantum, sed suam quoque uicem dolebant, quoniam, in ea enascentis furoris acie amisso Principe summa uirtute, efferatissimis cum hostibus res futura esset. passim lacrymae, & squalor cernebantur:

nebantur: quisque puellam insanire, & sopore perfusam obiurgare, cum, expansis demum foribus, in medium incolumis illatus Piscator, dubium, maeroremq. pepulit, simul laeta plaudente turba, Christumq. pio cantu concelebrante: nam, quo propior periculo metus, eo maior laetitia fuit, illuso Herode cum impia Iudaeorum libidine. At nostri, cum Antiochiae ad Orontem (quippe duodecim sunt huius nominis Vrbes) Christianorum sibi cognomen adsciuissent, cum antea Nazaraei dicerentur, ingens sibi peperere nomen: quippe florens opibus, & pietate illustris Ciuitas per plures annos Pontificia insignita sede nostros benigne fouit, profugo, extorreq. Simone Mago, qui, antequam Romam contendisset, incredibili uersutia usus, diu mortalium mentes obsederat, multisq. scelerum, portentorumq. machinis quassarat, affecto iniurijs Piscatore, ad ludibrium abraso circa uerticem in orbem crine, seu ad lugubrem maerentis animi statum id pertinere, seu in usu fuerat apud ueteres in Sacerdotali ministerio, profecto apud nos uenerationi datum, & sanctum, ac uenerabile uisum, ad decorem, gloriamq. Sacerdotalis dignitatis. Cum interim per Asiam reboante Christi classico Romanam ad Vrbem religionis, imperijq. gradus fierent, quando, ea perdomita, explicatoq. Tarpeia in rupe Crucis uexillo, ceterae orbis gentes haud cunctanter Christiana amplexaturae iura forent. Iamq. Apostoli sortiti inter se Prouincias erant; Petro, Gallograecia, Pontusque, Bithynia, Cappadocia cum Catanoum gentibus; Andreae, Scythia Europaea; Asiatica, Philippo; Palaestina, Iacobo; Asia, Ioanni; Hispania, alteri Iacobo; Thomae, Parthia, Arriana, Persis, Margiana, Susiana, quaeq. introrsus ad Bactra, ortumq. Gangis extenduntur nationes; Matthaeo, Regia Solis, & ultima Aethiopum; Bartholomaeo, India, ad Sapolum usque Vrbem, radicesq. Imaui; Simoni Chananaeo, Aegyptus, Thebes, & quae illi proxima; Thadaeo, Mesopotamia, Pontusque; Matthiae, gentes Macedonum, Dardanorum, Triballorum, Bastarnarumque, & alijs aliae obuenerant Prouinciae. Itaque diuulgando passim Euangelio, missisq. ostentandis signis terrarum orbem implere, associante se illis praesertim Paulo Tarsensi, (de quo suo

loco

loco memorabimus) uiro clarissimo, eloquentissimoque, paullo ante Damasci, Iudaeorum ritu, damnato, sese ad Christiana sacra conferente, cuius eloquentia Iudaeis ingens terror cunctorum ore celebrabatur, quem una cum Barnaba Antiocheni Christiani (exorta dubitatione, num Ethnici, qui in Christi complexum uenirent, praeputio mutilandi forent) Hierosolyma ad Petrum, ceterosq. Apostolos miserant, ut hac de re controuersia eorum iudicio tolleretur. cumq. in consilio diu disceptatum esset, uicerat Petri sententia, stante pro Ethnicis Paulo, qui nequaquam Ethnicos Iudaico non necessario onere premendos asseruerat, quando Christus morte sua Moseos legi finem attulerit. In hanc igitur sententiam pedibus frequenti ordine multa post Petrum elocuto Iacobo itum erat: atque ita scribi Antiochenis placuerat. Inde Piscator, Coelesyria, Ponto, Asia, Bithyniaq. lustratis, multisq. creatis Episcopis, Antiochiam accessit, ubi acriter est a Paulo obiurgatus, tamquam callide modo cum Ethnicis iam ad Christi ductum applicitis, modo cum Iudaeis uersaretur, & modo hos, modo illos auctoritate foueret sua, non quod ipse fide laboraret, aut diuersos mores imbiberet, ad iacturam nascentis dogmatis fundamentum, & petra Ecclesiae firmissima, atque Apostolici Senatus Princeps, rectorq. terrarum, sed miti natura Christianorum mores tacito iudicio arguere malebat, quam Principis in corrigendo locum implere; simul ad tollendas discordias, inter Iudaeum, Ethnicumq. suborituras, firmandamq. sobolescentem in tironum pectoribus religionem auctis incrementis, augendaq. Rep. seruiundum tempori iudicabat. quae Paulo ingentissimi animi uiro haudquaquam probabantur. At Piscatorem nouus ardor uidendae Vrbis, infandoq. idolorum abraso cultu ad piam religionem traducendae, incessit, subsecuturus simul Magum Simonem, quem fictis ingentem signis iam Romae esse fama uulgarat. tanta Petro fiducia in Deo pari cum animi celsitudine inerat, ut uilis homo, & nullo uirium robore munitus, clarusue nomine, Romanos fasces moliretur, contemneretq. Romani nominis maiestatem, cuius fulgur, fragoremque, trans Hydaspem, Gangemq. uulgata, Indorum gentes horrebant, subactusq. cum

Oceano Rhenus demiſſiſſime uenerabatur. Itaque, quod nec armatae conſenſus Italiae, feritas Germanorum, non Gallorum ferocia, non Punici doli ſexdecim per annos Italiae uiſceribus in ſtratarum cinere Vrbium, ſtrageq. exercitum bacchati ſperatunt, auſus eſt, uicitq. Piſcator, adeo, ut Romanam Ciuitatem, tot impietatum nubibus offuſam, elatiſſimeq. gentibus imperitantem, cruore ſuo expiatam, Chriſto aeternam in terris fecerit ſedem, eiectis procul ſuperſtitionibus, calcataq. praetumida faſtu ceruice. Hac igitur ſpe concepta Piſcator in Europam enauigat, paſſim Graecis gentibus Chriſti nomen enuntians: traductoq. Athenis ad Chriſtum Clemente, Fauſtini filio, inſigni uiro, illuc antea tempeſtate delato, prouectus Tyrrheno freto, inuiſa Sicilia, in Campaniam, Italicarum omnium regionum ſitu, caeloq. clariſſimam, Neapolim accedit, mediocre olim Opidum, quod nunc, magnitudine ſua Memphim, ac Babylona aemulatum, tranſgreſſumque, Carthaginis, Corinthiq. magnificentiam, triumphanti, uictriciq. gentium uix cedit Vrbi, par fortaſſe, ſi libertate ſua frueretur, opulentis, bellicoſiſq. in Italia regionibus imperitans. Quam Piſcator Ciuitatem ſacro adſpectu honeſtauit, &, plurimo ſplendoris ibi relicto, Aſprenatem in Epiſcopum Vrbis conſecrauit; operatusq. ſacra, ſtupendis eum ſignis ſuum in illam Ciuitatem oſtendit ſtudium, beneuolentiamque. Cuius recordationem beneficij uenerata poſteritas, ipſum praecipuo in honore peculiari ſtudio habet, nequaquam Romae in illo percolendo pietate, officioq. concedens. Inde Piſcator Vrbem anno Imperii Claudij II. ingreditur. patruus hic Caij in eius locum, milite nitente, ſuffectus eſt, contra Senatus auctoritatem, cum percupide ueterem libertatem reſpiceret, qua magni Caeſaris uirtute, aſtuq. ſpoliatus, Auguſti primum, deinde Tiberij ſaeuitiam, & Caij mox infame nomen, & diram Reip. peſtem fuerat perpeſſus. Igitur Piſcator XV. Kal. Februarij Vrbem intrat, qui dies apud poſteros celebris exſtitit, quo Roma patronum ſuum, tutelaremq. fugando mox daemonum cultu uidit, ſupraq. trabeam, curulemq. & Auguſtorum tremendam maieſtatem ueneratura erat. datum id Romanae pietati, etſi non immortali Deo exhibitae, ut

Capi-

Capitolia, praeter armorum terrorem, gloriamque, cruore magni Petri expiata, Christiana augustius maiestate insignirentur, neque Caluariae inuiderent, cuius in cacumine signum salutis effulserat, sanctissimumq. bustum cernebatur. Quamobrem Piscator, cum diuertisset ad contribules suos in regionem Transtiberinam, & inde in aedes Pudentis Senatoris ad Viminalem in uico Patricio, ubi postea erexere pij aras inter sacrificiorum sollemnia ab ipso Petro sacratas, magno studio, assidua diligentia, miroq. ardore, Christi nomen, religionemq. Romae praedicat, instituiq. duos Episcopos Linum, & Cletum, quorum clarissimum nomen exstitit, ut unus in Vrbe, alter extra Vrbem in administranda Rep. ipsum adiuuaret: quando tanta rerum moles, unius nixa humeris, nutaret, tantiq. labores aeque cum alijs communicandi, partiundiq. forent, pluresq. in eo rerum exordio desiderarentur Atlantes, qui non caelum, (ut Poetarum fabulae uoluere) natura sua perenne, nec humanis adminiculis egens, sed prolabantem atrocitate scelerum, fugatisq. uirtutibus terrarum orbem sustinerent, mundumq. alterum iuxta Christi imperium condendum, sanctimonia, ac pietate attollerent. At Petrus non modo Romae Christi ipse nomen enuntiare, sed per uniuersam Italiam, destinatis etiam ad ultimas Ponti oras, marginesq. Cappadocum, & ad ipsam Meroem, Alexandriamq. Legatis, atque Episcopis summae sanctitatis, summaeq. prudentiae, inde, exactis ad Claudij Augusti nonum annum, C. Pompeio, & Q. Veranio Consulatum capessentibus, ab Vrbe Iudaeis, (quorum contumaces animi multa rixarum materia alebantur) in Hispanias, Britanniamq. transmisisse fertur, ut eas gentes, feritate barbaras, diris erroribus imbutas, & maiora sidera uenerantes, armorumq. auiditate truces, prorsusq. ab omni humanitate remotas, ad uerae cultum religionis traduceret. Nec ingentem animum & Christi amore flagrantia pectora, locorum difficultates, nec alta alpium glacies, uix olim peruia Romanis, multum prius eluctato difficultatibus Hannibale Poenorum maximo, aut asperitas Pyrenei saltus, cautesq. horrendae, non regiones frigoribus infames, ipsoq. situ terrarum enormes, mariq. gentium discreta nomina uix mortalibus

nota, fregere, quin non illas adiret, & intrita lustraret Oceani. Itaque in Britannia multos labores sustinet. nam ea Prouincia, circumflua Oceano, & ferocia accolarum terribilis, Romanorum auaritia, atque libidine plusquam immodica, concitata in arma, ueterem libertatem uoluere, proculq. secures, & fasces, depellere parata, atrox bellum Romanis moliri, Claudioq. Augusto tertium, & Vitellio Consulibus ingentes adierat calamitates. At Piscator, Britannia, Hispanijsq. remeans, traiecit in Africam; passimq. Numidis, Massaesulisq. enunciata ueritate, Carthaginem deuenit, Africae quondam Reginam, Vrbis aemulam, & terrorem Italiae; femineum opus, sed celebre, memoratumq. cum sua, tum uictorum pernicie, inde in Aegyptum, seruientem Lagaeae olim familiae, Prouinciam Nili beneficio fertilissimam, structuraq. pyramidum, Cariae fastum aemulantium, Memphi, Alexandriaq. Vrbibus clarissimam, sed prodigiosis caerimonijs, Dijsq. prorsus infamem, atque ridendam; mox Thebas, nobilissimam illam Vrbem centum portis, & tam numeroso populo, aceruatisq. diuitijs scriptorum, tot uocibus, praeconijsq. decoratam, accessit; uisurus etiam Memnonis domum; & secreta Aurorae extremaq. Aethiopum. Sed retro, grauioribus urgentibus rebus, reuocatus, mox per Paretonium, (qua Africa tellus prospicitur) in Libyam regreditur, & ea, circumiectisq. insulis inuisis, egregijsq. Episcopis commendata gregis cura, in Italiam adnauigauit, Pisarum ora pressa, ubi nunc peruetustum sacellum adspicitur, in quo sacrificasse illum indigenae perantiqua traditione accepere, consecratum a Clemente, dum Romae litaret, ad Vaticana eo rapto per spiritum. Rursusq. inde Romam concessit, maiorem periculi molem aduersus crudelissimum monstrum subiturus. Etsi non sum inscius, fuisse multos haud spernendae auctoritatis auctores, qui asseruerunt, Petrum cum uniuerso Apostolorum Senatu ad decorandum Mariae Deiparae funus iterum accessisse Hierosolyma, prodigioseq. hominem ex Europaeo solo sublatum, nulla contacta Asiaticae telluris (quae Europam pospectat) arena, aut calcatis undarum fluctibus, nascenti redditum soli. satis id creditum, & posteritati

transmissum. Interea Iuliae Agrippinae, Drusi Germanici, clarissimi Imperatoris, filiae, dolis sublato Claudio, qui per XIV. annos rem Romanam obtinuit, potitur rerum Domitius Nero priuignus, inclyta familia, modesta iuuenta, & quinquennio tolerabilis Princeps; deinde, plurimis, inauditisq. sceleribus, infamis, Romano nomini sempiternum dedecus. Hunc, saeue regnantem, uanitate uentosum, incredibilium cupitorem, socordem, & plurimis illecebris turgentem, Simon Samarita (de quo superius docuimus) aggressus, ita ad sui uenerationem conuertit, ut Nero, hominem adorans, iam aras illi erigeret, caederet uictimas, litaretq. consecratis flaminibus, Claudij uitrici leuitatem aemulatus. Auget sui admirationem spectris Samarita, uarias in formas suam mutando effigiem; &, modo Neroni inopinato se ostendendo, modo diuinam sibi afferendo naturam, fictis signis. Nihil non creditum apud ignauum Principem, & maius augeri illius in Simonem cum ueneratione studium: illum Ioue natum praesidere Capitolio, nobilitare Palatium, tueri fasces, seruare aquilas, & Romanum fouere nomen; incolumitatem, mortemq. ab illo pendere asserebat. Caesaris impudentiam sequuntur Romani. nam, quibus moribus Principem uideris, ijsdem addictam Ciuitatem propone. Nec pudebat nobilissimas animas, mortalium contemptrices, & ab innato fastu terribiles, humilem, abiectumq. Sebastenum, e latebris Iudaeae erumpentem, & magicis artibus famosum, tanto studio uenerari, celebrareque, ut nihil supra; uel inuidente Ioue in tantis spoliorum aceruis ad externi hominis coalescentem fauorem apud mortales, uel usurpato nomine. Helena quoque socia, in Mineruae transfusa numen, erectis simulacris post Troica funera, ac cineres, Tritonide uirginale decus lugente, sibi ereptum in Virginum pugna, ad Libyae maerorem, atque iustitium. Hanc impietatem latius serpentem, extollentemq. non tulit Piscator; sed, confirmato animo, adueniente ad Vrbem Paulo, (quem in laboribus, & in summo cruentissimorum certaminum aestu socium, adiutoremq. Petro spoponderat Deus, breuiq. triumphata Caesaris impietate, stratisq. magicis praestigijs ad caelum euolaturum praedixerat) Neronem

adijt,

adijt, grauissimeq. hominem obiurgauit, quoniam Simonis infatuatus fallacijs, oblitus nominis, maiestatisque, tam scelestè illius iussa capesseret; simulq. in Magum inuectus, eius fucos, artesq. nefarias enudat. Angunt ea uerba Neronem, & non uisus antea Piscator obturbat, quoniam tanta animi fiducia loqueretur, ut Caesarem ipsum, & Romanos fasces moderantem obliuisceretur. At notus fama, ac litteris Paulus in admirationem hominem coniecerat: siquidem Pauli nomen, late gentibus illustre, Romae etiam extollebatur, cum admiratione Augusti, ac Senatus. Pie fabulatur antiquitas, Paulum iunctum Annaeo Senecae, cum Afranio Burrho, iuuentae Principis moderatore, amicitia, eius auctoritate innotuisse Augusto, saepe in Senatu eius litteris recitatis, modo probante, modo mussitante Nerone; recitat & epistolas ultro citroq. missas. At Magum grauior cura premere, & notam Petri sanctimoniam, & uictricia eadem arma formidare, cessisse illius uirtuti in Iudaea, cessurum etiam Romae, casuras in irritum artes, nec fucos ualituros: non Neronem Poppaeae Sabinae, pulcherrimi scorti, crispantem caesariem, legentemq. capillum, ac per magicos amfractus, & nefanda secreta prouolutum in omne flagitium, aut Romanos cunctis superstitionibus in funestissimo Deorum cultu seruientes, sed duo illa Christiani nominis decora, duo clarissima sidera, duo fulgura uirtutum, duas uictrices animas, & caelo selectas augurabatur, & stare ante oculos conspiciebat; metu simul, & uaecordia agitari. Itaque, audaciam uultu praeferens, & quasi nihili Apostolos faciens, dicendi mora cuncta in longinquum tempus trahere, modo se ulturum iniurias, modo se miserescere illorum condicionis aiebat. Sed, urgente Petro, & aciem ostentante, commotus Magus, (ne apud Caesarem infamiae notam subiret, duorum hominum uerbis conuictus, cum paullo ante se naturae parentem, se Dei filium, se custodem terrarum iactasset) in eam condicionem cum Petro descendit, ut, si quis mortuum ex inferis excire nequiret, morte multaretur. Placet Petro condicio: laetatur & Paulus. Quamobrem, cum nobilis quidam adolescens, gentilis Neronis, funere efferretur, ad eum excitandum

ambo

ambo conueniunt. adest & Nero pronus in fauorem uenefici: (quippe similitudo morum, scelerumq. artauerat amicitiam) concurrunt & nobiles: tota denique Ciuitas in spectaculum ruit: dispares animorum motus, incertae spes, & diuersus uulgi fauor, dissonum murmur, & nusquam silentium erant: cerneres tumido gressu Magum, elata ceruice, & mortalia prorsus fastidientem; e contra, Petrum, ipsa canitie uenerandum, hilari ore, & moderata animi aequabilitate, ac submissione conspicuum, & nescio quo diuino fulgore micantem. haec eadem & Paulum honestare. Accedentes cadaueri, princeps Simon suas experitur artes, admotoq. auri adolescentuli ore, cum profano carmine, & diro murmure insonuisset, qui defunctus iacebat, tollere, & quatere simul caput incepit. Tunc, exorto cum clamore circumstantium fremitu, quisque ad astra Simonem euehit: uiuere adolescentem uociferatur: poscit ad supplicia Piscatorem, & irarum flammis ebullit: strepunt animi, & dira minantur. Inflatur ea ad breue tempus duratura aura Magus: iam manu astra tangit: iam despectat Apostolos. Non obruitur ea tumentis undae procella Piscator, & impauidus manu silentium (cum incalerent, geminarenturq. populi uoces) exposcit. Vbi uero, sedato populi clamore, uniuersi silentium tenuere, nequaquam, ait Petrus, illud, quod omnium oculis magicis superstitionibus subijceretur, ueritati niti, sed fucatum esse, & speciem ueri imitari. Quod si certum esset adolescentem spiritum ducere, & hac communi aura frui, surgeret, ambularet, loqueretur que. Sed, quo facilius Simonis artes deprehendatis, (inquit) quam sint fallaces, quam uanae, quam ineptae, secedere illum paullisper a cadauere finite; & tunc innotuerit, utrum adolescens uiuat. Quo facto, adolescens numquam moueri uisus est. Tunc Petrus, aliquandiu precatus Deum, adolescentulo, nomine IESV Christi, surgere imperauit. Reddita luce, adolescentulus loqui, cibum capere, & deambulare incepit. Quo miraculo attonita Ciuitate, mutata sententia, (ut sunt mobiles uulgi animi) omnes laudare, extollere, admirari, percolereq. Petrum; contra, Simoni maledicere, & dira precari: arreptisq. saxis obrutura illum concitata

mul-

multitudo erat, nisi obstitisset Petrus, hoc ex deuicto hoste trophaeum referens, ut inuitus ille Christianae religionis incrementa diffundi latius, caeloq. attolli conspiceret. Laetis animis Christiani eam uictoriam celebrauere: contra, Simon, dolore ignominiae, & Petri gloria insaniens, maerensque, cessit Vrbe, multa conquestus, quoniam ad illum usque diem semper uictorem, & artibus suis mirificum, Martiaeq. gloriam gentis, maiestatemq. calcantem, momento temporis obscuro ab homine funditus euerti siuisset, & non nisi in latebris, ac fuga locum sibi reliquisset. Et Neronem pares irarum stimuli, & hauriendi cruoris sitis uaecordem agebant. nec impurum illum animum, maternisq. furijs exagitatum, tot peremptorum uirorum funestus adspectus, facies Vrbis diro incendio foedatae, atque conuulsae, non conscientia quietum sinebant: modo furore quati, modo ira turgere, & Petri admirandis signis absterrebatur; modo in uindictam procul fugientis Simonis inardescere, quem sibi carissimum, & salutis auspicem suae, Petri uirtus Romanis penatibus extruserat, temeratam simul religionem, offensos patrios Deos, & Romana templa polluta Apostolorum praesentia credere. Ideo, ne Statoris aedem, ab Romulo Vrbis conditore fundatam, & subacti orbis trophaeis nobilitatam, aut Iunonis Capitolinae custodis Arcis ignotorum hominum uerbis exscindi, atque aboleri, simul Martis, Dianaeq. numen, quo stare militiam, stare Aquilas, & cuncta in terrorem hostium uersa putarat, aut bellantem pro moenibus Palladem Vrbe pelli, & Christum Romana sub securi cadentem, & Crucis supplicio mactatum, in Capitolio adspicere calcantem Romanas opes, & in se cuncta trahentem, aut uilem hominem in excelsissimo Caesarum solio sedentem grauissime indignari, tristarique, quando id Patroclus, Pauli uirtute ad uitam reuocatus, ei nuntiasset: nec minor hominem a Pauli concionibus cum terrore admiratio cicumsedeat: stupebat magnitudinem animi, & eximiam doctrinam, ac tonantem, fulgurantemq. eloquentiam. nam, uniuersa fere Asia lustrata, & inuisis, si non praesentia, attamen fama, Ecbatanis, Canopi, enascentisq. gustato Nili principio, & per magnam Europae partem

tem euagatus, cunctis gentibus admirabilis exstiterat, Academiae doctrina confutata, Ariopagi fracta pertinacia, & ipsis Athenis, rerum, ac sapientiae inuentricibus, doctrinae illius fulgore perstrictis. & tunc in togato terrore illius uoce Romana rostra circumsonabant, admirante Curia, obstupescente foro. His de caussis Nero acriter Apostolorum imminebat exitio, atrox ipse, & assentatores, perpetuum aulae malum, grauius inhumanam illam feritatem, ingeniumq. etiam in uoluptatibus, ac Venere praeceps, in caedem, stragemq. inflammantes, praecipue Agrippa, Vrbis Praefectus, diuitijs potens, dicendi artifex, astutus, & apud Principem gratiosus, cum ignominiae, ac repulsae dolore cruciatus infestissime in Apostolos inueheretur: nam nonnullae illius pellices Petri cohortationibus illius amplexus respuerant; nec minis, aut promissis, aut blanditijs, lacrymisue (quibus maxime muliebris animus tunditur, frangiturque) flecti potuerant: simul multorum scelera patefacta, & reprehensi lasciuientis Ciuitatis mores, magnam equitum manum in Apostolos armauerant, sociatisq. arrogantia cum prurigine armis, infensissime, crudelissimeq. aduersus Apostolos dimicare. nam tota fere nobilitas, selecta ex pube Romana, assueta Neronis illecebris, a pristina integritate degenerans, & in omnem prouoluta libidinem, abduci a complexu scorta, pellicesque, peracerbe ferebat. Enimuero Petrus, etsi antea uxoratus, castimoniam tamen praecipue amplexandam, colendamq. assiduis concionibus persuaserat, laudaueratque; & Paulus caelibi uita se ipso maior, augustiorq. apparebat, quando plus exemplo, quam uerbis auctoritatis inst: multum insuper Petro officere, quod Iudaeus esset, quando illorum nomen uile semper apud Romanos, maximeq. exosum, flagrante tunc Iudaico bello, ubique terrarum explodebatur. Quare Iudaei grauissima mala, & inexplebilem Praefectorum auaritiam, intolerandamq. libidinem, perpessi, illatis nocturno tempore intra moenia Romanis aquilis, & ipsa Caesarum effigie mirum in modum exacerbati, (Diuino numine atrocissimas, & iamdiu debitas tot scelerum poenas repetente) aduersus Romanos ceperant arma. Itaque summis uiribus, summa contentio-

ne, apertoq. Marte bellari coeptum, adeo, ut pulsus Cestius Dux Romanarum copiarum, belli ignarus, pecunijs inhians, & suis, ac hostibus iuxta despiciendus, terga dederit. Nec multo post missus a Nerone ex Vrbe Flauius Vespasianus, insignis nominis Imperator, diuq. Britannico exercitus bello, aduenit, qui ueteri Romana disciplina, patriaq. uirtute, contundere Iudaeorum audaciam (qui ex prosperis successibus, ac tumultuarijs feliciter concertatis proelijs arrogantissime intumuerant) aggressus, pulso saepe hoste, expugnatis, excisisq. Opidis, deuastataq. Prouincia, uictoriae iam prope compos, crudescente ciuili seditione, tribus Caesaribus occisis, ad Romana bella, Tito filio, egregiae indolis, uirtutisq. adolescentulo, ad profligandas Iudaici belli reliquias, in Asia relicto, descendit. Sed haec postea obuenere.

At Simonem Magum, annuo exsilio multatum, nudatumq. caterua auditorum, ueterem refricantem iniuriam, & in fuga terribilem, impatientemque, & Petri gloria anxium repetendae Vrbis, alloquendiq. Caesaris, (quem facilem, promptumq. ad omne nefas haudquaquam pristinae consuetudinis oblitum existimabat) ingens occupat libido. Quamobrem, Romam reuersus, iterata familiaritate Neroni iungitur, gratus illi, acceptusque. Enimuero Magus, mira calliditate, & uarijs gentium moribus edoctus, Neronis ingenium rimatus, ita adulatione illud assequi, insinuareq. se illi, ut Caesari & terribilis, & gratus, ac mirificus appareret, uidebaturq. Neronianae crudelitatis uictor post domestica funera, crematamq. patriam unicus, ac singularis, cum inuidia multorum ad nobilitatis, aulaeq. ludibrinm inter aggestos caesorum Magistratuum cumulos, & fumantes templorum ruinas, in publico squalore, diroq. excidio. Quamobrem Magus, Neronis totus, aduocato in concionem Populo Romano, permittente Caesare, luculentam orationem exorsus, ait, se, multis, & grauissimis Galilaeorum (sic enim nostros uocitabat) iniurijs offensum, nullam posthac tuendi Romani orbis, conseruandaeq. Vrbis curam susscepturum, sed sordescentibus sibi terris in caelum euolaturum, sessurumq. in Iouis curuli, in concilio Deorum, coetuq. felicium animarum calcata siderum pulchritudine,

dine,& penetralibus Olympi ad aeternam quietem. Proinde ſtatuturum diem, locumque, quando id faciendum eſſet, ſtupente populo, & ipſo Caeſare Simonem ſupra caeleſtia reputante. Statuitur igitur ſimul dies, locusque. theatrum nonnulli; Capitolium alij ad id electum referunt; ſeu propter celſitudinem Capitolini cliui, ſeu propter loci nobilitatem, cum nihil in terris fuerit auguſtius: nam totius orbis manubiae, & ſtratorum opes Regum ibi ſuſpenſae cernebantur, rupesq. illa ſaepiſſime Regio cruore maduerat, uideratq. catenatos Reges, calcatam purpuram, & nobiliſſimarum arma gentium uictorum pedibus ſubſtrata: penatesq. demum Dij, Deaeque, & quidquid caerimoniarum ſuperſtitioſa uetuſtas uenerabatur, ibi, tamquam in tutiſſima arce, in ſignum aeterni imperij perſancte, religioſeq. ſeruari. At Petrum ferunt, praeſcium iam, in Clementis fauorem animum uertiſſe, cedenda illi curuli, rerumq. faſtigio, & Clementem tantae exſtitiſſe demiſſionis, ut ſe indignum hoc munere praedicarit, & alteri ceſſerit. Quod poſteriores Principes admirati ſunt potius, quam imitati. Nos, Clementem ſediſſe tertium a Petro, ſcimus, adoratis in Eccleſiaſticis Faſtis Lino, ac Cleto. ſic maiorum firmauit auctoritas, conſenſusq. clariorum uirorum. Interim Simon, iactantia praetumidus, laurea redimitus, ne forte Ioui, aut Apollini inferior Romanae ſuperſtitioni uideretur, & quaſi ſuperna uectus ad regna, ibi triumphaturus, Capitolina in culmina adſcendit, expanſisq. lacertis, ſe praecipitem dedit, & ſecare auras, ſeq. altius caelum uerſus ſuſtollere incepit. Cachinnari ad Apoſtolos Nero, miro perfundi gaudio, affirmareque, Simonem diuinum hominem; eos uero ueneficos, & ſeductores. plaudere nobilitas, quisque hiſcere, & obſtupeſcere, uolitantemq. per aera Simonem intueri, contemplarique, quis tantum mortali conceſſum crederet? Verſa naturae iura: non minus hominem gloriari pennis, quam aues: nihil illi arduum: nec plus licere Ioui. Caſum Icari, & Daedala ingenia uulgata olim fabulis in memoriam reuocare, & pro ueris habere. Vulgus, in tanta, inopinataq. re attonitum, concuſſumque, intentis hominem oculis proſequi, Solem illi breui ceſſurum, aut laxatum iri caeli

claustra exspectare. nulla uox, strepitus ue in tanta multitudine exaudiri: nec frequentiorem umquam, nec ex omni mistam aetate antea uiderat Capitolium tantam mortalium copiam. Adscenderat Scipio Africanus, insigni antea curru, confecto secundo Punico bello; Macedonica, Gallica, ac Pontica trophaea, sexcentaq. carpenta, uictarum grauata manubijs gentium, honestarant: mille duces lauream Ioui tulerant: & Simon tantos labores, egregijq. nominis existimationem, gloriamque, una hora tenebris obduxerat, & uilem Romanis oculis fecerat, unicumq. pro tot triumphis aeterni nominis monumentum, Romanorum in mentibus fixerat. Sed Petrus, tempus adesse ratus, quo Christi Dei magnitudo ostenderetur, altaq. Romanorum ex oculis caligo pelleretur, & magica scelera cunctis patescerent, ac nemo in posterum Diuinos sibi honores arrogaret, alta uoce (cum orasset, respexissetq. bis caelum Paulus) Iubeo uos, (inquit) ministros inferos, qui Simonem per auras auehitis, nomine IESV Christi, filij Dei uiui, Simonem in terras deijcere, cum subito Magus graui pondere (cessante inferorum auxilio) labitur, fractoq. crure summa ignominia affectus, uehementissimoq. cruciatus angore, Ariciam concessit, ibiq. moritur, homo certe suis artibus ingens, & Zoroastris gloriae non cedens, Asiae quondam uictor, & in Neronis comitatu Princeps, illusorq. populi Romani, uix orbe contentus, solumq. dedignatus, ac caeli mensor, & siderum, ad poenam sceleris, & arrogantiae, claudus incesserat, uidentibus populis, nec iam admirantibus Phaethontis exitum, & decantatas ore Poetico fabulas, prospecto infelicis excidio. Simone hoc pacto e uiuis exempto, perculsus Nero, amici casum indigne ferens, cum se quoque illa uictoria uictum, spretumq. crederet, exoptatam iamdiu in Apostolos occasionem arripit, simul & ut crematae patriae, & funestorum ignium infamiam a se auerteret, supra insitum odium, sitimq. cruoris in nostros exsurgere. Quamobrem prehendi homines, uinctosq. ante tribunal statui iubet: quos elato gestu, truciq. uultu sic affatur: Si scelerata uestra audacia, & acerbissimus amici interitus nos uti clementia, & respicere mortales casus finerent, nequaquam

in

in cruciatu ueſtrum, atrociſſimisq. ſupplicijs communem dolorem, communemq. Ciuitatis gemitum, leniremus: uerum in tot criminum atrocitate ſordeſceret clementiae laus, & conceſſus uobis ſpiritus ſumma crudelitas haberetur, quando effrenata iſta ora, ſupra mortalia tranſgreſſa, ueterum ſacra, caelo auſpicata, temerauerint; inductaq. uos hac exitiabili ſuperſtitione, Caeſarum maieſtatem contempſiſtis, maledictis Romanum nomen proſcidiſtis, tot nobiliſſimorum uirorum geniales toros abductis uxoribus uiduaſtis, & modo in conſpectu populi Romani, uidentibus nobis, ante Deos penates ueſtris maleficijs occidiſtis: Praeſidem Capitolij, auſpicem uitae noſtrae, ſalutem Ciuitatis, & Romani nominis ſoterum, ſuperbas animas, & egeſtate confectas, ſceleribus efferatas, communiq. gentium diſſidio gaudentes, & machinatas modo (ſi mortali ope ſtaret) interitum Vrbis, iam morti deſtinatas, num ex manu noſtra Deus ille ueſter eripiet? Vbi nunc, Petre, Pauleque, arrogantes illae uoces, ubi iactantia, ubi numeratae Dei ueſtri maximae, perennesq. opes? en taeterrima ſuperſtitionis capita, terrarum orbis dedecora, & in coetu illo nefario perditiſſimorum hominum principes, quibus nunc auxilijs mens iſta ueſtra confidit? nulla uos uota, non Deus ille ueſter, nec magicae fallaciae iuuerint: decepiſtis, atque infatuaſtis Aſiaticas gentes, natas ſeruituti: praebuiſtis admirationem rudibus, atque inſcijs Africae populis; & Europaeos eadem ſceleris macula polluiſtis: ſed Romanis nota Galilaeorum ignobiliſſimae gentis ueneficia, nota piacula, noti errores, impietatesque. teſtor, Quirites, illum diem populo Romano funeſtum, & illum ipſum Diuinum caelo labentem hominem: (qui mihi ſummi numinis inſtar erit) nihil hac ſuperſtitione, nihil hoc contaminatiſſimorum hominum grege in toto terrarum orbe aut turpius, aut ſceleſtius reperiri, aut dari foedius, atque miſerius. moriendum nunc uobis, Galilaei, eſt, & morte ueſtra piandum, ne quis in cruce laniatum hominem adoret, aut ultricia Romana numina contemnat. nullum hinc effugium: nec enim dira ueſtra murmura, aut magica carmina, quibus ad terrorem utimini, pauet Romana ſecuris. Itaque, lictores, abripite iſtos nefarios,

fentinam Vrbis, deceptores hominum; & dignis cruciatibus mactate. Vt fubticuit Tyrannus, catenati Apoftoli Mamertinum in carcerem, ad ima Capitolinae arcis defoffum, truduntur. Haud terruit inuictos animos, & iamdiu pro Chrifti amore neci deuotos, Neronis immanitas, mortis ue horror: fed admirareris animi celfitudinem, & Diuinam prorfus conftantiam; & hilara illa ora confpiceres non fecus, ac fi, curru, fexcentis hoftibus ftratis, Capitolia fcanderent. ita pijs, iuftisq. haud ingrata mors, fceleftis tremenda, ac formidanda, illis felicitatem, iftis fempiternos cruciatus, maeroresq. parit. Igitur Apoftoli, traditi in cuftodiam Paulino, clariffimo uiro, mox Mamertino, fub duorum ductu Tribunorum, Proceffi, & Martiniani, praefenti animo mortem exfpectare: fed ambo Tribuni, Apoftolorum concionibus ad Chrifti religionem traducti, expiatiq. facra unda, quae repente ex imis humi uifceribus eruperat, eos incolumes dimifere, haud ueriti Caefaris immanitatem, quem a perforandi Ifthmi incepto difficultatibus natura reuocans in ipfis Olympijs proiecerat in omne ludibrium, principem mimorum, cytharoedorumque, ac aurigarum magiftrum, non Romanae moderatorem Reip. miferante orbe, ac lugentibus manibus Maiorum. Igitur piorum turba Petrum circumfufa orare, obfecrareque, ne cruciatibus, ne morte fua Neronis feritatem fatiaret. Repugnat Petrus, & exceffurum fe Vrbe negat; uerfusq. ad eos: Num, inquit, turpi me pauore confternatum capeffere fugam, Romana tecta deferere, alias adire gentes, & Neronem meo in tergo ludentem uultis adfpicere? Siccine Petrus tot laboribus perfunctus, iam fenio grauis, dux Chriftianae militiae, commiffa ab Imperatore uexilla, in ipfo proelij ardore, terroreq. minarum, deferuerit; nec imperatoris reuerentia, nec communicata uirtus, nec traditae bellandi artes, ingensq. in illo fiducia mihi uadenti in aciem aduerfus flammarum globos, crepitusq. uirgarum, horrentes ue mucrones, fecerint animos? Quantum profecto a commilitonibus degenerarem, fi immortali illorum uirtuti cederem, egregiaq. facinora imitari defifterem? Ideo ne flos ille eximius, Chriftiani nominis gloria, & prima Chrifto uictima data, Stephanus,

in

in florentiſſima aetate,praeſtantiſſime pugnans,occiditur, ut Petrus, iam ſenex in Chriſti contubernio factus abiectis turpiter ſignis, frementi Neroni cedat? Turpe exemplum,graui poena puniendum: breues dolores, cruciatusue, perenne gaudium, & ingentia praemia ſubſequuntur. nulla umquam ſine cruore uictoria,& ea pernobilis, quae ex ancipiti pugna. Itaque, fratres, de fuga cogitare deſinite: omne animi robur, omnis uirtus, in diſcrimen danda. decoro exitu uitam honeſtabo. nam, naſci cum laude, nemini; cum decore mori, paucis a natura conceſſum. Plura dicere uolentem prohibuere cum obortis lacrymis circumſtantium eiulatus, clamorque. Etenim, ſi uitam ipſe nihili faceret, & caeleſti deſiderio teneretur, at in tironum ſolatium curaretur eam, quorum infirmi, imbellesq. animi tot in fluctibus tempeſtatum, & inſtanti periculorum mole nutarent, ſternerenturque; inſtantem taeterrimum gladiatorem humano ſanguine bacchatum, imminentesq. Iudaeorum dolos, & laetos caedibus animos; & ſe undique periculis cinctos circumſpectare: & una, eademq. toto conſilio perſonabat uox, ex Petri ſpiritu pendere ceterorum animas. Quibus diu obluctatus Petrus, ceſſit tandem fratrum pertinaciae. Quamobrem, fauſta omnibus precatus, collucentibus ſtellis, ad uaſtum noctis ſilentium ab Vrbe proficiſcitur: cumque, haud multo interiecto itineris ſpatio, Capenam extra portam proceſſiſſet, ubi nunc eſt ſacellum ſub ſcriptione S. Mariae ad tranſitum; Chriſtum obuium habet; prouolutusq. ad eius genua, ait: Domine, quo uadis? Romam, (inquit ille) iterato Crucis ſupplicio afficiendus. Ergo ne, iterum, Petrus, tu in Cruce paſſurus uenis? Et ille dictum Petri confirmat. Tunc Petrus, intelligens, oraculum illud ad ſe pertinere, Regrediar ipſe, & Cruci affigar. His dictis, Chriſtus euanuit. Tum Petrus, repetita Vrbe, req. fratribus nunciata, iterum a Caeſaris ſatellite capitur, & ad Agrippam Praefectum adducitur: quem his Praefectus, ira feruens, compellat: Tu ne ille, quem popularis aura uehit, & abſtractae toris puellae decantant? Tu ne ille ueneficus, & maleficijs gloriabundus, elatusque? Sed Petrus, interrito uultu, retuſa hominis uaeſania, ſola ſe Cruce gloriari, aiebat; eamq. ſibi

trabeam,

trabeam, eam sibi fasces, eam sibi curulem esse. Quapropter Praefectus, magis magisq. irritatus, Petrum, tamquam alienigenam, ac barbarum, prius fustibus caesum, in Crucem agi; Paulum uero, Ciuitate Romana donatum, capite plecti iubet, lege Valeria, ac Porcia, Romanorum ciuium praesidijs, propter impietatis crimen (id nostris adscribebatur illudentibus Deos) per centuriata comitia sublatis, in exitium hominis: iam Nerone inter ludibria Magorum eluso, non nisi caedes, & strages meditante, recitata ex tabella sententia, sublatum est ab Ethnicis, Iudaeisq. murmur, festae uoces, plaususque, ouans acerbius uolitabat Iudaeorum impietas, conuicisq. in apostolos grassabatur, & nondum Romano mucrore disruptis Apostolorum uenis, cruorem anhelare; contra, apud Christianos lacrymae in oculis, tremor in corpore, haesitatio in lingua cerni, maestissimos animos, praeter Principum supplicium, metumq. sui, Iudaeorum laetitia, ac tripudia atrocius fodere. Enimuero Iudaei, Ethnicique, demptis duobus illis Christiani nominis fulminibus, rem nostram infirmam, quassatam, atque exsanguem futuram sperare; nec litatis imperatoribus imbelle uulgus timendum asserere. At in Apostolorum uultu uidere licebat summam grauitatem, summam sanctimoniam, summam maiestatem, nihil de pristina hilaritate mutatum, idem decus, eundem colorem, eandemq. uocem. Itaque diu complexui mutuo inhaesere. cumq. iam segregarentur, (accelerante supplicium satellite) Paulus, ad Petrum uersus, Salue, inquit, templorum fundator, Christiani populi pastor, & summe gentium parens. Ad quem Petrus, Tu quoque, buccina Christi, decus militiae, fidusq. populorum, laetus ad superna proficiscere. hac die ingens nobis merces parata: aeternoq. una simul gaudebimus aeuo. Ita, se inuicem cohortati, segregantur. Cernitur locus hodie, in sacellum erectus, extra Tergeminam portam, ubi ambo Apostoli nouissimam sibi pacem, salutemq. dedere: quem locum indigena, exrusq. mira pietate adit, ueneraturque. At Petrus in Ianiculum, Naumachiae, deorsum, iuxta amnem; positae, imminentem, (Paulo ad Saluias aquas ferro occidente) ductus, contemplatusq. Crucem, Aue, inquit, salus

gentium,

gentium, Christi uexillum, carissima Crux, & nostro generi fauens: per te patefactum est ad sidera iter, apertumq. Caeli limen. tu, quam nuper integerrimi cruore madentem uidi, ocucumbenti hodie mihi ad salutem salutaris exsiste. Inde rogauit ministros, ut inuerso se corpore in Crucem agerent, ne seruus Principi aequaretur. His libenter paruere carnifices. Quamobrem, multa de Cruce concionatus, totus cruore madens, commendatis Deo, auditoribusque, Ecclesia, III. Kal. Iulij feliciter exspirauit, Fonteio Capitone, & C. Iulio Rufo Consulibus, post Christum natum anno LXIIX. Imperij Neronis XIII. Sed breui subsequitur in monstrum ultio. erumpente enim ex Hispania Sergio Galba, Augustoq. ab exercitu, ac Senatu acclamato, Nero, conscientia scelorum pauidus, abiecto Caesarum cultu, fugiens, semet interemit. At, si de Petri aetate coniectari licet, XXC. aut paullo minus illum attigisse annum crederem, quando, uergente iam aetate, Christo se iunxerit, uixeritq. XXXVI. annos ab excessu Christi: XI. enim Antiochenam; V, & XX, mensibus sex, & diebus XIX. detractis, Romanam rexit Ecclesiam. Corpus eius, a Marcello, Appuleioq. fratribus, magna ueneratione, & pijs lacrymis decoratum, multoq. unguentorum delibutum odore, in Vaticano, haud procul uia Triumphali, ad Neronianos hortos, circumque, sepelitur: ubi, Constantino Magno imperante, sedatis iam Ecclesiae fluctibus, (qui per XXX. Caesares religionem nostram saeuissime exagitarant) ingens illi Templum construitur, bidente, ligoneque, ipsa Augusta solum fodiente manu. sed recentiores Pontifices, sordescente illis ueteri illa structura, longe maiorem, augustioremque, & tanto dignam Principe attollunt aedem. Coepta stupendi operis moles a magno Iulio II. cuius inuicta, admirandaq. prorsus animi magnitudo, praeter armorum gloriam, restitutumq. amplissimae maiestatis, foede antea conculcatae, obscurataeq. scelere Tyrannorum, decus, pacis etiam artibus nobilitata est. At, ut ad rem reuertamur, Petri ossa una cum Pauli mista fuerunt, seu quia superis id cordi erat, ut, qui hanc captantes auram familiarissime simul uixerant, seq. adamauerant unice, mortui eodem busto claude-

clauderentur, seu Asiaticorum inuidia factum. Enimuero Asiatici, eo ipso anno, seu recurrente festi anniuersaria die, pietate erga suos adducti, ac tanto Italiae bono, tantaeq. felicitati inuidentes, cum surripissent illa corpora, detectiq. fuissent, concurrentibus ad arma indigenis, perculsi, in puteum quendam, ad Catacumbas (duobus, aut paullo minus passuum millibus extra Triumphalem portam locus hic est) deiecere; inde caelesti uoce monstrata, grandiora Concionatoris, minora autem Piscatoris, attestante, mox a Siluestro, Summo Pontifice, (in Thraciam, ad occasum Romanae magnitudinis, abscedente, ad incolendum Byzantium, Constantino) aeque ponderata, anno a Christi ortu CCCXIX. supra porphyreticum lapidem, diuisaque, partim Vaticana, partim Pauli delubra habent: amborum autem capita, quae surripere olim ausa feminea manus, mactatis fontium corporibus, diram, exsecrandamq. audaciam testata est, in nobilem, ac celebrem locum translata, summo cultu Laterano in templo asseruari uidemus.

BEATVS · PAVLVS APOSTOLVS

AVLVS Pharisaeus, familia Beniamin illustri, ac clara, quippe primo Iudaeorum Rege ex ea progenito, enascitur; Cosso Cornelio Lentulo, & L. Calpurnio Pisone Consulibus. Ipsius uero parentes ius Romanae Ciuitatis (quo nihil florente re Romana insignius habebatur) obtinuere, incoluereq. Tarsum, Vrbem in Cilicia campestri nobilissimam; quippe Cilicia duas in partes scinditur, campestrem, atque montanam. Vrbs ipsa Tarsus paruulo in tumulo exsurgens Cyndo lauatur amne. auctor illi originis Perseus, Danaes filius, uel (ut alijs placet) Sardanapalus, Assyricum dedecus, opere unius cum Anchialon dici, tantae quondam Assyriae fuere opes, ut per XXXVI Reges late Asiam inumbrauerint, pluresq. condiderint Vrbes, demum, epulis, ac Venere flagrante in rogo semiuiro corruere. Erat Saulus corpore mediocri, alij breui fuisse scribunt, & incuruo, naso, ad uotum Persarum, quod augustum in Regibus

credunt, adunco, & longiori, albo colore, hilari oculo, ſupercilio humi demiſſo, raro capillo, barba denſiori, & promiſſa, pulchra, & decora facie, & in ſe unumquemque trahente: ad haec, acri, uehementiq. ingenio, praeclaro animo, & in ardua prono. Cum hac uirtutum indole a parentibus Hieroſolymam perdiſcendi cauſſa mittitur, in Ethnicorum diſciplinis non mediocriter uerſatus, ubi diu audiendo Gamaliele, ſingulari modeſtia, & praeſtanti doctrina uiro, & Moſeos peritiſſimo legis, commoratur, tantumq. uiuido ingenio, ediſcendiq. ardore in diſciplinis profecit, ut longe, multumq. contubernalibus ſuperatis appareret omnibus illius doctrinam, uimq. in dicendo Aſiae terminis haud quaquam contentam fore, afferebatq. parem ad patrios ritus defendendos animum, atque audaciam. Quamobrem, iuuenta, & moribus terribilis, Stephano, condiſcipulo ſuo, perniciem non obſcure machinatur, reliquorum ipſe incitator, & anteſignanus. Itaque, cum Iudaei, mira Stephani contuſi uirtute, hominem, patrijs a legibus deſciſcentem, conuellentemq. uetera dogmata, lapidibus ad Aquilonarem portam, Cn. Domitio Ahenobarbo, & M. Furio Camillo Scriboniano Conſulibus mactarent, illorum ueſtimenta cuſtodiens, ſuorum ictus oculis iuuare, ſaxorumq. in crepitu exſultabat, ipſius innocentiſſimi eludens cum riſu precantis uoces. hinc guſtata ſaeuiendi in noſtros licentia, & tactis, pollutisq. ſemel cruore faucibus, non quieſcere, ſed, diriſſimo odij telo ſaucius, furere, omnia agitare, omnia quatere, globoq. aequalium facto, noſtrorum in aedes irrumpere, euaſtareque, miſeros in publicum trahere, & grauiſſimis affectos contumelijs diuerberare, & tradere ſupplicijs. in imbellem quoque ſexum, uel tutum contemptu ſui apud hoſtem ferox, nihil denique illis pacatum ſinere, caelum illis crudele, infenſam terram exoptare, in gladiorum ſumma impunitate pulſatis ariete moenibus, aut foribus ferro ſtratis inter gemitus cadentum, & cruorem acerbus, immitisque. Magnum uulnus Eccleſiae per hos dies illatum: uulnerantur alij, in fugam alij uertuntur, alij fortunis ſpoliantur, poſt acerbitatem uerberum, & ſqualorem penatium. Quippe iuuenis, gloriae auidus, & non dum aduerſis rebus iactatus, patrijs in defendendis

ritibus

ritibus ueram laudem se adepturum, & immortalitati nomen commendaturum credere, sperareque: nam immoderata uasto, praeferuidoq. in animo uirtus, nequaquam solidae aura laudis contenta, late ultra modestiae, decorisq. fines euagatur, rerumq. peruertit ordinem, & principes gentis, & aemula nobilium cohors laudando, adulandoq. ferociam attollere, prorsusq. indomitis iuuenem animis contumaci, pugnaciq. ingenio insuescere caedibus gaudebant, ac ueluti nostrorum in exitium natum admirari. Sed concepta non diu illis spes arrisit, multa cogitante mortali, & alio ea Deo uertente. At Saulus, cum propagari latius religionem nostram, nec ullo poenarum metu coerceri uideret, impetrauit a Principe Sacerdotum Damascenorum ad conuentus litteras, quibus fieret illi facultas cuiusque mortalis Christi numen uenerantis deuinciundi, attrahendiq. Hierosolyma. hoc consilio, auctoritateq. munitus, (eodem etiam tempore Caio, dirissimo Monstro, Romanos penates infandis caedibus depascente) nulla interposita mora, festinus, nostrorum in excidium Damascum properabat. Qua diuulgata fama, ingens nostris terror incutitur: nouerant enim iuuenem per se ferocem, inhiantem caedibus, saepe noxium; & tamdiu uincula, ac strages, cruoremq. machinatum, & supra peruicaciam, atque insitum odium acerrimum aduersarium, publicisq. nunc uallatum opibus horrendum, non aetati, non sexui parsurum, sed omnia immani rabie euastaturum. At Saulus, Christianum sanguinem anhelans, scelere amens, & furore uaecors, iam magnam itineris partem confecerat, cum subito, Paullo Fabio Persico, & L. Vitellio Nepote Consulibus, IIX. Kal. Februarij a Stephani caede recurrente anno, ac mense, scindi caelum, & ingens micare fulgur, obductaq. face, Sauli in ora uibrare, adeo, ut perstricta oculorum acie, animoq. deficiens equo decideret, apparuit, insecuta mox uoce, Saule, Saule, quid me persequeris? Cumq. pauidus ille quaesisset, Quis es Domine? ille dixisset, se IESVM esse, quem oppugnaret, persequereturque, durumque, ac graue illi esse, stimulo calces opponere: Tunc Saulus quaerere incepit, quid sibi facere imperaret? At ille, ut Damascum contenderet, admonuit: ibi enim,

quid faciendum foret, auditurum. Comites uero Sauli par terror, ſtuporq. peruaſerat, concrepante uoce, uiſo nemine ſtratum ante ſe cernentes Ducem. Quamobrem, cum diu haeſiſſent, recollecto demum animo, hominem Damaſcum perduxere; ibiq. triduo, nullo guſtato cibo, luceq. carentem, Ananias, a Chriſto praemonitus, confirmatusque, in priſtinum redigit robur, ſacraq. lauat aqua, trepida etiam manu: tantum ſibi fecerat nomen Sauli ferocitas, ut etiam corpore languens, & luminibus orbatus, adſpicientibus terrori foret: ſed ingens ille bellator, uſque adeo Chriſtiano nomini infeſtus, ſexcenta pericula pro Chriſto ſubiturus erat, nomenq. eius Regibus coram, ac Caeſaribus intrepide tutaturus, uas electionis, decus Chriſtianae militiae, terror hoſtium, uictorq. gentium. Hoc pacto Saulus, Chriſti ſignis mancipatus, omnes ingenij uires ad amplificandam Imperatoris gloriam, omnemq. animum ad abolendam impietatis notam conuertit; palam iam Chriſtum confitetur; manaſſe iam bona; effulſiſſe numen; non ultra euoluendis libris terendum tempus eſſe, praedicat. Quae repentina mutatio ſumma omnes admiratione affecit. Enimuero increbuerat iam fama, armatum minis, & peculiari odio ſaeuum ad Chriſti delendum nomen Damaſco appropinquare, & tunc non illud perſequentem modo, ſed ultro laudantem, attollentemq. audiebant, ſaeuum murmur, diſſonus cantus, incertaeq. uoces exaudiri, & non dubius metus, acrius odium cum rabie Iudaeorum pectora quaſſare. feruere igitur animi, inſontisq. in caedem impelli, florentemq. aetate iuuenem, promptumq. manu, ea ingenij praeſtantia, ea facundia, abnegato patrio turpiſſime ritu, externa ad ſacra prolapſum, acerrimeq. pro his ſtare indignabantur, ideóne hauſiſſe dogmatum myſteria, ita inludaſſe diſciplinis, ad haec tradita arma, patrias ut ea in leges diffulminaret, abuteretur que? Vociferari itaque, ſtructis inſidiis, ne poſſet elabi, faxq. illa ingens, breui excitatura incendium, ipſo in ortu exſtingueretur, Dineam, Arabum Regis Praefectum, illuc ab Rege delegatum ad Romanam mitigandam ferociam, (cum haud dubie Romani ipſe belli metu quateretur, addictusq. ſiderum ſcientiae nonniſi ex caeli benignitate ſalutem ſperaret) adeunt,

eunt, obtestanturque, ut uigiles portarum ad limina stare, cauteq. custodire iuberet, cum transscendere moenia nefas apud Romanos, & semper morte piatum ipso Vrbis conditoris fratre cruore suo iura sanciunte. Sed Sauli Auditores, praecognitis insidijs, cum fallere excubias nequirent, hominem intempesta nocte e specula in sporta dimittunt, qui statim in Arabiam euulgandi Euangelij gratia proficiscitur: quamquam id Lucas memoriae non mandarit: sed ipse Saulus in Epistola ad Gallograecos se alio intendisse ab illa fuga iter, inuisisseq. triennio post Hierosolyma, rediisseq. Damascum, affirmat. Arabum gentes, feritate barbaras, & corporum, animorumq. mollitie infames, soli fertilitate, odorum copia, caeliq. salubritate beatas, partim Romana potentia, partim indigenae Reges, & ipsi socij, uectigalesq. Romanorum imperio frenabant, Nabathaei, Agraei, Sceniti, & Chaulotei multas colunt Vrbes, sed plerumque uastis campis inerrant, & sub dio Scythico more degunt, incondita multitudo, certis parens Ducibus, discors, ac contumax, quorum crescente sobole, ac colluuione, nostro saeculo ab Euphrate, qua Palmyreorum termini rigantur, usque ad Atlanticum Oceanum, Aegyptum, Africamque, occupata uidemus. Has gentes concionibus Saulus aggressus, fracta saepe impietate, multisq. acquisitis Christo militibus, Damascum repetit, moxq. Hierosolyma, Apostolorum uidendorum gratia, Petri praecipue. cuius fama sanctitatis finitimas gentes occuparat, ad exhibendum Principi Ecclesiae obsequium, & quodammodo ad accipiendum, praestandumq. iuramentum, apud signa, summumq. militiae Ducem, petijt. sed eo desiderio frauda-tur. nam, praeter Petrum, Iacobumque, fratrem Domini, uidit neminem. Quinctodecimo post die, in Syriam, Ciliciamque descendit, frustratus inimicorum insidias, & rabidas animas uni ipsi praecipue truces, ubique Christi nomen enuntians, duciturq. a Barnaba (quicum uetus intercedebat consuetudo, amboq. sub uno, eodemq. instituti fuerant praeceptore, & saepe inter se de religione disceptarant) Antiochiam, nondum ex omnium Apostolorum, ceterorumq. animis depulso pauore: sed Barnabae auctoritate omnibus carus exstitit: tanta enim Saulo

ad

ad conciliandum sibi mortalium fauorem, captandosq. animos, dexteritas inerat, ut nihil supra: quisque hominem celebrare, stupebatq. cum oris dignitatem, tum suaues mores, procul scurrilitate, & risu, atque facetijs. &, quanto truculentiorem sibi animo, uultuq. effinxerat, tanto leniorem, mitioremq. expertus diligebat. Igitur Saulus una cum Barnaba integro anno Antiochiae commoratur, ibiq. nostri, Christiano cognomine, cum antea Nazareni nuncuparentur, honestantur: deinde, cum maxima rerum paenuria, Agabi ex ore multo antea denuntiata, anno secundo Claudij Caesaris, quo rebellionem, stragem, & pugnas Romana res sensit, Iudaeam, finitimasq. Prouincias urgeret, eaq. mire Christiane in his Prouincijs uersantes affligerentur, Antiochensis conuentus in medium pro rata facultatibus prolatis occursauit piorum necessitati, munusq. Saulo, ac Barnabae id iniunctum, quos uniuerso in conuentu uirtutum concursu, admirandaq. pietate praecellentes intelligebant. Re feliciter, pieq. expleta, ambo Antiochiam, Ioanne (quem & Marcum appellari alias diximus) adscito, repetunt. Florebat illa Ciuitas multis, ac praestantibus uiris, & Christianae disciplinae obseruantissimis: hi, multis fusis ad Deum antea precibus, Saulum, & Barnabam, ad opus, ad quod uocati erant, implendum dimiserant: qui, almo ducti spiritu, Seleuciam Ciliciensem, ad Calycandum sitam amnem, uenerunt; deinde in Cyprũ, uno adiuncto comite Ioanne, traiecere, insulam mirae fertilitatis, caelo felicem, & amoenitate illustrem, adeo, ut Poetae in illa Veneris domicilium finxerint: Paphus inclytum templum habet, condente Aeria, seu Cynara sacrante, nulla Deae humani corporis effigies, perpetuo ambitu formam in metae turget, thure, ac precibus numen exposci credebant, nec cruore madescere ara, haedorum fibris haud incerta fides, nec ulla superrorantis uis imbris in ignem sub dio flagrantem, ratio occulta, foedi mores, crebra stupra, succumbente exteris passim, aduenisq. muliere, nullus pudor, nulla modestia, quo forma augustior, eo in libidinem, & obscena profusior mulier, summa laus in stupri patientia. Igitur Saulus, Cypro Papho tenus peragrata, a Sergio Paulo, insulae procuratore, audiendi uerbi

Dei percupido, accersitur, multum contradicente Elyma Mago, qui, obscurus genere, malitia notus, dolis, ac fallacijs creuerat, uerebaturq. Apostolorum aduentum, ne detectis maleficijs eo deceptorum opimo animorum spolio nudaretur, & lueret simul pœnas. Quod intelligens Saulus, in conspectu Praesidis in hominem inuectus, ita oratione perstrinxit sua, ut mutesceret ille, &, caelesti ira punitus, omnem uidendi usum amiserit. Quo miraculo adductus Sergius, cum multis accolis, ac tota familia, sacro baptismate abluitur, uir bellica laude insignis, & in administranda Rep. iustus, nec animi, aut consilij inops, non minus Saulo carus, quam illius ipse cupidus. Hinc Saulo inditum Pauli nomen ferunt: & sic deinceps uocitabitur. His igitur Paulus gestis, una cum Barnaba relicta Papho, Pergen, Pamphiliae Vrbem, Dianae Pergeae delubro memoratam, Cestro flumine subuehitur: inde Antiochiam in Pisidiam (reuertente Ioanne Hierosolyma) accessit: ibiq. dies noctesq. Christianam religionem praedicabat: tantumq. erat ingenij illius acumen, tanta uis dicendi, tanta ubertas summo cum in Christum amore, ut nec umquam illi uerba defecerint, aut exaruerit oratio, nec corpus ullo labore fuerit deuictum: a gallicinio usque ad quinctam horam manibus opus facere, ad nonam usque in docendis, instruendisq. populis, aut curando corpore, fouendisq. egentibus defatigari: magnificus illi animus, excelsus, & numquam a rationis sede deiectus: mira submissio, & ad breuissimum tempus ira: (quod plerumque in alti animi uiro reperies) nulla morositas, nulla elatio inerat, acerrimo in ipso iuuentae robore iactari, aestuareq. feruore pruriginis: sed creberrimis ad Deum precibus, miraq. corporis afflictatione tundere efferuescentem uenerem, ancipitiq. in discrimine saepe triumphare. Igitur in Pisidia Antiochiae commorans, cum in Iudaeorum conuentum intrasset, lectisq. sacrorum capitibus librorum, rogatur ab Optimatibus, numquid effari uellet. Tunc Paulus, grauem exorsus orationem, cuncta, quae a Deo ipsi, Patresq. beneficia accepissent, commemorat, Abrahamum, uirum integerrimum, gentis patrem, eductum Chaldaeorum e regione, multis periculis exemptum, illustriq. sobole nobilitatum,

tum, eiusq. posteritatem Canopum, Nilumq. moderatam, mox a summa dignitate, fractis fascibus, in ima miseriarum deiectam, rursusq. spreta Memphitici populi arrogantia, depulsaq. seruitute, fertilissima Prouincia septem deletis gentium nominibus, scisso bifariam mari, obrutis, ac fluitantibus hostium corporibus, sepultis aquarum mole Aegyptiorum iris, sepultisq. furoribus, micante illis nocturna, Solis instar, face, roratis in solitudine desuper cibarijs, curatis uulneribus, enatis mirabiliter fontibus, interrupto perenni in cursu Solis itinere potitam, illatamq. ad uber, beatumq. solum per populorum ruinam, stragesq. ferrum tepuisse cruore, irrorasse saxa, maduisse solum, exundasse amnes, bellicoq. strepente concussos, prolapsosq. Vrbium muros; opidaq. arte, ac natura munitissima circumuallata, oppugnata, excisa, populataq. flammis, uersaq. in cineres strata armatorum agmina, stratasq. phalanges, ostentata simul iudicum iura, Regale ostium, Euphratemq. plus aequo tumentem, atque immodicos cuibrantem fluctus irarum ad unius oculorum ictum puellae expalluisse, adorasse maiestatem Susa, horruisse femineos ausus Ecbatana, Persidaq. contremuisse referebat: & tamen nullo supplicio mitigatam eorum rabiem, exsaturatam ue libidinem, occisum ab illis Christum, a Dauide ducentem genus, tot uaticinijs designatum, atque promissum, passim aemulatione ad illum mactandum Optimates certasse, pro concessa uita mortem, pro beneficio iniuriam, pro gloria infamiam, ac taeterrimum supplicium retulisse ab illis, grauissime concionari. Cum dicendo finem imposuisset, dimissaq. concione, ipse, una cum Barnaba, exiret, Iudaei eum orant, ut proximo die, qui sollemnis apud illos habendis concionibus erat, (Sabbathum ipsi nuncupant) ijsdem de rebus uerba faceret. Multi se Paulo a concione associauere, moti cum uiri doctrina, tum percepta ueritate. Insequentibus diebus, cum tota Ciuitas ad audiendam Pauli orationem conuenisset, Iudaei, id indigne ferentes, obsistere, miscere seditionem, &, uastis undique clamoribus, huc illuc concursare, modo in concione Paulo obstrepere, modo iactare maledicta, modo ambages proponere: uicta tamen ab Apostolo peruicacia, ad dolos, uiresq.

uerte-

uertebatur incitando populo, & aptam seditioni subito miscendae in medium producendo mulierem. Itaque, gliscente tumultu, Paulus, multa elocutus, se Iconium, Lycaoniae Vrbem, praecipuam, & aetate nostra duabus funestissimam pugnis, proripuit, ubi par illum seditio Iudaeorum dolo conflata excepit, affectusq. calamitate, opidoq. eiectus, traducta ad Christi cultum Tecla, nobilissima puella, Lystras Derbamq. eadem in Prouincia Opida se contulit; iacentiq. ad portae limen inopi pedibus debilitato, & curari magnopere cupienti, ualetudinem impertitur, ita, ut ualens ille, ac uegetus surgeret, ambularetque. Quo prodigio stupida Ciuitate, maxima omnium in Paulum, ac Barnabam ueneratio, cultusque; adeo, ut Lycaoniae inclamaretur, aduenisse Deos, Iouem in Barnaba, Mercurium in Paulo designatos, iam datam genti salutem, iam terras numinibus lustratas credere; Stabat uittatus interim Sacerdos, sacra canens, ture fumare arae, & mugire iuuenci, spectari coronae, infulaeque, & omnia holocausti in modum parata erant; sed prohibetur non debitus mortali cultus ab Apostolis, & Deo exhiberi, cuius clementia funduntur imbres, omniaq. bona rorantur, iubetur: sed Iudaeorum non quieuere doli, aut cessauit inuidia. nam, quanto in clariori fama, propter uirtutes, & ingentia prodigia, Christianos uidebant, eo acrius eorum in animis exardebat incendium: ea praecipua gentem cura angebat, cum Christianum nomen adeo breui tempore in immensum attolli, ex Cruce ortum, & Crucis nomine fundi, & Moseos dogmata tantis nobilitata miraculis tot annorum cursibus Palaestinae terminis coercita, ceterisq. gentibus exsecranda conspiceret. Itaque, consternata multitudine, in Paulum ruunt, & multo saxorum ictu conuulnerant, adeo, ut diu intermortuus iacuerit: quem sublatum cum Barnaba discipuli Derban perduxerunt: qui, breui recepta ualetudine, obductoq. uulnere, haudquaquam periculis deterritus, iterum Antiochiam, Lystras, Iconiumq. lustrauit; confirmatisq. Christianorum animis, laetus iam Theclae pernobili fama, in flammarum globis, tormentorumq. atrocitate uictricis pergrata Pisidia, Pamphiliam tenuit, inde in Attaliam, mox Antiochiam ad

Orontem, cum Barnaba deuenit, benigneq. a cunctis excipitur: quid ipse, ac Barnabas, effecissent, in Asia consilium edocent. mittitur inde Hierosolyma, per Phoenicem, Samariamq. iter faciens, enata quaestione inter Ethnicos, iam Christi militiae adscriptos, ac Iudaeos, Cerinthio, antesignano, sceleratissimo homine, quaestionem mouente; num ad Ecclesiam accedentibus pellem (quod praeputium Iudaei dicunt) abscindi oporteret. uicit Pauli sententia, (multa concionantibus Petro, atque Iacobo, hac super re) qui nequaquam eo onere premendos Christianos iudicabat. Ita, cum hoc decreto Antiochiam remissus, & aliquandiu ibi moratus, repudiato Ioanne, multum obsistente Barnaba, & exorta dissensione, adiuncto sibi Syla, inuisere Christianos, & confirmare eorum animos aggressus, Lystras deuenit, ibiq. Timotheum; insigni florentem fama, semiIudaeum, (quippe Ethnico patre, Iudaea Christiana matre Eunice nomine erat ortus) in comitatum adsciuit, praeputioq. mutilandum curauit, ad captandam Iudaeorum beneuolentiam: qui, Ephesinorum Antistes declaratus, in infandis Dianae sacris a furente populo postea occiditur, dira in impietate, sacra, atque illustris Deo uictima litata. At Paulus, hoc cõmite, peragratis Phrygibus, ac Gallograecis gentibus, in Mysiam contendit, prohibitusq. Bithyna in Troadem descendit, ubi ad uastum noctis silentium mira illi species uisa: uir quidam Macedo eius oculis obijcitur, qui illum demisse precabatur, ut in Macedoniam transiret, seq. adiuuaret. Mouit Paulum cum species uiri, & iusta petitio, tum claritas gentis: nam triginta Regibus, & CLIV. annorum imperio fractis Trhacibus, frenata Graecia, stratis Persarum opibus, uictorijs India, Aethiopiaq. percursis, inclytum nomẽ astris terminarat: sed Asiae, Europaeq. ingens terror nulla maiestate tutus Romanae uirtuti succubuit, ita rerum uicissitudine ferente, modo Assyriorum per CIↃ & CCC. annos euehente imperium, modo Medorum per CCCL. modo Persarum per CCXXX. extollente, prosternanteque. Igitur Paulus, relicta Troade, apud Cyzicum taeterrimo carcere afflictus, per aliquot dies, si recte intelligamus ipsius sententiam epistolae, in qua infortunia cõmemorat, de triduanis in imo pelagi tenebris remi-

reminiſcens, recto curſu Samothraciam, adiacentem Thraciae (qua Hebrus in pontum euoluitur) inſulam, applicuit, deinde Neapolim, mox Philippos tenuit Vrbem, praerupto in tumulo ſitam, Crenidem olim, & poſtea Datum, appellatam, illuſtrem muniente Philippo Amyntae filio, & duarum Romanarum cladium cruore, luctuq. memorabilem. Itaque per aliquot ibi dies Euangelium concionatus, Zygaſtem ad flumen (ibi olim poſt raptam legentem Proſerpinam flores iugum fregiſſe currus Plutonem fabulantur) oratum deſcendit, Lydiaeq. mulieris, purpurarum uenditricis, ex Ciuitate Thyatirenorum, quae Pauli doctrinam ſecuta erat, precibus fatigatus in aedes diuertit. cum progrederetur, fit illi obuiam haud indecoro adſpectu puella, Apollinis deuota ſacris, (cuius inclytum Delphis templum ea tempeſtate conſpiciebatur) quae & dare reſponſa, & affari mortales, futuraq. praedicere, tripode percuſſo, ſolebat, & dominis ingens uectigal: quae, conſpicata Paulum, comitesque, illos Dei ſeruos, & ſalutis monſtrantes iter, praedicabat: cuius ex corpore Paulus cacodaemonem eiecit, magno dominorum maerore. Quamobrem quotidiano redditu fraudati, coorti in Paulum, ſociosque, ad Magiſtratus pertraxere, accuſantes, quod Ciuitatem turbarent, & ſacra ueterum recenti ſuperſtitione inducta conuellerent, Deorumq. ſimulacra polluerent. Quorum uocibus inſtigata multitudo, detractis Paulo, ac ſocijs ueſtibus, grauiſſime illos uirgis contudere, & ſic male habitos, caeſosq. in uincula coniecere, ſed intempeſta nocte, precantibus illis, adeo, ut uerborum ſonus cuſtodis ad aures perueniret, tantus exſtitit repente terraemotus, ut, plurimis conuulſis aedificijs, ipſius carceris fundamenta uehementiſſime quaterentur, expanſis foribus, laxatisq. nexorum uinculis. Eo tremore excitus carceris cuſtos, cum patefactas carceris ianuas conſpiceret, uinctos abijſſe ratus, poenam ueritus, enudatum ferrum in ſe conuertit, cum ſtatim Paulus, magna edita uoce, damnare facinus, & inhibere manus iubet, neminem fugiſſe teſtatus. ille, ad Pauli uocem, abiecto ferro, accenſaq. face, carcerem ingreſſus, cum uinculis ſolutos illos uideret, miratus magnitudinem animi, perculſus, ad illorum ſe pedes abiecit, ſalutemq. precatus,

tus, dimittit, qui in illius domum se recipiunt, ubi expiato sacra aqua cum uniuersa familia custode carceris, curandis ictibus curam adhibent, quando Magistratus, missis lictoribus, ut dimitteret uinctos, custodi imperarunt. qui se cum indigne uirgis caesos, seq. Romanos esse inclamarent, iniecto Magistratibus, ciuibusq. recenti ante oculos Rhodiorum obuersante calamitate, par scelus, iniuriamq. contracta, terrore, extra Vrbem liberi emittuntur. Inde, salutatis fratribus, percursisq. Amphipoli Dianae Tauropolon clara delubro, Apolloniaque, Thessalonicam, insignem Vrbem, Achedori haud procul ostio amnis, ad Thermiacum sinum calcata, Thessalorum gentis gloria, uirtute Amyntaei Philippi percelebrem, tenuere. Ibi multi nobiles Iudaei negotiabantur, nec obscuri eorum conuentus uisebantur. Vsque adeo creuerat numero, ac sobole dira ista natio, ut per uniuersam Asiam, magnamq. Europae partem sese effunderet. Ibi Paulus ter in hebdomada disputare, luctariq. Iudaeis, eo totam ingenij uertens uim, docendo, Christum esse Deum, moriq. oportuisse nostra supplicio suo ad delenda scelera. non intellectum id apud Iudaeos, & alienum penitus ab eorum animo, cogitationeque, credere uaecors illa gens Christum Regio fastu, armataq. manu uenturum, Romanum ad depellendum Hierosolymis nomen, & gloriose in terris triumphaturum, &, quantum supplicia, crucesq. dedignari regale fastigium, tantum abesse Christum a Deo, quem, in humanis abiecte uiuentem, uulgari uestitu, uulgari parente, uili familiaritate usum nouissent, etsi stupenda illa, ac supra naturam prodigia omnem penitus caecis ex animis depellere caliginem potuissent. Sed Iudaei mori potius in erratu malunt, quam cedere, uel cum dignitate, aliorum uoluntati. Nulla gens toto in terrarum orbe crudelitate saeuior, aut luxuria foedior, aut auaritia scelestior, aut peruicacia obstinatior, aut ingrato animo taetrior. At Paulus cum multos Christo milites adiunxisset, commoraretur q. apud Iasonem, praepotentem Vrbis ciuem, Iudaei, qui in errore, ac peruicacia permanserant, manu facta, communicatoq. cum nonnullis sicarijs consilio, qui turbatum potius, quam pacatum Ciuitatis statum malebant, in Iasonis domum irrum-

irrumpunt, ut Paulum, fociosq. ad Magistratus ducerent. Quibus non inuentis, Iasoni, nonnullisq. alijs e pia familia manus iniecere, clamareq. coeperunt, Iasonem praebere domicilium rerum nouarum cupidis, fouere diuitijs, & complecti auctoritate, fascium terrorem oblitterari, sperni maiestatem, & Diualia rescindi decreta, ac labefactari Caesaris nomen, IESVMq. ab illis Regale in fastigium attolli. Excitur his uocibus Ciuitas, Caesaris maiestati obstricta: iam uaga uolitat, incertoq. fremitu turget, ruit, ac ante tribunal Iasonem sistit, Paulo, Syla, ac Timotheo aufugentibus. (quando in eos tota effusura uis popularis fuisset) Sed Iason, perorata summa fiducia caussa, deprehensoq. Iudaeorum dolo, liberatur. Itaque Christiani Paulum cum Syla Berrhoeam misere, ubi Paulus, multis concionibus habitis, nusquam periculis concussus, fractus ue labore, multos ex Iudaeis, plures ex Ethnicis ad Christiana iuga mittit. quae res Thessalonica Iudaeos Berrhoeam ad perturbandam religionem nostram exciuit: statimq. impleta seditionibus Vrbe, nostri euitandi tumultus caussa, Athenas Paulum dimittunt: qui ut Atticam attigit, properare ad se Sylam, ac Timotheum iubet. Enimuero ingens instare discrimen, nec rudi cum gente pugnandum erat. Hic Athenas intrat. cepit hominem primo occursu cum magnitudo sceleris, tum Vrbis reputatio nobilitatis, stantem quippe cum titulo uel ignoto Deo cernebat aram, iuncta Mineruae arcis praesidis in uenerationem concessa, uictimas torreri flammis, idolorumq. nomina passim uario sonitu cani. hinc postea subibat animum inclytam illam Vrbem Solonis legibus, Graeciae quondam lumen, Marathonia, ac Salamina laurea clarissimam, tot molitam classes, Asiae terrorem, Europaeq. ornamentum, amputatis lacertis, sublatisq. opibus tremere secures, horrere togam, curulemque, & seruire fascibus, solaq. tantum lingua ferocientem contemplari. His agitatus Paulus, non terendum tempus, aut cunctandum ratus, magno studio Christi doctrinam edocet. multa illi cum Stoicis, multa cum Epicureis luctatio. illos, magno, sed falso, uirtutis amore flagrantes, &, dempta superstitione, haud abhorrentes a Christiana disciplina; hos, non diuinam naturam, non

immor-

immortales animos, sed cuncta occasu sempiterno tolli existimantes, ueneri addictos, cibis, somno, cunctisq. illecebris pollutos, ad bonam frugem reuocare Christi miles conabatur. crebra disputatio: eaedem artes: par in disserendo cerni acumen ingenij: res summam in contentionem deducitur. Philosophi, innato fastu praetumidi, & sua doctrina uentosi, in animum inducunt, ignoto homini, & noua prorsus in medium afferenti, non cedere: & Paulum, uerissima sentientem, nulli syllogismi nulla cauillatio, uulgataeq. fabulae, aut acuta ratiocinatio absterrent. Ergo ad Ariopagum decurritur, grauissimum, sanctissimumq. apud Athenienses consilium: ubi Paulus, dicere iussus, in hanc sententiam locutus. Multa sane, atque ea praeclara de Athenarum Vrbe uel legeram ante, uiri Athenienses, uel auditione acceperam, quibus ueneram in eam mentem, ut hanc ipsam Vrbem lumen esse Graeciae arbitrarer. quod quanti sit, illi profecto intelligent, qui de ipsius Graeciae laudibus uere, atque integre iudicare potuerunt. nam maria tot adita classibus, uestris exercitibus exterae edomitae. Nationes, tot singulares partae uictoriae, uestris a ceruicibus parua saepe manu depulsa Persarum uis, quorum innumerabilibus copijs angustum solum, quorumq. uolantibus telis angustus aer uidebatur, simul & Thebana ferocitas, duritiesq. euicta Spartana uestram cumulate gloriam extollunt. Sed tamen, cum primum uidere licuit, quae prius me uel fama, uel lectione in admirationem rapiebant, cum illis prope omnibus res, ac facta consentire animaduerti: ita enim sunt recte apud uos pleraque digesta, atque eo ordine descripta, ut nulla sit mirandi caussa, cur a uobis leges dicantur, ac iura ortum habuisse. Vnum tamen (ut fatear) admirari non potui, quid sit, cur Deum aliquem ueneremini, quem uobis ignotum esse dicitis? Quo ergo tot philosophorum disciplinae, quo monumenta, quo disputationes, quo acumen uersa ingeniorum? iuuat lustrare terras, metiri caelum, recensere astra, cursusq. indagare, & illorum omnium opificem non pudet ignorare? Cum enim uestrorum imagines, & simulacra praeterirem modo, & perlegerem oculis, incidi in quandam inscriptionem, quae aram positam esse indicabat IGNOTO DEO.

mitto

mitto iam, fuerit ne id effectum opera alicuius Atheniensis, an (ut fert multorum opinio) Cretensis Epimenidae: illud tamen dico, nec uereor suspicionem temeritatis, posse me uobis indicare, quis sit Deus, quem uos ignari ueneramini, si modo non anticipatam illam in animo habeatis sententiam, ut rebus etiam ueris obsistere, ac repugnare uelitis. Deus igitur, quem uos ignoratis, & quem non ignorare debetis, is est, qui e nihilo totum hunc terrarum orbem condidit, qui terram suo stabiliuit pondere, & circum eam fudit aquam, aera tenuem fecit, ac spirabilem, caelum denique explicauit, pulcherrimo cuius quasi amictu omnia tegerentur. Hic autem rerum omnium procreator, & dominus, non templis ullis, quae hominum sit architectata manus, continetur, nec opere comprehenditur humano, cum, rei nullius indigens, uitam per sese ducat felicissimam, beatissimamque. ab eo potius omnia quasi apta pendent ipsius opis indigentia. ab eo enim spiritum ducunt omnia, ex quo fit ut hoc coeli adspectu, & uita fruantur: procreauit ipse stirpem ipsam, & progeniem hominum, quos immisit in terram uniuersam, eisq; certa quaedam uiuendi tempora, ac spatia, suo ipse arbitratu, nutuque, praescripsit. Quae omnia fecit incredibili quadam permotus uoluntate, ut cognosci posset ab omnibus. Incurrit in oculos omnium etiam aliud agentium (si modo agant aliquid) tanta Dei liberalitas, tanta magnificentia, ut manibus prope tangatur, non tantum oculis uideatur: ita sunt ipsius omnia plena. Nec uero id latuit quendam uestrorum Poetarum, quos magno uos interdum honore dignamini, cum illud quasi oraculum dedit, ac responsum: Dei genus sumus: nimirum quod uiuimus, quod mouemur, quod sumus, id uni Deo acceptum referri debet. quod si effatum illud uerum esse intelligitis, quod praedicat nos esse Dei genus, illud profecto sequitur, ut intelligatis, non quod e lapide caeditur, aut caelatur auro, atque argento, quod elaborant manus fingendi, caelandiq. artifices, id esse diuinum, aut Dei simile. tenui namque filo Dei apud uos auctoritas pendet, si tam infirmis nititur adminiculis. Quin uos ipsi expergefacitis, mentemq. extollitis ad maiora. Pellantur tandem istae tenebrae, quae uos obsc-

derunt nimirum diu; cedant aliquando luci tenebrae, nox diei, ignoratiô scientiae, umbra Soli: Deum sequamini: quod unus e uestris dixit Sapientibus, turpe esset, Athenienses, si, cum discere possitis, quod est maximum, pulcherrimum, utilissimumq. in uita, id addiscere defugeretis, aut ignorantia quadam, aut pudore: nec enim Aegypti portenta, aut Syrorum miracula, ac fabulas canimus, non Apim, aut Anubim, foeda animalia, uelut numina exculta, non Babylonis foeditates in medium adducimus: absint ista a uestra doctrina, a uestro ingeniorum acumine. loquimur Athenis, & in grauissimo isto consilio apud sapientissimos homines. Itaque audite, audite, quid Deus, Deus, inquam, ipse, qui, cum sit summa ueritas, neminem potest fallere, quasi uociferans, admonet, nobisque denuntiat: Corrigite, mortales, si quid est in uobis prauum, emendate pererratum, fugite nefarium, obtegite uitia uirtutibus, maleficia obruite benefactis. Veniet dies aliquando, quam solus ipse constituit ab omni aeternitate, qua die omnium hominum, qui sunt, erunt, fuerunt, disceptabuntur caussae iure aequissimo, dabit iudicem uirum summae integritatis, summae innocentiae, incredibilis sapientiae, quem nec prece inflectere possis, nec pretio labefactare, quem quidem ipse delegit ex omnibus sibi carissimum. atque huius egregiae erga eum uoluntatis hoc nimirum uoluit esse argumentum, quod eum, crudelissimos, acerbissimosq. perpessum cruciatus, mortuumq. suscitauit, atque e sepulcro reduxit. Quid tumultuamini, quid strepitis, uiri Athenienses, cum auditis excitatum aliquem ab inferis? Non uobis Platonicae alicuius fabulae ueniat in mentem, sed summae, & diuinae potestatis: quid enim non potest Deus, qui, quae ipse uoluit, fecit omnia? Rerum est omnium praepotens Deus, & nihil est, quod, si uelit efficere, non possit. quin uos ita uitam instituite, ut, Deum agnoscentes, recte, pieq. uiuatis. quod cum feceritis, illud sequitur, ut praeclare moriamini: & spes erit postea, cum redieritis ad uitam, non pro sceleribus, pro maleficijs, ignominias, supplicia, & ignem perpetuum, ac sempiternum; sed pro benefactis, pro uirtutibus, honores, & illustria praemia consequamini, quae ad memoriam exstabunt

sempi-

sempiternam. Vt Paulus dicendi finem fecit, mouit admirationem audientibus: nemoq. ex Senatu praeter Dionysium Paulo est assensus: is, excellenti doctrina, magnoq. ingenio, in Aegypto, apud Heliopolim, sedem quondam philosophorum, caelestia perscrutantium, Apollophanis auditor, quo die Christus mortem subijt, ingenti, inusitatoq. mundo tremore quassato, omniumq. animis mortalium panico terrore concussis, ac tacito maerore occupatis, caeloq. abscedente sole, & uasta nubium mole tellure operta, eam in sententiam descenderat, ut diceret, aut naturae pati Deum, aut machinam dirumpi, soluiq. terrarum. Huius postea insigne nomen fuit Gallicanis gentibus tutelare. Credidit etiam eodem die Damaris, non ignobilis femina, ipsius uxor Dionysij. Memorant etiam, in eo certamine a Paulo ad religionem Apollinem, clarissimum iuuenem, fuisse attractum, caeci cuiusdam ex oculis demptis tenebris, cum insigni intuentium admiratione. Hinc, relictis Athenis, Corinthum accessit, Achaiae lumen, Vrbem clarissimam magnificentia aedificiorum, & elegantioris supellectilis. Sed, postquam Romana arma Mummio Imperatore eo illata sunt, tunc Corinthus, ingemiscente Graecia, denudata ornamentis, ferre iugum coacta est: sed illa uictoria uictori, quam uicto, funestior fuit, peregrinis illecebris emollita Romana ferocia, & contusa uirtute: adeo pronum in uoluptates humanum ingenium. Sed Corinthus, in aduentum Pauli omnis penitus decoris oblita, cunctas in impietates, ac turpitudines effusa, non indigenis modo, sed peregrinis etiam moribus, sacrisq. foedabatur, famosa non secus, ac Oriens in sacrorum Anaitidis scelere quaestum corporibus muliere Deae faciente, adeo, ut mille quondam scorta famulata ei fuerint. En celebrata apud ueteres Graecorum prudentia, atque integritas, quid Academia, quid Lyceo, quid Ariopago, quid Prytaneo, quid Ephororum consilio profectum? gens leuissima, atque obscena, ceterarum gloriam Nationum carpit; dum foeditates suas non conspicit. sed semper id mortali insitum, scelerato praesertim, aliena perscrutari, nescire sua. Hos igitur scelestos mores, diraq. scelera, atque impietates, retundere Paulus aggressus, uarijs arti-

bus, miroq. uti ingenio, & quotidie in foro, & Iudaeorum in conuentibus, de uirtute, nostraq. religione differere: auctusq. Timothei, Sylaeque, acrius perstringere Ciuitatis mores. Graecum insita ignauia, inueterata debacchandi licentia, intolerandus ille fastus, Iudaeum acre odium, summa inuidia, ac insita peruicacia angebant. Sed in crebris illis, quotidianisq. pugnis semper Paulus uictor, fracta Iudaeorum audacia, hisq. grauissime castigatis, Crispum, illustrem genere, auctoritateque, inter Iudaeos, cum uniuersa familia, multosq. Corinthios, ad Christianam religionem pertraxit: noctu autem Christus Paulum uisus est admonere, ne mortalium perturbaretur insidijs: stare se pro illo, & multos etiam eadem in Vrbe sibi militare confirmat. quo ostenso terribilior hostibus Paulus, integro anno, sexq. mensibus in Achaia commoratur. Praeerat tum Achaiae demptae a Tiberio Senatui, & rursus illi a Claudio restitutae, Proconsul L. Iunius Gellio, Senecae Annaei germanus, uir interitu maior, quam uita, funestis in familia ominibus ad excidia uirtutum per alienum flagitium: ad cuius suggestum Iudaei Paulum attraxere, tamquam legis Mosaicae dogmata euertentem, nouamq. persuadentem religionem. quibus Paulus respondere paratus prohibetur a Proconsule. nam de facinore, iniurijs ue, non de lege patria, ritibus ue Iudaeorum se laturum sententiam, Romanam non illis offendi maiestatem, nec summa peti, pulsariq. fasces, annuit. quo responso illusi Iudaei, omisso Paulo, in Sosthenem toto impetu feruntur, eumq. uidente Gellione caedere coeperunt, nullo Proconsuli, segni uiro, stomacho facto. tanta homini socordia, atque ignauia inerat, ut sex fascium dignitatis, terrorisq. obliuisceretur, seu iniustum existimaret de aliena religione iudicare, Hebraicarum traditionum ignarus, & Iudaeos tanta cum impudentia ceperat arrogantia, ut in conspectu Proconsulis ante tribunal Caesaris uilissima ipsi seruitia indemnatum uerberare ausi fuerint. Refert Ioannes Chrysostomus, Pauli studiosissimus, eodem etiam furore illum a Iudaeis fuisse uirgis contusum, ac affectum iniuria. At Paulus, multis ibi absumptis diebus, Aquila, & Priscilla, Synopensibus ciuibus, ex

Italia decedere coactis, ex edicto Claudij, Iudaeis, subinfensi ob contumaciam, & rixas, comitibus adiunctis, in Syriam ad Cenchreas, prius nauale Corinthiorum, ad orientem, ex uoto deposita coma, sanctum id olim apud Nazaraeos, & religiosissimum, adnauigare constituit. Corinthi apud eos fuerat benigne susceptus, unaq. cum illis opus facere assuetus, ex uetusta Rabbinorum consuetudine, qua addiscentes sacras litteras mechanicis etiam assuescere opificijs iubebantur, ad otij pestem uitandam, & iam semper sub pellibus erat confector earum, qui, nulla habita stationum uice, perpetuo degebat armatus, hostium complexus, & ora anhelans. Igitur Ephesum peruenit, saepeq. cum Iudaeis conflictatus, Caesaream, inuitis etiam Christianis, discessit, quamquam breui se reuersurum pollicitus esset: inde Antiochiam applicuit: mox Phrygas, Gallograecosq. obiuit, eo consilio, ut Christianos in religione confirmaret, ingenti a cunctis hilaritate exceptus, ouansq. ueluti Vrbes intrans: peragratisq. superioribus Prouincijs, rursus Ephesum contendit: ibiq. repertis quibusdam Christianis, quaesiuit ab eis, num Spiritum sanctum credentes accepissent. Cumq. respondissent, ne auditione quidem accepisse, num almus Spiritus reperiretur, rogauit iterum illos Paulus, cuius igitur nomine essent baptismate loti: responsum, Ioannis se baptismate expiatos esse. tum Paulus addidit, Ioannem quidem paenitentiae lauacro expiasse populos eos admonentem, ut in eum, qui ipsum subsequeretur, id est in IESVM, crederent. Tunc omnes, duodecim numero, IESV nomine baptizantur, ditanturq. almo Spiritu, concessis gentium linguis, & uaticinandi munere. ibiq. Paulus per trimestre cum Iudaeis disputauit, multa, ac peracerba ob religionem perpessus, & obiectus etiam feris, nisi ferarum nomine immitis homines ingenij, & efferati intelligamus: biennioq. Asiam, Graeciamq. multis ad illum confluentibus edocuit, non uerbis modo, sed operibus, cum nihil in eo Christiana disciplina indignum reperiri potuisset: adeo diligens, sollicitusq. Magistri uestigia pressit eius interim fama, ac sanctitas stupendis prodigijs crescebat, tractis in uenerationem, admirationemq. agminibus populorum inter

ignominiam Cybelis, & Phrygum Vatum, ac dolorem Flaminum in cultu Deorum, si quidem baltea, ac lintea illius tactu oris sacrata, & debilibus, atque aegrotis admota, ualetudinem impertiebantur, lateq. daemones fugabant, mugientibus simulacris in ararum squalore. mouit miraculum inuidiam & cupidinem simul septem Scaeuae Sacerdotis filijs ad experiunda arcana. adstabat Apella, indignatus, & aegerrime ferens occulta Salamonis haesisse ad famam inimici hominis pectori. placet iuuenibus tentari secreta, ac reuolui, facto periculo, num id quoque sibi liceret in gloriam sui. Itaque IESV nomen in eos (qui inferno spiritu agitabantur) inuocare his uerbis: Adiuro uos, per IESVM, quem Paulus adorat, ac praedicat. Responsum ab inferis, se & IESVM, & Paulum nosse, illos, qui essent, ignorare, ruenteq. in eos homine taetro spiritu exagitato, multis icti uulneribus domum profugiunt. Hinc ingenti terrore incolis, Iudaeisq. iniecto, omnes Christi nomen ad astra tollunt, multi Christianae militiae mancipantur, multi anteacta scelera flebiliter confitentur, alij in inuestigandis naturae arcanis in multa librorum farragine diu distenti libros in conspectu populi comburunt, quinquaginta millibus in pretio denarijs iam olim absumptis. His ita Paulus gestis, diuino numine praemonitus, Macedonia, atque Achaia lustratis, ire decreuerat Hierosolyma, quod intelligeret, cum eo accessisset, Romam sibi eundem fore: sed in hoc decreto, orbata Asia Proconsulari auctoritate, iussu Agrippinae, Iunio Silano interempto, duobusq. grassatoribus, P. Celere, & P. Aelio, res Caesaris procurantibus, in detrimentum, ac perniciem Prouincialium, nostros ingens Ephesi terror circumuenit, stimulata petulantium ciuium audacia, ac concitata per Demetrium quendam Argentarium, uilem quidem hominem, sed truci eloquentia praecipitem, & auaritia infamem. Itaque tota Vrbe proclamari coeptum, a Paulo quotidiano reddit u exsui inopes, improbante simulacra Deorum mortali fabricata manu, reuocari ab Dianae cultu non Ephesinos modo, sed uniuersam Asiam: nihil hoc Asiae grauius, nihil luctuosius, priuari uetustissimo numine nobilissimam Vrbem, uirginea fundatam manu,

empo-

emporiumq. populorum cis Taurum incolentium Asiam, conculcari Ortygiam, foedari Cenchrium amnem, nudariq. gemino splendore Asiam, non aquam partus ad dolores pellendos, non oleam incumbente Latona sacram, non Curetum cantum in honore futura, corruisse quondam inclytum templum, Chersiphori opus, insania Herostrati, rursus maiori magnificentia cuncta ab Asia ID. & XX. annorum spatio restitutum Chrimocratis ingenio, ad illam usque diem tot in bellis in commotione rerum inuiolatum, & nunc unius hominis scelere, ac uoce dehonestari, pollui, temerari, exscindique. Phoebo gloriari Delphos, Iunone Samum, Venere Paphum, Marte Aemum, Osyride Memphim, Cretam Ioue, Sole Persepolim, Pallade Athenas, Hercule Tyrum, nulla Dei effigie Hierosolyma, Aesculapio Pergamum, Quirino Romam; se uero tantam iniuriam Dianaeo numini inferri, Persarum quondam tuto a maiestate, intactoq. Macedonum inter Romanaq. arma ignoto ab homine passuros fremere. Quibus uocibus exarsere audientium animi, uastoq. murmure magna Diana Ephesinorum inuocata consternati proruere; factoq. impetu, Caium, atque Aristarchum Macedones, Pauli comites, in theatrum attraxere. quorum infortunium grauiter ferens Paulus, indignitateq. permotus, prodire in publicum, & alloqui populum uoluit, sed non tulere auditores, & nota multorum nobilium auctoritas, qui, iuncti Paulo familiaritate, popularem impetum extimescebant: trahendam moram, & inijciendam cunctationem, dum concitata rudibus in animis rabies languesceret, iudicare: contra nonnulli, eundum obuiam furori, & deuoto pectore excipienda tela, nec inermem plebem timendam sentire. plures, rem ignorantes, fluctuare animis. uniuersos ingens metus occuparat: cum in medium tractus quidam Alexander, & silentium manu poscens, rationem facti reddere enititur. quem vt Iudaeum esse comperere, iterato per duas horas clamore uociferari, Magna Diana Ephesinorum. Ceterum, ad populi conspectum descendente apparitore, Romana gestante insignia, languentibus iam multitudinis animis, deferuescenteq. tumultu, rursus Alexander, permodeste locutus, nostros

nihil in Dianam peccasse praesidem Vrbis, Iouisq. prolem, nec ullo eos attineri piaculo, ait: atque ita frenatis populi motibus, nostri haud incerto discrimini eximuntur. quos ad se euocatos Paulus cum ad bene uiuendum esset adhortatus, in Macedoniam proficiscitur: qua lustrata, confirmatisq. Christianorum animis, per Aegeum mare, inuisis Cycladibus, in Cretam primum, ubi relicto Tito in Graeciam inde descendit, tresq. ibi menses demoratus, cum Syriam cogitaret, structae illi a Iudaeis insidiae, commutato consilio in Macedoniam auertere. Quamobrem Philippos accessit,& paucis post diebus Sosipatre, Aristarcho, Secundo, Caio, Berbeo, Timotheo, Tychico, Trophimoq. sibi adiunctis, Troademq. praemissis, uno secum Luca, (cuius magna conscribendo in Euangelio, Apostolorumq. rebus gestis exstitit, praeter sanctitatem, gloria) retento, Philippis soluens, Troadem, Hellesponto adiacentem, insignem Vrbem, peruenit: septemq. ibi dies commoratus, ut Opidanorum ardori satisfaceret, cum sodalibus a cena cum disputasset, in longum protracto sermone, Eutychium adolescentem, oppressum somno, prolapsumq. e celso in terram loco, exanimatumq. complexus, medium, a morte reuocauit, uiuentemq. socijs reddidit. tanta Paulo dicendi maiestas, atque suauitas inerat, ut uel inuitos, atque nolentes ad sese audiendum mortales raperet, adeo, ut optime ei, quae de Nestore Graecae fabulae retulerunt, conueniant. erat enim Pauli oratio grauis, ac uehemens illa quidem, non asoto, ac pingui Asiatico dicendi genere, nec Spartana breuitate substricta, sed Christiana eloquentia effulgens, dicendi, persuadendiq. dignitate nulli gentium ipse oratori comparandus, castimonia omnibus insignior, religione praestantior, sanctimonia, ac moribus augustior. Igitur Antigoniae paenula, librisq. ad leniundum Opidanorum dolorem ex discessu suo relictis tamquam breui reuersurus, Luca, socijsq. Iasson appulsis, cum pedibus ipse iter fecisset, nauim conscendit, rectoq. cursu Mitylenem contendit, Pythaci ortu, ac Sapphi, nobilissimae, pulcherrimaeq. puellae, illustrem carmine; inde Chium, e regione, CD. fere stadijs a Lesbo distantem praeteruectus, Samum in

Insulam

Insulam ambitu IↃC. stadiorum, Neptuni, Iunonisq. claram delubris, attigit; inde Trogillium ad Insulam, in Trogillio sitam promontorio, aduersus Samum XL. distitam stadijs, mox Miletum (cum Paulus praeterire Ephesum, ne qua ei mora in Asia afferretur, quominus ante Pentecostes diem Hierosolyma deuenire posset, statuisset) itum est, Vrbem nobilem Didymaei Apollinis fano. eo accersiri Ephesinos maiores natu placuit. qui ubi ad eum conuenere, multa de discessu, multa etiam de caritate, qua per tot in Asia moratus annos usus fuisset, uerba fecit, commemoratis passim insidijs, ab Iudaeis uitae suae paratis, totq. laboribus susceptis, praedicasse ubiq. Christi nomen, docuisse Iudaeos, Ethnicosque, nec in alterius fortunas umquam coniecisse oculos, aut aliquid abstulisse; ita cunctis se exhibuisse, ut nemo iure de eo queri possit: modo petiturum Hierosolyma: etsi probè nosceret infestissimos sibi Iudaeorum animos, nihil tamen se formidare illorum insidias, aut cruciatus: scire etiam se, post discessum suum ruituros in gregem lupos rapaces, & non mediocre discrimen pijs mentibus allaturos: cernere etiam futuram tempestatem, exsurgentemq. ambitionem: proinde excubare eos, & communi saluti prospicere, submisseq. Deo seruire oportere referebat, adhortarique: nec se umquam posthac ab eis uisum iri confirmat. moxq. humi prostratus, fusis ad Deum precibus, fausta Ecclesiae precatus, tunc sublato circumstantium gemitu, obortisq. lacrymis, (in ima quippe pectoris Pauli uerba penetrarant, illaq. praecipue uox audientium animos ueluti telum perstrinxerat, cum se numquam ab illis uisum iri confirmasset) ire omnes in amplexus, exosculari, & se demisse commendare. At Paulus, nequaquam, lacrymantibus illis, motus, cum socijs conscensa naui, Coum deuenit, non magnam quidem Vrbem, sed opportuno in loco, & fertili ora sitam, appellentibus iucundissimam. ibi e mari emersisse Venerem fabulantur, seu ob loci amoenitatem, seu lasciuos ob accolarum mores. relicta Coo, Rhodum, insignem cum Insula Vrbem, Demetrio, & Mithridate oppugnantibus, Solisq. colosso CXXVI. pedum, septem inter miracula mundi ingenti, quem Chares Lindij

quondam opus post IↃ. & VI. annos motu terrae diuulsum, prostratumq. Constanie Constantini iunioris filio regnante Saracenorum rapacitas in Asiam CCIↃ. camelis onustis abstraxit. inde Arsionem, quae & Patera post Xanthum nobilissima, appellit: ibiq. inuenta naui, quae in Phoeniciam cursum habebat, in Syriam discessit, applicuitq. Tyrum, cum Sydone, gloria uetustatis, & magnitudine, tot in Africa, Europaq. gentium matrem, contendentem; ibiq. septem absumptis diebus; (cum a discipulis propter haud incertum mortis metum Hierosolymis prohiberetur) Ptolemaida, inde Caesaream deuenit, habitauitq. apud Philippum Euangelistam. eo Agabus, insigni fama, & uaticinandi munere illustris, uir ex Iudaea, accessit; detractaq. Pauli zona, pedes, ac manus alligauit, dixitque, Spiritum Sanctum hoc praedicere, praenuntiareque, uirum, cuius zona illa esset, ita Hierosolymis a Iudaeis uinctum Ethnicis tradendum esse. Qua periculi denuntiatione absterriti amici, obniti illi, exorare, obtestarique, ne Hierosolyma peteret, ne Iudaeorum furorem cruciatibus expleret; cunctandum, & dandum praefetuidis animis, intentisq. in uindictam, languendi spatium; multa impetu, plura consilio agi dicunt. Sed Pauli inuicta animi magnitudo nullo periculo frangitur: sed, laeta discrimine, mortem contemnere. quis enim mortalium manus, & non longum ad tempus duratura tormenta extimuisset, quem supplicio excatnificatum aeterna felicitas exceptura erat? Viderat Paulus non orbem lacteum, nec se perenni in cursu uertentia sidera, sed polum empyreum in ipsa trini Dei incomprehensibili maiestate, hauseratq. oculis perenne decus. beatarum agmina mentium, totq. fulgentia patrum ora, & quae nefas humanis auribus ingeri, propter claritatem, maiestatemq. mysterij. Quamobrem, flentibus amicis, Hierosolyma accedit, excipiturq. a Iacobo, ceterisq. Apostolis, magna gratulatione. omnium uoce illius uirtus effertur. uicit praesentia exspectationem, uicere resgestae famam, & trophaea tot deuictis ex gentibus detracta, Crucisq. ad pedes deiecta hominis dignationem augebant. Postero die, Paulus, quattuor cum comitibus expiatus, ne eludere Iudaeorum caerimonias

monias uideretur, & antiqua sacra, tamquam aeternus hostis, osorq. gentis, Templum Salomonis intrat, ingens, ac stupendum opus, magnificentia aedificij, donorumq. opulentia, quod nec Assyricus late pollens in terris horror, nec Persarum luxuria, Graecorumq. inuidia temeratum saepe fuere, demum in cinere deflagratae Vrbis plus ciuili rabie, ac scelere, quam ui Romana solo aequatum, Pompeius, Romanorum Imperatorum princeps, captis Hierosolymis, intrauit, adspexitq. perscrutatus adyta arcanorum, spoliauit pecunia, ac ornamentorum parte M.Crassus, bello Parthos petiturus, horum infelicissimus exitus fuit, nullo busto cadauera tegente, Herodes Idumaeus splendidissime restituerat, hoc opere Romanae magnitudini non inferior, appetentissimus famae, & nominis apud posteros, ad claritudinem penatium. At Paulum Asiani Iudaei, captata loci, temporisq. occasione, factisq. insidijs, circumuenere, tamquam Trophimum Ephesinum in templum induxisset, quippe arcebantur aditu peregrini. Itaque perstrepere, & incitare plebem, asserentes templum iam esse pollutum, temeratam religionem, & foedata sacra maiorum, instare uniuersae genti ruinam: sic patres, maioresq. ex contempta religione inexpiabiles sensisse clades, pertulisse Assyricum iugum, Medorum rabiem, & finitimorum incursiones, populationesque: fugiendam superum iram, & auctorem diri exempli mactandum inclamare. ingens statim credulam Ciuitatem, internis concussam odijs, in alteriusq. caedem praeproperam, occupat cum rumore indignatio: incertae, trucesq. passim iactari uoces: magna perturbatio, concursus, iraeq. in uultibus cerni: ruere omnes in Paulum, ac calcibus, pugnisq. contudere. Sed Tribunus Ciuitatis, incalescente tumultu, cum iam ad arma iretur, armari cohortes (ualido enim praesidio discors Ciuitas, & auida nouarum rerum, ab Romanis obtinebatur) proferri signa, & classicum cani iubet, princeps ipse in furentis globum se multitudinis iniecit, Paulumq. iam male habitum inuenit. Romanis conspectis signis, Tribuniq. praesentia, Iudaeis cecidere spiritus, haudquaquam desistente ira. Tunc Tribunus, per apparitores submota turba, Paulum, gemina catena reuinctum, rogat, quis

nam esset, quidue fecisset. sed, perstrepentibus terribili, atque incerto sonitu populi uocibus, nihil certi cognoscens, ad castra duci mandat, non cessante Iudaeorum multitudine, quo minus a tergo uociferaretur, ut Paulus omnino occideretur: tantaq. ad gradus uis est orta, ut a militibus portari cogeretur. Paulus uero, cum iam in castra abduci coepisset, rogauit Tribunum, num cum eo paucis agere liceret: cumq. quaesiuisset ab eo Tribunus, Graece ne sciret, an num is Aegyptius esset, qui paucis ante diebus tumultum conciuisset, abduxissetq. in solitudinem quattuor millia sicariorum; Paulus respondit, Iudaeum se esse Tarsi genitum, quod esset non ignotum Ciliciae Opidum: rogare autem Tribunum, ut populum sibi alloqui liceret. Permittente Tribuno, uiri fortasse constantia moto, grauissimam Hebraice orationem exorsus, retulit, se Iudaeum esse, Tarsi natum; studuisse Hierosolymis, docente Gamaliele; noscere inter ipsos multorum ora, habitusq. commilitonum; mactati saxorum deinde ictibus Stephani oculis gustasse spectaculum; persecutum Christianum nomen, armasse in illud animos, ac manus, exacuisse mucronem; ad hoc epistolas a principibus Sacerdotum impetrasse; attamen, in itinere, uoluentem animo Christianorum strages, attollentemq. iras, ingenti statim offusum splendore, equo prostratum, audiuisse e caelo IESVM praecipientem sibi, quid faciundum foret; expiatum salutari ab Anania aqua alias inuisisse Hierosolyma, praeuidisse cruciatus, ac persecutiones, quae ei euenissent: praecepisse praeterea sibi Christum, exteras ut ad gentes iret, non recipiente gratiam Iudaeo aiebat. ad hanc uocem (cum modeste antea siluisset, seu uerecundia Tribuni, seu quod hominem susceptae religionis pertaesum, fractumq. calamitate rediturum ad Iudaica crederet, speraretq. sacra) concitata multitudo, ingeminatis clamoribus, Tolle, tolle hominem, uociferatur, scindi uestimenta, simul offensari ora, in altumq. pulueris iactatio (haud dubium acris maeroris signum) cerni. quod cum Tribunus animaduertisset, ad castra raptum iubet torqueri, ut sciret, quam ob caussam tanto illi clamore Iudaei obstreperent. iam capessere miles iussa, iam expediri uirgae, & prope intentari ictus, cum adstantem Paulus Centurio

nem

nem interrogat, num ciuem Romanum indicta caussa, atque indemnatum, illis uirgis caedi liceret? Perculsus ad insperatam uocem Centurio, illico admonet Tribunum, ut etiam atque etiam uideret, quid faceret: eum enim hominem, quem stare ad palum, uirgisq. contundi iussisset, Romanum esse. Tunc accedens Tribunus sciscitatur ab eo, num Romanus esset? Quod cum Paulus annuisset, Ego (inquit Centurio) grandi pecunia ius Ciuitatis sum adeptus. Ego uero (Paulus inquit) & natus ciuis sum. Ita ea ignominia, periculoq. Paulus liberatur, haud mediocriter conterrito Tribuno, deprehensa ueritate. Itaque soluit hominem; &, quo certius aliquid de illo cognosceret, satisfacturus etiam Iudaeis, producit in publicum. Paulus autem, cum oculos in circumspectantes coniecisset, retulit, ad illum usque diem sincere se egisse, Deiq. ab legibus non retorsisse iter. Quo uerbo offensus Ananias Pontifex, ut erat contumaci, elatoq. ingenio, quiq. submisse deprecaturum supplicium, & haudquaquam tantos inesse homini spiritus credere, circumstantibus praecepit, ut ei os affligerent. Tunc Paulus, indignitatem rei non ferens, Percutiet te Deus, paries dealbate, qui, cum, sedens, ex lege me iudices, tamen os meum contra patria iura tundi iubes. Tum, qui aderant, obiurgare Paulum, quod summo Sacerdoti malediceret. Ille uero, nescire se, illum Sacerdotum principem esse, ait: traditum a maioribus, Principi populi tui ne maledicito. Sed, cum animaduerteret, in se Iudaeorum atrocitatem non mollescere, sed acrius furere; intelligens audientes duplici hominum genere distinctos, (quippe pars Pharisaeorum, pars Sadducaeorum erat) clamare in consilio, se Pharisaeum Pharisaei filium insontem circumueniri, quod spem, uitamq. mortuorum poneret, tueretur que. Etenim apud Iudaeos triplex mortalium genus inter patricios fuisse legimus, Essenorum, Pharisaeorum, Sadducaeorumque. Praestant uitae integritate, religione, ac castimonia Esseni. Pharisaeorum simulata religio, cuncta fucosa, astutiae, fraudes, elata iactantia, incerti mores, patrijs in discutiendis, declarandisq, legibus, plurima auctoritas, & acumen, procacitas, dominandiq. haud

modica libido sunt, fato, & Deo cuncta tribuunt, animos immortales credunt, quisque nobilis, aut potens opibus illi praecipue ordini adscribitur. Sadducaei uero mortalem animam existimant, nullas praeter iura patria obseruationes custodiunt, aduersus ipsos suae philosophiae Doctores contumaces, inter se discordes, aduersus exteros taetri, ferique. Igitur, hoc astu Paulo grassato, Pharisaei, dimissa multitudine, prona in malum, aduersari Sadducaeis, & minaciter fremere, nihil sceleris in Paulo compertum asserentes. Quid, (inquiunt) si Almus Spiritus, aut mens aliqua beata cum eo sint locuta? At Tribunus, ueritus, ne Paulus in concione furenti a populo discerperetur, quippe truces uultus, infesta ora, & diros animos cernebat, iamq. dissonum clamorem, & poscentem arma exaudire, cunctaq. in exitium innocentis parata apud aduersarios animaduertebat, militibus imperat, ut eum de medio raptum Romana in castra perducant, tuta uallo, & ferro tremenda. Proxima nocte Paulum Deus uisus est admonere, uti bono, praesentiq. animo foret: sicut Hierosolymis ipsius propugnator, defensorq. nominis fuisset, sic fore, ut Romae etiam exsisteret. digna quidem illa Pauli eloquentia, ac magnitudine sedes erat, ut, eo funesto saeculo, potito iam opibus Nerone, tot luminibus orbata Ciuitate, & obscurata ueterum gloria Oratorum, in eo uasto foti silentio, conticentibus rostris, & muta terrore Curia, Pauli claritas emicaret, concreparetq. oratio. Sed Iudaei usque adeo fuerant exacerbati, ut uel deuotione quadraginta & eo amplius capitum in perniciem hominis coniurarint. nusquam enim acrius, aut amarius, atrocius ue in quemquam nostrorum, quam in Paulum, Iudaeorum exarserat odium. tantam homini inuidiam insignes uirtutes, & dispares mores propugnatori quondam Iudaeorum, & tunc acerrimo hosti, conflarant, ut morte illius sublatū iri Christi nomen putarent. Igitur amplius quadraginta iuuenes, electa pubes, & auida cruoris, & spiritibus ingentibus, in Pauli caput animos, ferrumq. deuouent. nihil cibi, potionisq. se antea capturos, quam, trucidato Paulo, uulneribus cruoreq. pauissent oculos, iureiurando affirmant. rem statim ad Pontificem, natuq. seniores, deferunt: rogantque, ut Tribunum ad producendum in concionem Pau-

Paulum inducant: se statim facta exsecuturos, pollicentur. Probant facinus illi, & ferali exsultant audacia, multoq. uerborum honore collaudant iuuenes, & immoderatos eorum spiritus efferunt. non adeo uilem, nudatamq. auxilijs rem Iudaicam esse, ut abiectissimorum hominum uerba, disputationesq. pertimescat: satis iam in his perferendis, audiendisq. ignominiae toleratum: adesse nunc aduersus rebelles superum iram, coniurasse in illos astra, habere patria iura insperatos ultores, arma in manibus esse, uictam iam patientiam, uictam seniorum socordiam, atque ignauiam iuuenili uirtute: omnesq. in aduersariorum excidium sentire gloriantur. At Pauli ex sorore nepos, egregiae indolis adolescens, rem rimatus, Paulo dolum enudat. ille accersitum Centurionem multis uerbis obsecrat, ut adolescentem ad Tribunum ducendum curaret: habere aliquid, quod ei nuntiaret. introductum adolescentem, apprehensum dextera, interrogat Tribunus, quidnam indicare sibi uellet? Ille insidiarum ordinem aperit, &, a quibus parantur, edocet, obtestaturq. Tribunum, uti dolos auerteret, ne ue pateretur tantum facinus Romanis in castris ante signa, temeratis auspicijs, committi, in altissima pace, a petulantissima iuuentute: functum se optimo iam officio: satisfecisse caritati, gentilis, ac patriae: ipsum iam, praecognita uaecordia Iudaeorum, sapere debere, ac praeuidere, quid opus sit, in tanto discrimine, nec incerte Pauli caede conuelli Ciuitatis statum, & trahi in discrimen Remp. patefactis bellorum initijs, obtendi interim religionis praetextum, & iura patria, sacraq. perpetua, quo scelerata uota innoxij cruore expleantur, occupetq. impia pectora Romani amor belli, rerumq. commotio, animose praefatur. Tribunus, dimisso perhumaniter adolescente, iussoq. cuncta, quae acta essent, silentio obuoluere, duos confestim Centuriones ad se uocat: quibus imperat, ut duas centurias, equites galeatos LXX. hastatosq. CC. contrahant, & iumenta, in quae impositum Paulum ad tertiam buccinam saluum, incolumemq. ad Antonium Felicem, Prouinciae Rectorem, Caesaream perducerent: (uerebatur enim, ne uita interceptus Paulus sibi in crimen, atque infamiam uerteretur, tamquam pecunia labefactatus fuisset) deditq.

equitibus ad Praetorem epistolam, in hunc sensum. Virum, quem ad te mitto, a Iudaeis comprehensum, cum iam interficeretur, aduentu meo uix periculo exemi, cum Romanum eum esse comperissem. Cum uero, scire cupiens, quid ei aduersarij obijcerent, illum in eorum consilium perduxissem, ei obiectari comperi, quae ad gentiles Iudaeorum ritus pertinerent, quae nec uinculis, nec morte essent pianda. Quoniam autem cognoui hominem, propter praepotentum insidias, in non uero uersari capitis discrimine, eum ad te misi, ut accusatores apud te agant, si quid in eum uelint dicere. Equites noctu Paulum Antipatridem, postera uero die Caesaream (repetentibus castra cohortibus) ad Felicem perduxerunt. reddunt & illi epistolam: quam cum ille perlegisset, Paulum, cuius Prouinciae esset, rogauit. cumq. Cilicem illum esse deprehendisset, illius caussam accusatoribus coram ab se auditum iri, dixit: interim, asseruari eum in Herodis Praetorio, iubet. quincto post die, Ananias Pontifex, graui maerore animi exulceratus, atrocissimeq. in uindictam exardescens, cum manu nobilium Caesaream accessit, cumq. eo Tertullus quidam orator, haud spernendae facundiae, qui, facta dicendi a Praeside potestate, in hunc sensum locutus. Maximas tibi gratias agimus, optime Felix, quod benignitate tua, summaq. uirtute, bellico procul terrore depulso, omniq. compresso tumultu, laeti, pacatiq. uiuimus, proq. incredibili tua sapientia multa, quae superiores Praesides, quibus successisti, neglexerant, correctione adhibita, feliciter geruntur. nam iura ancipitis inter belli metum silentia, prostrataq. iustitia, atque aequitate reualuere tua; disiectisq. latronum globis, & retusa sicariorum audacia, cuncta Iudaea, cum soli mira ubertate, tranquillo otio potitur, tibiq. uni excussum manibus ferrum, conseruatos lares, patria iura, templum, & carissimos liberos, coniugesq. ex uastitate belli, a fortunarum direptione, a flammis, excidioq. refert; plusq. ipse clementia, quam ceterri minis, ferroque, profecisti. nouisti animos nostros, maiestatem populi Romani uenerantes, Caesaris nomen maximo applausu prosequentes, & felicissima precantes. Itaque tantam de te spem uniuersa Iudaeorum

rum natio concepit, ut propter tuam insignem nobilitatem, sapientiam, animi magnitudinem, humanitatemque, te gubernante, felicem se, beatamq. fore existimet. iamq. huius nostri uoti obsidem, ac uadimonium, habemus mansuetudinem tuam, qua maxime fidelium, pacatorumq. sociorum animi euinciundi, fouendiq. sunt: sed non hic locus tuarum laudum est. Obruerer profecto magnitudine, & numerando, percensendoq. deficerem. Quamobrem, ne te longe oratione traham, a te peto maiorem in modum, ut nos, breuiter dicentes, ut facis, benigne, attenteq. audias. Non ignotam tibi esse arbitror Nazaraeorum sectam, qui nouis quibusdam, inusitatisq. religionibus, atque insomnijs, mentes hominum imbuere, uexareque, ac in nostros ritus armare non desistunt; utunturq. multis fallacijs, multisq. maleficijs. crescit scelere superstitio, (plerisque mortalium semper in deteriora labantibus, seu uitio naturae, seu ampliori, laxioriq. uiuendi licentia) & malis artibus clarescit. Itaque, uereor, ne aliquando in omnium exitium, perniciemq. redundet: quippe semper enascentia mala in ipso exordio opprimenda sunt: nam incredibili, & nonnumquam irrito labore, cum sese effuderint, cum euastarint hominum animos, cumq. radices fixerint, euelluntur. Hic igitur, quem uides adstantem ea oris contumacia, eo truci silentio, homo nefarius, id praeteritis diebus est ausus, quod improbissimorum hominum refugisset audacia: templum enim nostrum, tantis ornamentis, tanto nomine, tantaq. sanctimonia uel exteris gentibus uenerandum, polluere, ac uiolare, est aggressus. pepercistis uos illi, Romani, expugnatis Hierosolymis, in tanta uictoria, in eaq. dira calamitate, (quam reuocare in memoriam perhorresco) & ad praesentem usque diem mirificis, ut par est, magnitudini uestrae, donis auxistis, ubi litantur uictimae, ubi thura adolentur, ubi uota pro Romani nominis felicitate, amplitudineq. quotidie nuncupantur; & iste nullo Dei metu, nulla religione, (sed quae scelerato in homine potest esse religio?) nullis poenis, quae uel nefarios, profligatissimosq. mortales a scelere absterrent, contaminare uoluit: nec stetit per eum, quo minus uerenda sacra, adytis occlusa, & uetustate aeui augusta,

corrue-

corruerent. quid praeterita istius scelera commemorem? Solum, tecta, caelum, & quidquid inanimum est, istius infecta ueneno, horrenda scelera eloquuntur. Doluimus, tot in Syria seditiones conflatas? Istius exarsere dolo. Vidimus, & quanto cum dolore, tot per Opida eductos gladios? Isto impulsore micuere. Omnes denique rapinas, omnem agrorum populationem, & cetera funestae pacis mala, iste consilio, manu, & opera excitauit, impulit, iuuit, ac fouit. Obtinet non modicam apud sceleratos auctoritatem: princeps est in audacia, princeps in furore, princeps in cohortibus grassatorum. Itaque, optime Felix, haec hominem patrantem, tanta obrutum mole scelerum, nefario piaculo obstrictum, & uiolatae religionis reum, punire e patrio instituto uoluimus: sed prohibuit Lysias, magnaq. cum nobis ui eripuit, iussitque, eius accusatores ad te uenire: ex quo facile tu poteris ea crimina cognoscere, quibus eum in iudicium adducimus. Subticente Tertullo, a cunctis, qui adstabant, Iudaeis confirmatur oratio. Paulus, dicere, ac respondere iussus, praesenti animo, ac graui, & luculenta oratione, Iudaeorum maledictis occurrit, docendo, se compotem breui a Felice, propter aequissimam caussam, & eius benignitatem, factum iri; nec se peccasse in Caesarem, patria ue iura; confiteri tamen, in religione, cultuque, quem sectam Iudaei nuncuparent, se non negligentem esse, & omni studio Deo inseruire, attamen nullam ab se excitatam seditionem, non pollutum templum, non Augustorum nomen offensum, sed Iudaeos inuidia obcaecatos, & resurrectionis mentione grauatos, adeo infeste, truculenterq. in se coortos esse, asserebat. His dictis, reiecta ad Lysiae aduentum Iudaeorum querimonia, Felix custodiendum Centurioni Paulum attribuit, satis laxamenti dato. Interiectis aliquot diebus, cupido hominem incessit audiendi Pauli, una cum Drusilla uxore, quae, M. Antonij, Cleopatraeq. neptis, senioris Agrippae filia, iuniorisq. soror, formae eximiae, nec moribus inculta, proiectae libidinis. primoq. a toro Azizi, Emessenorum Regis, profuga, in Romani hominis complexus, Simone Cyprio Iudaeo suadente, sese conieceerat. Itaque, cum luculenter Paulus perorasset, in-

iecto

iecto Felici tremore, cum nouissimum iudicium, & funestum diem repetijsset, dimittitur, saepe postea a Praetore accersitus, ac liberaliter tractatus. Enimuero Felix, Pallantis fratris (qui Iulia Agrippina, uetus ob meritum adactae ad necem Claudiae Messallinae, Claudij Caesaris quondam uxoris, cunctis illecebris notatissimae, simulq. propter stupri consuetudinem, perample fouebatur) fretus opibus, iunctis late impietatibus grassari, foedus libidine, auaritia exsecrandus, crudelitate immanis, nihil apud eum fas, mutae leges, & cuncta in libidine sita, alterius fortunarum depeculator, ac ueluti Iudaicae gentis in exitium ab Vrbe missus: nam, deflagrasset haud dubie Romano bello Prouincia, paribus sceleribus illi iuncto *Ventidio* Cumano, nisi Numidius Quadratus labantibus rebus succurrisset, & stricta iam tela e partium manibus extorsisset, inhibuissetq. uirtute, atque industria ad eam deletae Iudaicae gentis palmam, orbisq. imperium Vespasianum uocantibus, qui in Occidente multo sudore, & imperatorijs uirtutibus Principatus inchoabat initia, quae, fota deinde oriente, ad fastigium summae maiestatis coaluere. Igitur Felix, etsi uirtutem Pauli fortasse admiraretur, auaritia ad bene illum tractandum agebatur: nam grande donum ab illo sperabat, quem Hierosolymis ingentem pecuniarum uim in pauperes prodegisse cognorat. Interim, exacto biennio, Felici Romam reuocato, Porcius Festus succedit, haud Felice innocentior, uirtutum ue claritate insignior. huic Felix, gratificaturus Iudaeis, (quos, atroci in se odio inardescentes, & graues in Vrbe aliquando futuros hostes, suspicabatur) Paulum uinctum reliquit. At Festus, triduo postquam inijt Prouinciam, uictimis Ioui litatis, uotisq. ritenuncupatis, Caesarea accedit Hierosolyma, nondum spiritibus pacata, & haud dubium agitantia bellum, prorsusq. ab Romana societate auersa, scissa in seditionem, partesq. plebe, atque optimatibus infensa, optimatibusq. iusto fere seruitio plebem opprimentibus, utriusque iras exasperante militari Romanorum licentia, atque auaritia. Audito Hierosolymis aduentu Praesidis, statim ad illum fit hominum concursus: pars ruere in seruitium, pars suo commodo consulere, pars adulatione gra-

tari Praesidi, nemo publicùm decus, salutemq. Ciuitatis, quae iam iam in excidium trahebatur, respicere: omnes tamen Pauli perniciem anhelare: illum circumfusa Praetori caterua criminibus onerare, deposcereq. ad supplicium, &, ut Hierosolyma perduceretur, deprecari, prehensareq. Festum, certi iam de nece illi in itinere inferenda, cum haudquaquam refrixissent animi, dextraeq. sceleri assuetae, saepeq. innocentium sanguine cruentatae, obtorpuissent, ultoresq. trucidatorum manes infanda pectora assidue obturbarent, in certumq. exitium impellerent. Sed Festus, Caesareae Paulum asseruari, dixit: si quid de eo quererentur, eo illis accedendum esse: quo propediem ipse uenturus esset. Hoc aduerso, inexspectatoq. responso, elusa Iudaeorum fraus, occluditur tamen pectore dolor, & adulatione, & uindictae spe lenitur. At Festus, octo aut decem non amplius Hierosolymis dies moratus, Caesaream repetit, subsequente Iudaeorum tùrba, peracerbius in ipsa repulsa in Paulum coniurata. Eum igitur Festus, pro suggestu sedens, in conspectum produci iubet: uetera crimina in illum Iudaei ingerunt, quorum tortuosos animos, & inuidiam, sapientissima Paulus oratione reprimit, tanto cum ipsorum dolore, ut prope insanirent. Tum Festus, aucupaturus popularem auram, quaesiuit a Paulo, num Hierosolyma ire, atq. illic de his criminibus apud ipsum iudicari, uellet? Paulus, se ad Caesaris tribunal, ubi iudicandus esset, stare, dixit: Iudaeis nullam se intulisse iniuriam, quod melius ipse intelligeret, si quid in eos peccasset, se, quo minus morte afficeretur, non recusaturum: sed, e contra, nullo reperto scelere, neminem esse, qui illorum furori posset dedere. Quamobrem Caesarem, inquit, appello. Tunc Festus, miratus constantiam hominis, de cosilij sententia, Caesarem, inquit, appellasti, ad Caesarem ibis. ea quippe ratione euersum iri ab se Iudaeorum dolos, & mitius secum acturam Romanam lenitatem, ab excelso quodam, augustoq. nascentem animo, fortasse ipse opinari, etsi foedi mores, & a ueteri illa, laudataq. disciplina degenerantes, in Graecorumq. ignauiam, mollitiemq. Asiaticam prolapsi, nobilissimum imperium moderatione olim terribilius,

quam

quam armis paullatim euerterent, principibus, expulsa uirtute, libidine, auaritia, fastu, ac uenere turpissime grassantibus, & milite nulla modestia, nulla disciplina, in exteros segni, feroci in suos, illecebrisq. eneruato, plus in excidium, quam in salutem, dignitatemq. imperij opimis alito stipendijs: iam frugalitas Cincinnati, Fabricij, Coruncanij, Catonum, Tuberonumq. exceſſerat memoria, nec Duillij, aut Fabij, aut quattuor uict.ices Scipionum animae, aut Marcelli, Aemilijq. memorabantur: creſcere uitia & uſurpari: paſſimq. pro uirtutibus haberi: nulla umquam toto in orbe terrarum Ciuitas adeo primis imperijs in ortu ſplendoris pluribus uallata uirtutibus, aut conſilio, continentia, morumq. integritate inſignior *fuit*; adulto demum imperio, & latiſſime propagato, cuncta omnium gentium uitia, ac turpitudines, auidiſſime hauſit, ita, ut non de imperio, ac gloria, ſed de adſciſcendis ſceleribus pugnaſſe cum gentibus uideretur: & his mo:ibus Romana tunc aula ſtare, egereq. profecto Pauli uirtutibus, cuius una in Deo fiducia, ac ſpes erat, non quod cruciatus ſubterfugeret, quippe mori, & eſſe cum Chriſto cupiebat; ſed ut Deo in euaſtandis idolorum impietatibus operam quamdiligentiſſime nauaret, notus ipſe Romanae aulae multis diſciplinis, & fama ſanctitatis uel apud Domitium Neronem. Etenim Agrippina, indomitis animis, & inflammata prorſus imperitandi libidine mulier, ſublata Meſſallina, Claudij torum implerat, euictoq. illecebris uiro, cuncta ad ſe trahens, imperium Neroni filio mi:is artibus ſtruere, mox, accelerata ueneno P.incipi morte, filium ad imperium euexit, infauſto exitu. Eodem ferme tempore Herodes Agrippa, Ariſtobuli filius, & Berenices uxor, neptisque, magna opum oſtentatione, magnoq. rerum apparatu, Caeſaream, Feſti ſalutandi gratia, accedunt: etenim muneribus mulcebantur Praefecti, mitigabaturq. immanis illa auaritia, depraedandiq. gentes, ac fana libido: comitabantur Reges lectiſſima iuuenum corpora, & nobiliſſimus quisque. Sed Regina, cultu corporis, gemmata caeſarie, auguſta forma, artibusq. pluſquam ſcortatorijs, licet a prioris obitu uiri Polemoni, Cilicum Regi, nupta, praetextu laterum, atque immodicae ueneris, cum

illo diuortium fecerit, quasi casta, in Titi Caesaris postea effusa amplexus, Oriente mirante, inter funera sui, interitumq. Iudaeae, supra ceteros conspicua, omnium ora, oculosq. in se rapuerat. Itum a Praetore Regibus in occursum, adstante circum legionum agmine, & fulgentibus signis, iuncta dextera: cessere statim sceptra securibus, curuli solium. Exinde humanitate (postquam Romanus fastum explerat) certatur. plus in Reginae uultum, quam in fasces, ornatumq. Regium, cunctorum exstitit ueneratio. tanta uis formae inest ad alliciendos, promerendosq. spectantium animos. Post haec Festus, cum lautis epulis Reges excepisset, casu facta de Paulo mentione, narrat insontem illum, quantaq. inuidiae procella fuisse iactatum, quaeue illi crimina fuisse obiecta; sed nihil certe sceleris in eo deprehensum, & quo modo ad Caesarem prouocasset; & ideo non dimitti ab se, cupere tamen, cum nihil haberet, quod ad Caesarem scriberet de illo, ut ipsi hominem audirent, quo certius aliquid Caesari significaret. Grata Regibus Festi uoluntas fuit, quippe qui non mediocri audiendi hominis desiderio tenebantur; fama, & praeconio gentium cognitis Pauli uirtutibus. quae enim gens, aut quae natio tam citima Soli, aut tam ab illo remota exstabat, cuius aures non Pauli uox, fama ue percusserat? Siquidem nec feruens caelum, aut exusta perenni Sole humus Aethiopas, nec Caucasus uastitate sua, & cacumine perpetuo niuium rigore possesso Indos, nec Parthorum regna rapido cursu Tygris, Euphratesque, aut suo Aegyptios, & introrsus Africanam barbariem sonitu Nilus, nec felicia Sabaeos, ac Nabathaeos caelum, terraeq. sunt tutata, prohibuereque, quin Pauli bellico intremuerint. Postera igitur die exstructus suggestus Praetorem, Regesq. sessum accepit, adstante Centurionum, Tribunorumq. ordine, tutaq. sex fascibus concione. Tunc Paulus, annuente Rege, orationem orsus, beatum se primum dixit, quod apud eum esset uerba facturus, qui omnem Iudaeorum disciplinam, omnia instituta, omnes ritus teneret, eademq. sacra ueneraretur: deinde ea exposuit, quae paullo ante de Iudaeorum obtrectationibus, & de caussae aequitate commemorauimus, initio longe petito ab eo tempore, cum

primum

primum a Christo e caelo uocatus sit, eoq. superiore, cum Mosaicae legi parendum esse censeret. Quae cum Paulus concionaretur, magna uoce Romanus, insito fastu, cuncta despiciens, & diris deditus superstitionibus, haudquaquam angusto pectore ueritatem amplectens, insanire hominem, multasq. (quibus esset praeditus) disciplinas ad insaniam adigere, dixit. Paulus uero, delirare se, negat, sed uerba ueritatis, ac prudentiae plenissima eloqui, nec ea Regem, ad quem uerba faceret, subterfugere: rogauitq. Agrippam, num Vatibus fidem haberet? Qua de re nullum apud se dubitationi locum relinqui, annuit. Tunc Rex, modicum sibi restare, illius suasu, ad sacra suscipienda, fassus est. At uero Paulus optabat & modicum, & immensum non tantum Regem, sed omnes, qui audiebant, tales euadere, qualis ipse erat, exceptis uinculis suis. Quam constantiam Praetor, Regesq. admirati, dimissa concione, summum uirum, & insontem iudicant: potuissetq. dimitti, nisi ad Caesarem prouocasset. Paucis post diebus, aestuante iam Parthico bello Asia, magnaq. apparatus fama Armeniam quatiente Tiridate, Syriaeq. minitante Vologeso fratre, Parthorum Rege, Agrippa, cum coniuge, Hierosolyma abscessit. Enimuero, decedente Armeniorum Rege Artaxa, iussu Caesaris Tigranes Armenijs praeficitur. quae res anhelantem Romanas Prouincias Vologesum ad arma exciuit, quando Armeniacam ditionem sibi conuenire, Arsacidarumq. fastigio addictam iudicaret. Itaque, in conspectu Satraparum Tiridatis fratris, capite euincto diademate, magnam equitum manum pergere in Armeniam, ad exturbandum Tigranem, & cuncta depopulari iubet; ipse cum exercitus mole transire Euphratem, & inuadere Syriam decreuit, ut duplici, maximoq. bello distentae Romanae uires facilius obtererentur: sed, singulari Domitij Corbulonis, Syriae Proconsulis, uirtute, atque praestantia deterrito Partho, ab eoq. itinere auocato, omnis belli uis, impetusq. in Armeniam uersus, &, uario belli euentu, multis inuicem illatis, acceptisq. cladibus, inter Romanum, Parthumq. certatum: demum, Tiridate Caesaris effigiem, & Romana signa uenerante, bellum pactione dirimitur. Quae omnia haud multo post

euenere.

euenere. Igitur Paulus, a discessu Regum constituta nauigationis die, Iulio, Augustae cohortis Centurioni, cum multis alijs nexis traditur: qui, Hadrumetina naui uectus, Sydonem Opidum, totius Phoeniciae longe maximum, clarissimumque, applicuit; illectusq. Pauli uirtute, ac comitate, adire, & consalutare amicos homini permittit. quos ad bene, sancteq. uiuendum Paulus cohortatus, in nauim regreditur, quae Cypro, propter aduersos uentos, prohibita, praeteruectaq. Lyciae, Pamphiliaeq. oras, Myram, Lyciae Opidum, tenuit. ibiq. Centurio Alexandrinam nauim, cursu Italiam petentem, nactus, in eam omnes uinctos traducit. cumq. satis multis diebus tarda nauigatione uix Cnidum, quod uentus non sineret, tenuisset, Cretam per Salmonem, ad Orientem, Cretae Promontorium, praeternauigauit Insulam, centum florentem opidis, & arcu, ac telo minacem, sed auaro, Saeuo, mendaciq. accola frequentem, tenuitq. locum, qui Boniportus dicitur, Thalassia haud multum distans ab Vrbe. Ibi Paulus cohortatur Centurionem, nautasque, ne altum petant: prospicere se ingruentem tempestatem; & non dubium capitis, rerumq. discrimen instare affirmat: sed portus minime ad hiemandum idoneus, spesq. in propinquo potiundi per hiemem Phoenice, Cretae portu, ad Africum, Corumq. spectante, Paulo fidem abrogarunt. Itaque Centurio, explicatis ad auram uelis, altum petit, cum, subito desistente Austro, incumbenteq. Euro Aquilone, tumescere mare, attolliq. undis, uastisq. spumis canescere incoepit, & nauis huc illuc iactari, nec sisti anchoris, aut arte regi; caelum insuper atrox, & nubium mole suffusum, crebrisq. ignibus fulgens, reboanteq. interdum fulmine minax, ingeminare terrores. Ergo, squalenti ore, trepidis animis, nulla salutis spe, non consilia, non uires, sed tumultum, pauoremq. in medium afferre, quisque ingemiscere, & infanda uota Neptuno concipere, Iouemq. inuocare, iactatisq. in mare mercibus, & abruptis armamentarijs, omnia truci murmure, & lamentatione repleri, cum Paulus in corona ait Deum sibi uisum, caeloq. promissum, incolumibus omnibus, se sisti ante Caesarem oportere. data in summa desperatione, certoq. discrimine homini fides, factusq.

unicuique

unicuique animus. nam tempestas multo antea denuntiata, praeuisumq. periculum, ipsaq. morum sanctitas diuinum apud illos Paulum effecerant.hinc,Hadriaticum in mare illata uentorum procellis nauis, crispantibus, mugientibusq. adhuc horribili sonitu undis, ueriti nautae, ne uiolentia pelagi in scopulos impingerent, quattuor ex puppi iactis anchoris, lucem exspectare. cumq. densissimis illis tenebris scapha confiderent, & fugere e naui constituerent, Paulus Centurionem commonefecit, in naui nisi manerent, saluos esse non posse. Itaque milites, illico, scaphae funibus abscissis, eam obrui passi sunt undis. adhortator cunctis Paulus lucis in exspectatione adest, non uerbis modo, sed cibo languentes fouere, (quorum corpora, eneruatis animis, ipsaq. maris, procellarumq. atrocitate stomachum ciente, intermortua iacebant) & omnia magni in aduersitate uiri munia implere. Illucescente demum Sole, cum nec continentem cognoscerent, animaduertunt sinum quendam litus habentem, in quem constituebant impellere, si possent, nauim. Itaque, sublatis anchoris,mari se committunt, laxatisq. gubernaculorum funibus, flante aura, in litus contendunt. sed, cum prope continentem applicarent, haeret nauis, & prora fixa immobilis stat, puppi undarum ui eluctante. Qua re animaduersa, miles sceleratum ex temeritate, insitaq. crudelitate mutuatur consilium, trucidandi nexos, ne litore potiti diffugerent: sed Centurionis prudentia, & erga Paulum humanitas, prohibet facinus. Itaque pars, nandi perita, se in mare deijcit, uiq. lacertorum terram tenet, pars tabulatis uehitur. maior extra discrimen, quam in ipsa fuerat desperatione,trepidatio. redditur clamor, & confusio cernitur: nec minus aemulationis, si qui primi solum apprehenderent. omnes incolumes (cum CCLXX. essent) solum attigere. Chersonessus locus fuit, qui nunc Pauli nomen habet, sacellumq. illius in honorem erectum adspicimus: cognitumque, Melitam eam insulam nuncupari, a Poenis cultam, inter Siculum, Libycumq. iacentem mare, milliarijsq. LX. in circuitum patentem. Igitur, frigus minante caelo, instanteq. imbre, (quippe ea Insula, flantibus Aquilonibus, non tam algores, quam pluuias

sentit)

sentit) passim a barbaris ad fouendos artus excitantur flammae : & Paulus, cum uim magnam sarmentorum collegisset, coniecissetq. in ignem, uipera, occlusa uepribus, torpida algore, cum sensisset flammam, egreditur, manumq. Pauli morsu arripit. quam ut barbari e manu illius pendentem uiderunt, colloqui inter se, plane illum sanie, haud incertaq. morte contaminatum esse, quem maris rabiem effugientem Dij non finerent uiuere, communiq. aura frui, nullamq. inesse haud dubie pectori religionem, iactare. At Paulus, excusso in ignem serpente, nihil ominino mali sensit. sed barbari tumorem, liuoremq. in corpore exspectare, ociusq. collapsurum credere. Quod cum diu frustra exspectassent, mutata sententia, Deum esse hominem existimarunt, cum retundere rabiem, supprimere uim ueneni, non nisi caelitus dari crederent, Psyllorum elusis miraculis, & arte famosa curandi ueneni. Itaque, Paulus multis concionibus cum eos doceret, multi salutari lauacro expiantur. confitetur & Christum Publius, Insulae primarius, recipiente illius patre ualetudinem Pauli uirtutibus, cum febre, & aluei profluuio diu laborasset. Hinc nulla posthac Iunoni; aut Herculi, (quorum uetustissima fana in Insula cernebantur) habita fides; in Christum mira religio; & ex caelitibus in Paulum summum studium: illum Insulae patronum, illum tutelarem habent: illius uirtuti cuncta tribuunt. Ex eo enim tempore exarmatos ueneno serpentes ferunt, &, sicut alijs in terris crudescere, atque mordere, contra in Melita mitescere, puerorumq. manibus attrectari, mulcerique. & Insulani passim per Europam lapillorum fragmenta, Pauli calcata uestigijs, ad depellenda uenena circumferunt. Paulus, Melita in Insula tribus moratus mensibus, insigni fama sanctitatis apud accolas relicta, exoriente Pleiadum sidere, felici nauigantibus, conscendit Alexandrinam nauim, Castoris, Pollucisq. fratrum praeferentem insignia, sueta nauigantibus: quae in Insula hiemarat, soluensq. Syracusas deuenit, opus olim ante Marcelli uictoriam ingens, memoratumque, quod nunc prostratum ruinis adspicitur. tantum cuilibet rei mortali tempus officit. Triduo moratus in Opido, nauigauit inde Rhegium, in Calabria sitam Vr-

bem, Siciliam respectantem; mox Puteolos, Campaniae Opidum, Cumis, Neapoliq. interiacens, aquarum salubritate, amoenitateq. loci pernobile, sed crebris, quotidianisq. terraemotibus intutum, defertur: Nihil illo sinu, qua Misenum promontorium, Baias, Cumas, Neapolimq. Surrento tenus mare lambit, in Italia amoenius, salubrius ue. Ergo, cum septem Paulus diebus Puteolis, nostrae religionis hominibus gratificatus, desedisset, tandem Romam accessit. Sed B. Hieronymus, scriptor praestantissimus, auctor est, Paulum, nondum adulto Neronis imperio, (quod primis Imperij mensibus, agente adhuc in humanis Britannico fratre, contigisse, par est) inuisisse Vrbem, & a Nerone liberatum, Occidentalem orbem concionibus impleuisse, adita Prouincia, Hispanijsq. peragratis. A primo dissentiunt ceteri, secundum amplexantur, & prodigia in illis terris stupenda, admirandaq. famam hominis extollunt, testanturque. Et re uera decebat illam Pauli diuinam uirtutem, atque incredibilem animi magnitudinem; calcato Orientis fastu, obtritaq. ab Euphrate Thracia, Illyrioq. tenus gentium gloria, Euphratem Baeti, & Hircanum commiscere Oceano, tantaq. trophaea ad Orcadum, Pictonumq. conspectum in ultima figere Europa. At uero, in Vrbem ut aduentare Paulum nuntiatum est, effusa piorum turba, ad Appij forum, in Setino agro, tresq. tabernas, tertio & trigesimo lapide ab Vrbe discretas, in conspectu Antij obuiam procedit. mira laetitia omnium mentes perstrinxit, auctam iam robore, & auctoritate Christianam militiam: iam nobilissimos duces, praestantissimosq. imperatores tanto uictoriarum fulgore micantes, Occidentis, Orientisq. uictores coiuisse in unum: recensere triumphos, & fusas, prostratasq. hostium acies memoria repetere, simulq. augustiora animo concipere: adesse iam extremum discrimen: et totis uiribus certandum. Ingens omnium in Paulo fiducia, quem modo per Orientem, ueluti fulmen, euagatum tanta sanctitatis fama, tantoq. uirtutis nomine florentem, sanctimonia aequalem Petro, inferiorem dignitate, electione superiorem, oculis contemplari, quisque haud incertam sibi uictoriam polliceri. Igitur Paulus, uno cum milite tantum dimissus, Vrbem

ingreditur, anno a Christi ortu LIX. Imperij Neronis secundo, ab Vrbe uero condita CC ∞ IX. Q. Volusio Saturnino, & P. Cornelio Scipione Consulibus, Iulio mense. datum illi, ut quidam uolunt, ad Mariae in uia lata hospitium. In somnijs iam illum Deus Petro adiutorem spoponderat, acerrime iam cum Simone Sebasteno dimicanti, qui, infamia Neronis, & flagrantissimis libidinibus crescens, Populum Romanum uarijs praestigijs, ac cantaminibus infatuarat. Sed Paulus, triduo post, quam Vrbem intrauit, nobilissimos Iudaeorum accitos, quorum effrenata rabies in Petrum mire augescere, cum saepe certamine fracti, accisiq. fuissent, leniter affatur: nequaquam ab se gentem Iudaeorum accusatum iri, aut se deprecaturum iniurias, quas omni tempore sibi Iudaei intulissent: non ita raptari ultionis cupidine, aut ita iratos sibi animos esse: longeq. id alienum a Christi praecepto, ait. Responsum a Iudaeis, nihil litterarum his de rebus ab Iudaea sibi allatum, eum tamen propter claritudinem nominis a se libenter auditum iri: etsi intelligerent, sectam, quam ipse sequeretur, ubique explodi, atque eijci. Constituta disputationis die, Pauli oratio cum murmure excipitur. Sed Paulus, legatione Iudaeorum ab Hierosolymis nuper aduersus se missa, & infeste per Aliturum, mimorum actorem, Poppaeamq. Sabinam, potentissimam apud Principem per meretriciam procacitatem, & oscula, conuulsis tori decore, atque concordia, exulcerato Augusti animo, haud trepide ipsum adijt Neronem, nec Poppaeae conspectum refugit, ad mitigandos mulieris spiritus adorato fastigio, non benigne exceptus ab Augusto, dimissus tamen per Vrbem. Ferunt etiam, eum in Senatu, & apud Collegium Pontificum, caussam grauissime perorasse, monstratis Christi cunabulis, & occultis mysteriorum, non sine insigni audientium stupore, reuocatis in memoriam Sibyllinis carminibus, & ueterum ambagibus. Interim Paulus absentes socios litteris cohortari, caelestem gratiam praesentibus impertiri: sed surdis Iudaeorum auribus crescebat in religione gentilium numerus; confluebantq. ad baptisma externorum greges. Siquidem non solum ipsa ueritas, magnis semper pectoribus accepta, & impro-

bis grauis, uerum etiam illa diuina Pauli facundia, illa morum integritas, illa comitas, illa denique oris maiestas cum summa hilaritate, ac submissione, omnes in se trahebant. Itaque magnum statim in Vrbe nomen, maius per Italiam implente aures fama, conciliante que beneuolentiam, uolitare, quisque pius ad Vrbem, uidendi hominis studio, properare, defixisq. in illum oculis, obstupescere: non alloquio, adspectuque satiari. Subleuatae aerumnae, ac hominis miseriae, inter saeuas Principis iras, gentisq. odium, largitate Philippensium Epaphrodito legato cum pecunia misso, simulq. Onesiphori, multorumq. discipulorum aduentu, qui ad Paulum, tamquam ex naufragio, euadentes, ueluti ad tutum portum, decurrebant. At Paulus semper docere domi, disputare, nostramq. religionem per celeberrimos, frequentissimosq. Vrbis locos euulgare, tanta animi fiducia, tanta uultus constantia, tantaq. libertate dicendi, ut miserrimas, truculentissimasq. temporum conditiones minime perhorresceret. nam Nero, in infanda quaeque prorumpens, tanta scelerum mole eam aetatem deturparat, ut satius fuisset (si dici fas) mortalibus non nasci, quam ea conspicere. Siquidem Iulia Agrippina mater, apud Baias, intuentibus facinus sideribus, occiditur, taeterrimo gladiatore nec utero, nec uberi maternaeq. parcente maiestati; ad ipsa Festa Quinquatria trucidantur passim tot millia nobilium; uastantur Prouinciae; diripitur Vrbs, & ad XIV. Kal. Sextiles saeuo incendio uniuersa fere absumitur, ne tanta immanitas in mortales dumtaxat grassaretur. Tales infandi partus, infaustaeq. monstro datae lucis poenas altrix patria luit. Sed Nero, sumpta hinc crudescendi libidine, in Christianos omnem furorem effudit suum, illis incensam Vrbem attribuens. Itaque atrocissimis poenis Christiani affligi, atque interimi. pars in crucem agitur, pars capite multatur, pars flammis torretur, pars bestiarum dentibus laniatur, gemente Populo, exsecranteq. taeterrimum Principis ingenium. fessi tortores, fessae in constantia martyrum, & in delicatulis puellarum corporibus irae. nihil nostrorum in mentibus pauoris, cohortantibus Petro, Pauloque. stabant quippe ingentes animae paratae:

neci, aduersus pericula impauidae, non tela, non faces horrentes: quarum in conspectu non modo lacryma, sed ne gemitus quidem morientium exaudiebatur. Iactet modo uentosa Graecorum dicacitas puerili in patientia nocentem cruore Spartam, dum templorum ad aras, Eurotamq. tenellos artus edurat. nulla illis certe laus, quippe sine sensu enatis, & nondum caeli serenitate fruentibus: at martyrum, in flore iuuentae trucidatorum, constantia, quibus est celebranda praeconijs? Etenim fuit incredibilis, gloriosa, atque diuina, non pro leni aura, morituro ne extemplo rumore, sed ad decus sempiternum, & numquam finitura gaudia contendens. Torquebatur his igitur Nero; &, se illudi ratus, acriora tormenta moliri, multum excitante, stimulanteq. hominem Simone, qui, suapte libidine, & peruersitate animi, uaecors, amensque, totus in Apostolos ferebatur. quorum si dilfecisset uires, (quas tremendas, & inuictas iudicabat) absque dubio terrarum uictorem se fore, & iura gentibus daturum, sua iam Nerone iussa amplexante, depulsurumq. ex arce rerum Statorem sperare Iouem. Igitur omnia miscere, omnia instigare, tentare nobilium animos, accusare Apostolos, inflammareq. Neronem ad euertendam Christianam religionem. sed, duplici fractus acie, cum summa ignominia sceleratam uitam turpissimo exitu clausit. Sed Paulo tantae, sed inuisae sceleratissimo Principi, uirtutes, & Patroclus ad uitam reuocatus, accelerauere exitium. Siquidem, concionante Paulo, occupato multitudine foro, Patroclus, a Caesaris poculis, illiq. percarus, tractus fama Pauli, & audiendi hominis cupidus, superiorem in locum adscendit, ut commodius & sonitum uocis, corpusque, aure, oculisq. hauriret. Qui suauitate orationis diu delectatus, somno corripitur, prolabiturque, & spiritum exhalat; nam locus, quem corpore occuparat, alte assurgebat. quod, praemonstrante Deo, statim Paulus cognouit. Igitur, attollente gemitum populo, introferri ad se cadauer, iubet, cohortaturq. omnes, ut in commune id a Deo precarentur. excitat ex inferis, statimq. ad Neronem dimittit, si forte, eo admirando prodigio sese ad bonam frugem recipiens, infandam superstitionem ex animo demeret,

ret,

ret, Christumq. Dominum fateretur. Maestam interea infortunio, lugubremq. aulam, (quippe haud incerte Patrocli de morte fuerat allatum) uagus peruadit rumor, uiuere Patroclum, & exsultantem ad Caesarem properare: mox festini nuntij(cum haud mediocriter adolescens ab omnibus amaretur, uirtute pulchritudinem, decusq. oris, ac corporis comitante) accedunt; ipseq. demum in medium Patroclus inuectus dubium exemit, cuncta in gaudium uertentibus amicis. quem Caesar accitum, perculsus, atque attonitus, adspicere, totumq. legere oculis, & tantum, inopinatumq. miraculum uix ad animum transmittere: scortum impurissimum, cunctis coopertum illecebris, cruore ciuium saginatum, moribus infame, alteriusq. prodigum animae hiscere, nec Dei magnitudinem metiri, cuius potentia insigne prodigium eue nisset, & ueluti in toro accubans insomnia agitare. detruso demum stupore, quaerit a Patroclo, num uiueret, & cuius benignitate,& opera, qui mortuus fuisset? Ille, se IESV CHRISTI Domini sui, Regis saeculorum omnium, beneficio, ac munere, & captare auras, & intueri Solem, respondit. Caesar, cum Christum saeculorum omnium Regem dici audiuisset, conturbatus est, auxitq. animi angorem, accedente tacito, & haudquaquam spernendo timore. id quod deinceps Patroclus addidit, fore, ut Christus omnia orbis imperia deleret, eiusq. uoluntati, quidquid haec uniuersitas rerum complecteretur, subijceret, cum omnium ipse Regum maximus, atque opulentissimus, esset. Tunc Nero, expansa dextra, genam illi contundit, cum exprobratione: Ei ergo nomen dedisti? Quod cum annuisset, nonnulli, qui aderant ex suis, grauiter obliti dedecoris, & Romanae memores generositatis, pristinos iamdudum spiritus, foedo oppressos seruitio, in libertatem uindicantes, urgere oratione, & animi fortitudine Augustum coepere, quod sapienter loquentem adolescentem intempestiua seueritate ultus esset, ad ueritatis iniuriam. nimis sibi hoc acerbum, nimis crudele uisum: ideoque, deuotis animis se illi quoque Regi parere, dixerunt. Tunc Nero, tumens ira, fremere, minitari, ostentareq. terrorem, & ire ultum arro-

gantiam. Itaque omnes Christiani conquisiti, una cum Paulo, ad Neronis conspectum rapiuntur. omnium graue silentium, & in Paulum uersa ora, adeo, ut facile intelligeret Nero, illum omnium Imperatorem esse. Ad quem uersus, interrogat, qua fronte, animorumq. fiducia, aduersus Romanas opes, & in ipsam rerum arcem, irrepere ausus esset, ut agmina populorum, Christo, quem Regem suum attolleret, uenerareturque, inde auulsa, conciliaret, ad dedecus penatium, conturbato Reip. statu. Paulus non ex illo dumtaxat fere orbis angulo, sed ex omnibus Prouincijs, gentibusque, centuriari ab se militem, & pro Christo euocari ad signa, respondit. sic imperatum, sic placitum, neminem a signis, & a praetorio, castisq. auelli, praebito militari sacramento, depulsisq. piaculis per paenitentiae lauacrum; nec iam interclusum illi aditum a tam praestanti generosissimorum uirorum militia, sacratisq. uexillis, praeclarissima spolia relaturo cum sempiterno gaudio in conspectu regnantis aeterna in aeua, orbemq. terrarum disceptatis, libratisq. scelerum, meritorumq. caussis iudicaturi, uel ambiente hanc molem flamma, & saeue depascente cum excidio rerum omnium, interituque. Qua denuntiatione, ueluti facibus admotis, geminata amittendorum fascium formidine, saeua regnantium peste, ad aeternas aerumnas, rursus furere, & inardescere animo Augustus, turgentibusq. uenis, & rigente coma horrendus, Ergo ne (inquit) terrarum orbem, cum tot clarissimorum uirorum insignibus diuulsum, ruentemque, & depasta flammis Capitolia, ustosq. cum toga fasces, fractasq. curules, adspiciam? tot Caesarum decora, tot trophaea, totq. monumenta rerum, tuta fulmine Iouis, Martisq. terrore, ignotus homo uastabit? Pro dolor? eo ne miseriarum terribilis etiam caelo pubes, & uere Romana progenies, deuenit, ut uilis, laniatiq. in Cruce hominis inanes minas, & dira uota pauescat. Tantum ne, Paule, Deus iste tuus in nos audebit? Desine, miser, has iactare nugas. cessabunt statim uerba, anilesq. fabulae, ac stolida ferocia, ubi uirgarum crepitus, & horridam in necem secutim adspexeris; quantumq. inter me, tuumq. Deum intersit, intelliges. Itaque, lictores, istius ceruicem, abscin dite

scindite, in contumeliam illius magni Dei. suo cruore offensa Romana numina placabit, & altera mactabitur digna Simoni uictima. Cui Paulus: Poenae, Caesar, quas nobis minaris, quasq. atrocissimas credis, perexiguae, ac summopere iucundae, acceptaeq. apud nos sunt, quippe quae non incertam nobis, praecellentemq. aeterni triumphi materiam gignunt. tuam equidem uicem doleo, quem sempiterno interiturum occasu intelligo. &, ne pro inani fabula, (sic enim tu ueritatem nuncupas) quae antea protulimus, uideantur, simulq. intelligas, Christi potentiam nec morte, nec uita finiri, etiam post datam ceruicem me tibi uiuentem ostendam. Excepta inter risum, admirationemq. Pauli a Caesare oratio: inde Megisto, & Aresto, (liberatus enim una cum Petro a Processo, Martinianoq. fuerat, quos, enato mirabiliter scaturientis aquae fonte, in ipso carcere baptismate expiarat) traditur, ut quamprimum extra Vrbem securi feriretur, eo illi supplicij genere irrogato, propter ius Romanae Ciuitatis. Tractus ad necem Paulus, haudquaquam pristinae uirtutis, ac consuetudinis, obliuiscitur. nam, praeclara oratione Caesarianos armigeros aggressus, eo flexit, ut hi Christianam religionem ocissime amplecterentur. Cumq. nuntius eius mortis, ac supplicij serius, quam Nero optaret, (expauebat quippe uiuentem, ingentiaq. exspectabat) ueniret, duos iterum e Praetorianis, Feregam, atque Partemium, mittit, qui uiderent, an securi concidisset. Hi Paulum, incredibili ardore, in magna populi frequentia, de Christi uirtutibus, operibusq. differentem, reperere. Quos, aulae insignibus notos, ut uidit Paulus, Venite (inquit) & uos, filij: credite in Deum unum, filiumq. eius IESVM CHRISTVM, ut animorum uestrorum salus, statusque, aeterna permaneant in perenni felicitate locata. Responsum a Praetorianis, de religione, ac numinibus non ultra disceptandum: spectatores mortis ipsius se a Principe missos: id sibi nunc curae esse: ceterum ad ignota numina, & caelestia externae disciplinae arcana, a morte eius resurrecturi ab inferis, tunc studium, curamq. applicaturos, referunt: seu id ab insito aulae fastu, ac militari derisu, pronuntiatum, seu quod ita sentirent, & incredibile his uideretur, ut mortuus ad uitam reuocaretur,

exopta-

exoptarentq. religionem, quam essent culturi, hoc singulari confirmari prodigio. Paulus, eorum uoces benigne excipiens, annuit, non ultra miraculum fore, quae uellent: postera die uisuros spectaculum, auditurosq. ex duorum uirorum Titi, ac Lucae ore haud incertae rei seriem, reticendum ue arcanum. Vix ista elocuto, alij duo a Caesare missi superueniunt, qui raptum hominem extra Tergeminam portam educunt. uadentiq. ad supplicium Paulo, fit obuiam Plautilla, matrona illustris, & castitate morum, & specie corporis, & natalium dignitate, & felix simul utero, quae iam tota, Petri, ac Pauli opera, addicta Christo, grauiter dolore uexari, cum passim tot Christianorum corpora ferro sternerentur, nullusq. caedium terminus fieret. hanc, muliebriter flentem, placide consolatus Paulus. uelum ab ea, quo obtegebatur capillus, ad substringendos, operiendosq. oculos, more maiorum, petit: idem se illi uelum redditurum confirmans. Inde ad Saluias aquas (III. ab Vrbe lapide locus dissitus) est deuentum, ubi satelles Paulum, aptare ceruicem, & protendere collum, iubet. Igitur, extremam horam praesentiens, spectansq. Orientem, expansis ad auras, caelumq. manibus, cum lacrymis diu orasse perhibetur: inde, salutatis fratribus, qui prosecuti eum fuerant, dataq. his pace, ad genua procumbens, salutari Crucis signo effulgens, munitusque, adigente satellite ferrum, ceruicibus orbatur, sanguine lacti misto carnificis uestem irrorante, ad certum haud tactae signum castimoniae, integritatisque, qua in omni uitae cursu supra ceteros excelluit. Abscisso autem Pauli capite triplici saltu sese sustollente, tres statim perennis aquae fontes emersere, quam religionis ergo hodie potamus. Ita & Pauli uita, & mors illustrata miraculis. Corpus eius Lucina, Senatorij ordinis, matrona nobilissima, honorificentissime suo in praedio, uia Ostensi, tumulauit. Templum uero, pro pius ad Verbum, illi, ingenti opere, ac laxitate digna Romanis animis, pietateq. Constantini, Caesarum Augustissimi, & Honorij, ac Valentiniani III. erigitur, quo in loco caput micanti super illud face monstratum est. Corpus, autem, & ipsum caput, ubi asseruentur, in Petro explicauimus: qui eo ipso die ad Ianiculum Crucis sup-

plicio

plicio fuit affectus: ambo praefulgenti corona nobilitati, iunctis, complicatisq. dexteris Romam intrare uisi sunt, ut, quam uiuentes non obtinuerant, e corporum uinculis relaxati obtererent; pulsisq. procul superstitionibus, disiectisq. inanium Deorum simulacris, ibi tutelares haberentur. Inclyta profecto, ac summopere fortunata Roma, quae, duorum sanctissimorum uirorum caede cruenta, bustisq. sacrata, illorum auspicijs, ac patrocinio tuta consedis, tantisq. pressa aerumnis, in tanta seditionum lue, prope ad occasum prolabens, inuicta illorum uirtute permanens, hostibus tremenda, Oceaniq. transgressa undas, iam ad Antipodas, quos tuorum non uiderant arma Caesarum, nec illa funesta populorum cruore, perq. barbariem circum lata gentium signa, aquilaeque, imperium, ac iura extendisti. At Paulus, abstersis Plautillae lacrymis, mitigatoq. angore, & simul tradito recenti adhuc sanguine perfuso uelamine, cuius ergo a Caesaris equitibus diu in contemptum irrisa matrona fuerat, occlusis foribus, Neroni se inopinato ostentasse dicitur, Caesare summum in terrorem coniecto, exanimatisq. amicis, quorum consilio Patroclus, multiq. alij Christiani a Tyranno dimittuntur.

Et haec de magno PAVLO referuntur. Vixit annos LXIIX. ex auctoritate Ioannis Antiocheni, cognomento Chrysostomi, sapientissimi, eloquentissimiq. Doctoris. alij scribunt LXII. Tres & triginta postquam a Christo uocatus fuit, XXXV. autem erat, quando Christo se adiunxit: etsi adolescens a sacra nuncupetur historia. Scripsit XIV. quae exstant, epistolas, in quibus mira pietas, sententiarumq. ubertas in stricto, incitatoq. dicendi genere elucent: quarum Ecclesia fulta praesidio efferuescentes desciscentium impetus compescit, totq. per orbem grassatas impietates, dirissimosq. per Europam nouissime haereseos uolitantes errores contundit. Itaque furentes Arrij, Sabellij, ceterorumq. perditissimorum hominum impietates Pauli doctrina, & mirificis scriptis stratas adspicimus. Lutheri uero, ac Caluini breui ruituras speramus, quibus Germania internis concussa dissidijs, multis a barbaris fracta cladibus, obscurataq. ueteri gentis gloria, quae quondam terribilis populo Romano exstitit,

exstitit, prope interitum deuenit, & Gallia, tantis quondam clara nominibus, cum Britannia taetrum bellum, & feralia arma sua in uiscera torquet, uel cum timore exteri seruitij. Quapropter merito, & diuinitus a pictoribus, sculptoribusq. pictum, fictumq. cum nudato ferro Paulum contemplamur, cuius mucro opposito aere, ferroq. hebescit, retunditurque, nec hostium, rebelliumq. sanguine exsaturatur, atque mitescit.

ROMAE
CIϽ IϽ XCVII
Ex Typographia Antonij Zannetti.
Superiorum Permissu.

Vidit, & approbauit Fr. P. Io. Saragosa, Magister, & Socius R^mi. P. Magistri Sacri Palatij.

Emendanda.

In B. Petri Vita. 1. 15. eius Imperij, 5. 12. gentium momenti ſtaret. 7. 33. periculi 8. 21. caritatisq. 12. 21. crapulam, 18. 27. impurissimum, 20. 1. elatiſſimi 20. 17. Caeſaream 21. 27. Parthicis. 21. 32. famoſa 24. 39. mirisq. 25. 21. labaret, 27. 11. instituitq. 28. 1. intuta 28. 34. ſcriptores, qui 30. 13. moderatori, 31. 26. ueritate 32. 6. multa de ſorte conq. 32. 36. circumſederat: 35. 16. praeſcium iam mortis.

In B. Pauli Vita. 3. 23. iamdiu 6. 6. expertus carius dilig. 8. 18. oſtrum, 9. 14. Lycaonice 10. 24. Bitnynia 12. 7. par per ſcelus, 13. 23. Hinc 13. 26. cuncta 14. 13. locutus fertur. 15. 30. edidit. 17. 11. diſrumpi, 18. 3. Sylaeque, aduentu, acr. 23. 26. precatur, 30. 1. & 27. in hanc ſententiam. 33. 8. cunctis 42. 11. igneſcere. 46. 14. caſtrisq. 49. 18. contemptum Pauli irriſa 50. 7. mucro nullo opp.

BIBLIOTECA